

Mobbingens Selvbilde

*En undersøkelse av reelt og ideelt selvbilde hos mobber
og offer*

Knut Ingvald Ertresvaag



Masteroppgave i Pedagogikk

Allmenn studieretning

Våren 2006

Universitetet i Oslo

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

SAMMENDRAG AV HOVEDOPPGAVEN I PEDAGOGIKK

**TITTEL: MOBBINGENS SELVBILDE, EN
UNDERSØKELSE AV REELT OG IDEELT
SELVBILDE HOS MOBBER OG OFFER**

AV: Knut Ingvald ERTRESVAAG

**EKSAMEN: Master i Ped. Allmenn studieretning
Ped:4390**

SEMESTER: Vår 2006

**STIKKORD: Mobbing, selvbilde, diskrepans,
pedagogisk psykologi**

Problemområde

Den foreliggende teksten tar for seg et problemområde knyttet til begrepene mobbing og selvbilde og disse begrepenes forhold til hverandre. Det essensielle her er hvilke selvbildemessige trekk som kjennetegner mobber og offer og hvordan disse trekkene igjen påvirker situasjonen. Som oppgavetittelen hentyder tar den for seg to sider ved selvbildet, det reelle og det ideelle. De to selvbildene kan forstås som hvordan man faktisk opplever seg selv og hvordan man ønsker å være. Tanken og hensikten bak oppgaven var derfor å kartlegge selvbildemessige forskjeller mellom mobber og offer og hvordan disse igjen skiller seg fra de som ikke er involvert i mobbingen. Da med tanke på om disse trekkene er utløsende faktorer eller kontekstuelle biprodukter av den situasjon som aktørene befinner seg i.

I forhold til praksisbetydning er det kjent at mobbing og aggresjon er et betydelig samfunnsproblem og at kunnskap om årsaker og konsekvenser til adferden er essensielle verktøy til bekjempelse av uønskede elementer i samfunnet.

Metode

”Mobbingens selvbilde, en undersøkelse av reelt og ideelt selvbilde hos mobber og offer”, er en teoretisk og empirisk oppgave. Den tar sikte på å presentere og drøfte aktuell teori om mobbing og selvbilde, før dette legges til grunn for oppgavens hypoteser. Den empiriske delen består av analyse og drøfting av en spørreundersøkelse rettet mot omtrent 300 elever i 8. og 9. trinn ved to forskjellige skoler. Undersøkelsen tar utgangspunkt i å måle dimensjoner ved reelt og ideelt selvbilde hos forskningssubjektene, samt en kategoriseringsprosess for kunne dele disse inn i mobbere, ofre, tilskuere og kontrollgruppe. De forskjellige dimensjonene som har blitt brukt til å måle selvbildet er: popularitet, sosialitet, dominans, prestasjon, forhold til foreldre og aggresjon. Gjennom spørreskjemaet får man derfor rede på hvordan forsøkssubjektene ser på seg selv (reelt selvbilde) og hvordan de skulle ønske de var (ideelt selvbilde) i forhold til de overnevnte dimensjonene.

Teorigrunnlag og kilder

Oppgaven baserer seg for det mest på primærlitteratur og tar i hovedsak utgangspunkt i teori og empirisk forskning fra adferdspsykologien og mobbeforskningen, da med særlig vekt på Erling Roland (1999) og Dan Olweus (2003) sin forskning på feltet. I forhold til selvbilde og selvbilediskrepans er teoriene til George Herbert Mead (1967), Carl Rogers (1951) og E. Tory Higgins (1986,1987, 1989) sentrale, hvor sistnevntes "theory of self-discrepancy" vil bli spesielt behandlet. Fra tidligere studier på området mobbing og selvbilde er Kaj Björkqvists undersøkelse "Bullies and victims: Their ego picture, ideal ego picture and normative ego picture" aktuell og vil bli omtalt flere ganger i den foreliggende tekst.

Resultater

Resultatene av undersøkelsen indikerer at det eksisterer selvbildemessige forskjeller mellom aktørene i mobbesituasjonen. Resultatene indikerer at det også er forskjeller innad i gruppene, basert på hvilken type mobbing som man utfører eller man blir utsatt for. Både mobber- og offergruppen skiller seg fra kontrollgruppen innen flere av dimensjonene som ble brukt til å måle selvbilde og diskrepans. For eksempel regnet mobberne seg selv for å være mer dominante og aggressive enn kontroll- og offergruppen. Mobbergruppen hadde også høyere idealer knyttet til disse dimensjonene. Offergruppen skåret gjennomsnittlig lavere på popularitets-, sosialitets- og prestasjonsdimensjonen enn de andre gruppene, men hadde samtidig høye idealer knyttet til disse dimensjonene. Ut i fra resultatene kunne en også se en tendens til at mobberne som mobbet gjennom sosial ekskludering var mindre aggressive og dominante enn de andre mobberne, og at ofrene som ble utsatt for denne type mobbing skåret lavere på popularitets- og sosialitetsdimensjonen enn de andre ofrene.

“Never be bullied into silence. Never allow yourself to be made a victim. Accept no one’s definition of your life, but define yourself.”

Harvey S. Firestone
1868 - 1938

FORORD

Under arbeidet på min semesteroppgave om ”Mobbing som sosialt samspill” i mellomfag pedagogikk kom jeg over Erling Rolands beskrivelse av mobberens selvbilde, hvor han skrev: *”I alle fall synes det som om plagerne opplever en større avstand enn normalt mellom den de er og den de ønsker de skulle være – på visse områder”* (Roland, Vaaland:1996:15)

For meg ble dette en grunnsetning i min semesteroppgave og som igjen inspirerte til det som nå har blitt min masteroppgave. Frustrasjonen ble stor da jeg i ettertid oppdaget at det ikke var noen litteraturhenvisninger til Rolands postulat.

Senere i planleggingsfasen av denne masteroppgaven ble jeg presentert for min veileder Thor Arnfinn Kleven som kjente Roland personlig og ba meg ringe og spørre om den tapte litteraturhenvisningen og i løpet av året som gikk hadde jeg mye kontakt med Erling Roland og Senter for adferdsforskning i Stavanger både på e-post og telefon. De to årene denne avhandlingen har tatt å skrive har vært dedikert til en omfattende studie av mobbing som fenomen og gjennomførelse av en empirisk undersøkelse basert på 300 skoleelever.

Jeg vil i særdeleshet takke min veileder Professor Thor Arnfinn Kleven, for solid og god veiledning gjennom hele prosessen, for å holde motivasjonen min oppe og for støtte og hjelp til løsninger når problemer blokkerte veien.

Jeg vil spesielt takke Professor Erling Roland, for inspirasjon, artikler og manglende litteraturhenvisninger.

Jeg vil takke mine foreldre, som gjennom sin støtte har gjort det mulig for meg å studere og gitt meg oppmuntring til utdanning.

Jeg vil også takke min forlovede og samboer Linn, for hennes støtte, håndsrekning og diskusjoner, og som har måttet høre om mobbing og selvbilde to år i strekk.

Håper du som leser vil ha like mye glede av å lese denne avhandlingen, som jeg har hatt av å skrive den.

Nesodden, juni 2006.

Knut Ingvald Ertresvaag

Innholdsfortegnelse

Innledning	8
Kapittel 1	12
<i>Begrepets tilblivelse og historie</i>	12
<i>Definisjon og omfang av mobbebegrepet</i>	15
<i>Ulike varianter av mobbing og dens konsekvenser</i>	16
<i>Tidsaspektet</i>	19
<i>Makt og asymmetri</i>	20
<i>Mobbing som tilskuersport og menneskets passivitet</i>	22
Mobbing og aggresjon	26
<i>Mobbing, genetisk predisposisjon mot aggresjon eller tillærte reksjonsmønstre</i>	27
<i>Det aggressive menneskets oppvekstmiljø</i>	29
<i>Aggresjonens funksjon</i>	31
<i>Reaktiv og proaktiv aggresjon</i>	32
Mobbingsens roller og personlige variabler	37
<i>Mobberen</i>	38
<i>Offeret</i>	39
<i>Kjønn</i>	40
<i>Alder</i>	42
Kritikk	43
Mot en definisjon av fenomenet	45
Kapittel 2	48
Selvet og selvbildets aspekter	49
<i>Selvoppfatning og den sosiale forankring</i>	51
<i>Selvdiskrepansteori</i>	52
Selvbildet hos mobber og offer	56
<i>Mobberens selvbilde</i>	57
<i>Offerets selvbilde</i>	60
<i>Popularitet</i>	61
<i>Midlertidig konklusjon</i>	63
Kapittel 3	65
Hypoteser, metode og presentasjon av forskningsinstrument	66
<i>Hypoteser</i>	66
<i>Forskningsmetodisk tilnærming</i>	69
<i>Presentasjon av undersøkelsens instrument</i>	72
<i>Lokalisering av mobber og offer</i>	80
<i>Utvalgsprosedyre</i>	81
<i>Statistisk oversikt over undersøkelsens utvalg</i>	84
<i>Undersøkelsens validitet</i>	84
Kapittel 4	87
Undersøkelsens resultater	88
<i>Presentasjon av resultater fra kartleggingen av mobbere, ofre og tilskuere</i>	88
<i>Presentasjon av resultater fra selvbildediskrepansdelen</i>	90
<i>Gjennomgang av dimensjonene og gruppene</i>	94
Gjennomgang av gruppene i undersøkelsen	99
<i>Mobberne</i>	99
<i>Ofrene</i>	102
<i>Tilskuerne</i>	105
Hypotesetesting	107
<i>Drøfting av undersøkelsens funn</i>	115
Konklusjon	121
<i>Litteraturliste og vedlegg</i>	126

Innledning

Mobbing som fenomen og samfunnsmessig problem har i de senere år fått mye oppmerksomhet knyttet til seg, både i media, på den politiske agenda og i forskningssammenhenger. Hva som tidligere hadde vært et neglisjert område i adferdsforskningen ble fort satt i fokus av hundrevis av forskere, skolerte og journalister fra samtlige verdensdeler. Mobbing ble et tema som skapte diskurs og utfordret empiriske forskere, teoretikere og skapte problemstillinger for psykologien, pedagogikken og sosiologien. Mobbing som fenomen økte i kompleksitet fra å være en form for stressrelatert adferd hos fangede dyr til å omfatte bl.a. ulike typer aggresjon, oppvekstmiljø, selvbildeforskjeller, kjønnsforskjeller, kriminalitet og mellommenneskelige konflikter i samtlige av samfunnets institusjoner. Etter hvert som interessen økte, økte også det kontroversielle potensial og uenigheten rundt feltet. Det er tydelig at mobbing har blitt definert på flere ulike måter, med forskjellige krav til hva situasjonen skal omfatte før det kan kalles mobbing.

Som begrep blir mobbing i dag brukt på mange forskjellige måter, både når det gjelder innhold og alvorlighetsgrad. Begrepet gis ofte sin betydning ut i fra den kontekst begrepet benyttes i, adekvat eller ikke. Det kan derfor virke som at begrepet har utviklet seg til et slags moteord, ikke bare i det daglige og den samfunnsmessige debatt, men også i den vitenskapelige diskurs.

I avisene skaper begrepet gjerne store overskrifter tilknyttet nylige foretatte undersøkelser eller opp i mot alvorlige aktuelle episoder i skolen og på arbeidsplasser. I den mer daglige tale brukes begrepet mobbing ofte om vennskapelig erting eller en form for sosialt anerkjennende og ironisk plaging av en av gruppens medlemmer, der vi mobber en bror som har fått en ny kjæreste eller en kamerat som har tabbet seg ut på skolen. Samtidig anvendes også begrepet om grove overgrep og en slags psykososial, mental voldtekt som rammer tusenvis av barn og voksne daglig.

Mobbingen i samfunnet har ikke bare konsekvenser for det individ eller den gruppe som utsettes for trakasseringen, men gir også utslag i samfunnsmessig helsestatistikk som omfatter depresjoner, selvtillitsproblemer, sosiale handikap, angst og selvmord. Ofrene fratras sin rettmessige selvstolthet, livs- og arbeidsglede, og problemet er svært omfattende. Man regner faktisk med at én av syv elever i skolen er innblandet i mobbing i form av å være offer eller mobber, det vil si ca: femten prosent av det totale elevantallet i grunnskolen. Barneombudet regner med at rundt 40 000 elever gruer seg til å gå på skolen, grunnet frykt for å bli mobbet, og statistikk fra Landsforeningen mot mobbing (Imm.no) konkluderer med at rundt 200 000 mennesker blir mobbet på jobben og ellers i arbeidslivet. Hvis man da begynner å huske på at mobbing ikke bare er noe som forekommer på skoler og arbeidsplasser, men eksisterer i like stor grad innad i familier og innenfor strengt kontrollerte institusjoner som barnehjem, fengsler og militæret, så må vi regne med store mørketall.

I den prosess det er å danne kunnskap om mobbing som fenomen bør og må vi ikke glemme at vår studie har pilarer av menneskelig lidelse og at vi ikke kan tillate oss selv å avdekke kunnskap i andre menneskers sår, uten å prøve å helbrede den skade vi observerer. Samtidig er kunnskap også vårt viktigste instrument når det kommer til bekjempelse av uønskede elementer i samfunnet. Frembringelse av viten må derfor ikke kues av idealisme, eller omvendt, for vi trenger begge for å komme til problemets rot så vi ikke bare luker bort overflatens uønskede spirer.

I vår søken etter kausalitet og forståelse ligger trolig vår fascinasjon over menneskets potensielle destruktivitet, og et håp om en psykisk og moralsk fred ved å finne svaret på nettopp hvorfor slik adferd forekommer mellom mennesker. Dette er vel også min motivasjon og begrunnelse for valg av oppgave om mobbingens selvbilde.

Problemstillingen knyttet til dette er:

Hva ligger i begrepet mobbing, hvilke definisjoner brukes og hva omfatter fenomenet?

For å kunne tilnærme seg en slik problemstilling, må noen av de sentrale og grunnleggende teoriene på feltet behandles og undersøkes. I denne delen av oppgaven vil slike sentrale kategorier innen mobbe- og adferdsforskningen belyses og diskuteres ut i fra aktuell forskning og teori om feltet. Det er her viktig å finne en konsis definisjon på mobbefenomenet, så visse rammer kan settes for hvilken adferd som kan beskrives som mobbing og hva som kjennetegner situasjonens kontekst.

Problemstilling knyttet til dette er:

Hvilke selvbildemessige trekk er å finne hos de ulike aktørene i mobbesituasjonen og hvordan går dette sammen med tendensen til å mobbe eller bli mobbet?

Her vil det redegjøres for forskjellige trekk hos de ulike aktørene i mobbesituasjon, da henholdsvis overgriper og offer. Jeg har foretatt en undersøkelse med utgangspunkt i å finne mulig diskrepans mellom det opplevde, reelle selvbilde og det ideelle selvbilde. I analysen av denne undersøkelsen ønsker jeg å undersøke hvilke selvbildetrekk som eksisterer og er typiske hos de ulike aktørene og hvordan disse trekk kan påvirke sjansen for å bli mobber eller mobbeoffer

Problemstilling knyttet til dette er:

Har ulike aspekter i selvbildet noen innvirkning på hvilken type mobbing man utfører eller utsettes for, og skiller aktørene i en type mobbing seg fra aktørene i en annen?

For å kunne tilnærme seg og svare på denne problemstillingen vil det essensielle her bli å diskutere om de funn av empiri med tanke på en mulig diskrepans mellom real- og idealselvbildet er bestemmende for mobbingens form. Med andre ord kan en her spørre seg om for eksempel ofrene som opplever å bli slått og sparket skiller seg

selvbildemessig fra ofrene som mobbes gjennom å bli sosialt utestengt og ekskludert fra gruppen, eller om mobberen som slår har andre selvbildeskårer enn den mobberen som mobber gjennom verbal trakassering.

Kapittel 1

Mot en definisjon av mobbing som fenomen; en gjennomgang av begrepets historie og omfang

Begrepets tilblivelse og historie

Som begrep har mobbing røtter i sosialpsykologisk forskning i begynnelsen av forrige århundre. Da knyttet opp i mot ordet <mob> som er en betegnelse som ble brukt om en gruppe ”*pøbler som mer eller mindre uprovosert gikk løs på et offer eller utførte hærværk*” (Einarsen mfl.:2000:18). Selve ordet ”mobbing” kommer fra den engelske ordstammen ”mob” som går ut i fra en større, aktiv og anonym gruppe med mennesker eller dyr i fellesskap. Ordbøker og oppslagsverk opererer også med oversettelsene: ”flokk”, ”pøbel”, ”pakk” ”gemene hop”, og en rekke andre betegnelser som angir en gruppe mennesker som har flokket seg sammen til en aggressiv mengde for stå sammen mot en ytre, ofte innbilt, fiende (Cappelens Engelske ordbok:1996, Kunnskapsforlagets fremmedordbok:2004).

Det er også verdt å merke seg at den engelske term mobbing ikke opprinnelig har noe å gjøre med menneskers adferd, men refererer til utslag av stress man kan observere hos dyr i fangenskap (Larsson:2002:19). Samtidig er den engelske mobbetermen likevel aktuell for beskrivelse av menneskelig adferd og som begrep på feltet.

I den skandinaviske samfunnsdiskursen dukket begrepet først opp i slutten av 60-tallet da den svenske legen Peter-Paul Heinemann tok i bruk mobbebegrepet om gruppevold mot et avvikende individ. Heinemann baserte dette på observasjoner fra skolegården der han hadde registrert at enkelte barn ble systematisk utvalgt til å plages av grupper av medelever. Heinemann beskriver hvordan en gruppe med elever kunne bli voldsomt irritert over en annen elev, som forstyrret gruppens ekvilibrium innad. I form av reaktiv aggresjon vil gruppen plutselig angripe eleven, for så å roe seg ned etter angrepet og gå tilbake til sitt normale gjøren (Heinemann:1973:19).

Selve mobbebegrepet hadde Heinemann igjen lånt fra den nobelprisvinnende etnologen Konrad Lorenz' bok om aggresjon. Mobbebegrepet blir der brukt til å beskrive hvordan grupper av dyr samlet seg for å jage en uønsket inntrenger eller å utstøtte svakere dyr fra flokken (Lorenz:1968). Mobbetermen brukes der om den adferden hvor dyr (og mennesker) flokker seg rundt et individ for at kollektivt angrep eller gruppemessig utstøtelse. En likhet mellom både Lorenz og Heinemanns beskrivelse av mobbing er fokuset på den utstøtte som et forstyrrende eller truende individ, som irriterer og skaper uro i gruppen.

I tidlige utgivelser av mobbeforskningens pioner, Dan Olweus, kan en her tydelig se spor fra både Heinemann og Lorenz i hvordan Olweus beskriver mobbeofferet, eller ”hakkekyllingen” sagt med Olweus sine ord:

”med utpreget hakkekylling mener vi en gutt som i ganske lang tid har blitt og som kanskje fortsatt blir utsatt for andres aggresjon, dvs. at gutter eller eventuelt piker fra hans egen eller kanskje andre klasser ofte bråker og sloss med han eller erter og håner han”

(Olweus:1974:30)

Offeret eller hakkekyllingen blir også ofte betegnet som: klovn, tørrpinn, kverulant, skrytepave, gledesdreper, ulykkesfugl osv. (Heinemann:1973:19). Et nesten litt typisk trekk ved denne omtalen av mobbefenomenet er den tidlige tendensen i mobbeforskningen til å forklare at fenomenet mobbing oppstår rundt et provoserende og irriterende individ, nemlig offeret. Heinemann beskriver offeret som et faremoment for andres sosiale sameksistens, en som kan splitte gruppens sosiale fellesskap. Senere har Olweus gått bort fra denne generelle klandringen av offeret som utløsende faktor for egne lidelser, til heller å dele mobbeofrene inn i to typer: passive og aktive mobbeofre (Olweus:2003:35). Disse vil bli omtalt senere.

Trolig er denne tidlige fokuseringen på offeret som skyld i egen elendighet et resultat av mobbestudiets tidlige relasjoner med zoologien, og dyrs utstøtende adferd mot et

uønsket og forstyrrende individ som i sitt vesen truer gruppens sameksistens og overlevelse.

I tidligere psykologisk litteratur benyttes ikke selve begrepet mobbing, men det beskrives situasjoner som samsvarer med de senere psykologiske perspektiver på fenomenet. Eva Nordland skriver i sin "Innføring i psykologien" (Nordland m.fl.:1952) at barn som oppfører seg annerledes enn de andre medlemmene av gruppen, kan bli utestengt og sett på med forakt.

Slik som sett hos Olweus og Nordland knyttes ofte mobbing til en gruppes kollektive aggressive adferd ovenfor et svakere eller uønsket individ, men begrepet er også hensiktsmessig i de situasjoner der en enkelt person plager og trakasserer en annen person. Tidligere innsamlede data viser at en betydelig andel av plagede og mobbede elever hovedsakelig oppgir at det kun er én person som står for trakasseringen (Olweus:1985).

Man vil her kunne finne eksempler på alle kombinasjoner av enkeltpersoner og flokkers overgrep mot andre individer og grupper. Det blir derfor passende å benytte seg av mobbebegrepet både der mobbingen skjer som en kollektiv gruppeadferd og der hvor det er et enkelt individ som trakasserer andre. Samtidig advarer Olweus mot forestillingen om den single mobberen som angriper et ensomt offer uten deltagelse og oppmerksomhet fra andre elever på skolen, siden dette er en sjelden begivenhet i skolegården (Olweus:1978).

Mobbeforskningen har senere utviklet seg til å omfatte flere psykologiske og sosiologiske faktorer og innfallsvinkler. Studiet av mobbing fokuserer ikke lenger bare på situasjonen mellom mobbegruppen og offeret, men også på tilskuere, forsvarere, klassemiljø, sosialiseringprosesser, hjemmemiljø, gjentakelse, maktforhold, intensjon og ulike typer aggresjon. I det siste har mobbeforskningen også begynt å fokusere på hvordan mobiltelefoner og Internet brukes for å trakassere og mobbe andre. De fleste

av disse aspektene og andre vil bli behandlet videre i oppgaven for senere å kunne danne en omfattende definisjon av mobbingen.

Definisjon og omfang av mobbebegrepet

At det eksisterer en solid debatt rundt å finne en klar definisjon av begrepet mobbing og det engelske "bullying" er noe de fleste eksperter på feltet er enige om, og at den har eksistert i en lang tid (Sanders, Phye:2004:3, Besag:1989:9). Det hersker også en debatt om "bullying" og mobbing omfatter det samme fenomen (Rigby:2002) eller om de kan defineres som identiske.

Fenomenet mobbing har blitt definert på ulike måter gjennom de tiår begrepet har vært aktuelt i samfunnsdebatten, men en av de mest siterte (innen pedagogisk og adferdspsykologisk litteratur) og brukte definisjonene er den av Dan Olweus. Han skriver:

"En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer"

(Olweus 2003:17)

Olweus utdyper sin definisjon med å beskrive negative handlinger som handlinger der hvor noen med hensikt påfører andre skader eller ubehag. Dette kan være seg verbale eller nonverbale gester og grimaser, fysiske overgrep som slag, dytting og spark som utføres i den hensikt å psykisk eller fysisk såre den andre (Ibid:17) Denne intensjonelle aggresjonen er et også viktig element hos andre forskere innen feltet (Sanders, Phye:2004, Rigby:2002, Thompson, Arora, Smith:2002).

En definisjon som innehar enkelte av dimensjonene til Olweus, men også andre aspekter ved mobbesituasjonen er definisjonen til Erling Roland:

”Bullying is longstanding violence, physical, or mental, conducted by an individual or a group and directed against an individual who is not able to defend himself in the actual situation”

(Roland:1999:21)

Felles for disse definisjonene er kravet om at visse kontekstuelle faktorer skal være til stede for at mobbebetegnelsen skal kunne brukes. Både hos Roland og Olweus finner vi klare normative beskrivelser for at mobbesituasjonen inneholder et tidsaspekt (”gjentatte ganger over tid”, og ”longstanding violence”), et asymmetrisk styrkeforhold (”not able to defend himself”) og krav om intensjonell skade (”med hensikt påfører, eller prøver å påføre, en annen person skade eller ubehag”) (Olweus:2003:17, Roland:1999:21). Oppgaven vil senere ta for seg ulike de kontekstuelle aspektene ved fenomenet.

Ulike varianter av mobbing og dens konsekvenser

Aggresjon kan ha mange uttrykk og dimensjoner og det finnes garantert ingen identiske tilfeller, likevel kan en se visse likheter som gjør at man grovt kan nedtegne noen typiske varianter av overgrep. Mobbing kan hovedsakelig deles inn i direkte og indirekte aggresjon.

Der direkte aggresjon blir definert som relativt åpne angrep på offeret, mens indirekte aggresjon er en mer skjult og latent form for aggresjon, som for eksempel sosial isolering fra gruppen eller ryktespredning (Olweus 2003:18).

Rivers og Smith (1994) opererer også med denne distinksjonen mellom direkte og indirekte mobbing, men skiller også mellom direkte fysisk aggresjon og direkte verbal aggresjon. Den direkte verbale aggresjonen kan forstås som trusler og verbale overgrep som rettes direkte mot offeret personlig. Den mer latente spredning av rykter og isolasjon fra den sosiale arena vil tydelig passe under kategorien indirekte aggresjon.

Et siste skadeområde som er lite omtalt og som trolig passer best som indirekte <fysisk mobbing> er tyveri og hærverk på offerets eiendeler. Det er ikke vanskelig å tenke seg at gjentatt skade på eiendom eller en konstant sabotering av skolearbeid har den samme skremmende og trykkende virkningen som direkte mobbing har på mennesker. De ulike variantene av mobbing kan plasseres i et diagram (figur:01) for å mer oversiktlig kunne se hva mobbevariantene omfatter.

TYPER AV MOBBING:	DIREKTE MOBBING	INDIREKTE MOBBING
VERBAL	<ul style="list-style-type: none"> - Håning - Navnkalling - Direkte ertering - Trusler 	<ul style="list-style-type: none"> - Spredning av rykter - Baksnakking - Anonyme aggressive meldinger på e-post eller sms
NONVERBAL	<ul style="list-style-type: none"> - Grimaser - Stygge gester - Ape og etterligne 	<ul style="list-style-type: none"> - Isolering - Vende ryggen til offeret - Overse noen
FYSISK	<ul style="list-style-type: none"> - Slag og spark - Dytting - Holde noen motvillig fast 	<ul style="list-style-type: none"> - Skade offerets eiendom - Tyveri og/eller ødeleggelse av arbeidsoppgaver, og lignende.

(Figur:01: Todimensjonal klassifisering av mobbetyper)

Hvilken type mobbing som inntreffer er situasjonsbetinget, og noen kasus innehar større grad av stabilitet enn andre, men mobbesituasjonen er ikke nødvendigvis begrenset til kun én type mobbing. Indirekte verbal trakassering kan utvikle seg til direkte angrep og omvendt. Mobberen kan utsette offeret for en kombinasjon av samtlige angrep fra figuren. Mobbesituasjonen kan derfor ikke kjennetegnes ved stabilitet i uttrykk, men i variasjon av intendert skade.

Mobbing som får lov til å utvikle seg og fortsette får relativt raskt konsekvenser for de ulike aktørene. Både Olweus utdypninger og Rolands definisjon postulerer fysisk og

psykisk skade, og i verste fall en kombinasjon av begge, som konsekvenser av mobbing. Dårlig selvbilde, angst, svekket konsentrasjonsevne, skulking, depresjon og selvmordstanker blir ofte tatt opp i forbindelse med de følger mobbing fører med seg, og disse problemene kan følge offeret videre i livet ut i voksen alder (Thompson, m.fl.:2002:71). Leges ikke skaden er sannsynligheten også til stede at problemene vil eskalere og igjen skape flere konsekvenser. Det er ikke vanskelig å tenke seg at angst og skulking av skolen, grunnet mobbing, vil føre til nye vansker på sosiale og utdanningsmessige plan.

Mobbing vil også ha konsekvenser for forhold utenfor offeret selv. Både foreldre og venner av mobbeofferet, og som er klar over den trakassering som finner sted, vil trolig ofte påvirkes av situasjonen (Larsson:2002). Slikt sett kan man si at det også eksisterer en sosial og relasjonell skade ved mobbeadferden, hvor konsekvensene blir et dårligere utgangspunkt for offerets mellommenneskelig interaksjon. Dette eksternale skadeområdet vil ved siden av den klare psykiske påkjenning gi offeret et ytre sosialt handikap og virke nedbrytende på offerets relasjoner med andre mennesker.

"We view bullying as a special case of aggression, which is social to its nature"

(Björkqvist, Ekman, Lagerspetz:1982:23)

Dette aspektet ved mobbingen som sosial aggresjon er spesielt aktuelt innenfor beskrivelsen av kjønnsmessige forskjeller blant mobbere, der jentene tenderer til en mer relasjonell aggresjon og sosial skade enn guttenes. Dette kommer jeg tilbake til senere.

Besag har i en definisjon av mobbing med seg denne sosiale dimensjonen samtidig som hun introduserer nye dimensjoner om moral og intensjon bak handlingen.

”Bullying is a behaviour which can be defined as the repeated attack – physical, psychological, social or verbal – by those in a position of power, which is formally or situationally defined, on those who are powerless to resist, with the intention of causing distress for their own gain or gratification.”

(Besag:1989:4)

I lys av dette er det derfor hensiktsmessig å regne med at mobbephenomenet kan ha den dimensjon av sosial vold og sosial skade, der man skader offeret gjennom indirekte angrep på offerets sosiale omkrets om miljø. Gjennom trakassering kan offeret gjøres sosialt usikker og overgriperen kan derfor gi offeret ett sosialt handikap som igjen får konsekvenser for offerets relasjoner, samspill og deltagelse i samfunnet. Mobbing blir derfor et demokratisk problem og en samfunnsmessig utfordring, siden overgrepene kan da her forstås som en slags destruktiv samspillsprosess, hvor intensjonen kan være sosial selvhevdelse på bekostning av andre.

Tidsaspektet

Et viktig element i Rolands og Olweus sin definisjon er tidsaspektet, som krever at overgrepene gjentas over tid for at det skal kunne defineres som mobbing. Både Roland og Olweus har her et forskningsmessig kriterium på at overgrepene skal skje ukentlig eller oftere for at forskningssubjektene skal registreres som mobbere eller ofre (Roland, Idsøe:2001, Olweus:2003:21). Tidsaspektet er derfor i høyeste grad viktig for å kunne skille mobbing fra for eksempel sporadisk erting eller mer impulsive sosiale irettesettelser. Kravet om en forløpshistorie skiller da mobbing fra tilfeldig aggressiv adferd, som for eksempel voldelige og spontane utløp på et irritasjonselement eller blind vold i en ad hoc situasjon (Olweus:2003:17, Roland, Vaaland:1996:7, Roland:1989:143). Hvilket betyr ikke at enkelthendelser som rammer et individ én gang, ikke kan ha karakter eller bli kategorisert som mobbeadferd, men utøver og offer

kan da ikke i følge definisjonen kategoriseres som mobber eller mobbeoffer, hvis ikke hendelsen gjentas over tid.

En potensiell svakhet ved Rolands og Olweus tidsaspekt er mangelen på krav om konsis deltagelse fra mobber og/eller offer i den aktuelle tidsperiode. Siden det nå er mulig i prinsippet å ha en mobbesituasjon der man bare kan lokalisere den ene part, hvis mobbeaktiviteten opprettholdes, mens aktørene byttes på. Vi kan altså sitte igjen med en tydelig mobber, uten ofre, hvis mobberen ikke gjentar sin adferd ovenfor samme person innenfor det aktuelle tidsrommet.

Makt og asymmetri

I følge Erling Rolands (1989) definisjon er mobbesituasjonen også preget av et asymmetrisk styrkeforhold/maktforhold. Mobbing forutsetter vanligvis et slikt styrkeforhold mellom offer og plager, siden det ikke kan kalles mobbing når to like sterke parter ryker i tottene på hverandre eller prøver hverandres styrke. Mobberen trenger nødvendigvis ikke være fysisk sterkere, men står gjerne sosialt sterkere i forholdt offeret, i en gruppe/klasse kontekst. Et fysisk asymmetrisk styrkeforhold er ofte til stede i mobbesituasjoner der offeret er en gutt og blir mobbet av andre gutter, men denne tendensen ser ikke ut til å være gjeldende for jenter (Roland, Vaaland:1996:14). Dette med kjønn er noe jeg kommer tilbake til senere.

Den rådende asymmetri i mobbesituasjonen bør også være konsis og inneha en viss grad av stabilitet for at det kan kalles mobbing. Vi kan tenke oss en situasjon der en person har makt og mulighet til å mobbe en annen person, men at når konteksten rundt de to partene endres kan rollene byttes på og den andre mobber den første. Det faktum at man innehar ulik grad av makt på forskjellige steder og i forskjellige situasjoner er en realitet, men hvis rollene offer og mobber byttes på når rolleinnhaverne skifter arena, vil det være et problem ved å kalle den stridende aktivitet for mobbing. Mobbing er som sagt knyttet til et tidsaspekt, en lengre tid med undertrykkelse, og et slikt kontekstuellet rollebytte vil bryte med dette aspektet.

Det asymmetriske styrkeforholdet innebærer nødvendigvis ikke at overgriperen er i besittelse av noen reell overlegen makt. Kun følelsen av maktesløshet og underlegenhet hos offeret er tilstrekkelig til å kunne konstatere en ubalanse i forholdet mellom mobber og offer. French og Raven (1959) opererer med seks fundamentale former for makt, hvorav evne til overgrep kan avledes fra en eller flere av disse seks: makt til å belønne, makt til tvang, makt gjennom konformitet \ gruppepress, makt gjennom fagkunnskap eller ekspertise, legitimert makt og makt gjennom informasjon.

Det asymmetriske styrkeforholdet i en mobbesituasjon trenger ikke å innebære bruk av disse maktformene fra mobberen, men mangel på eller svakhet innenfor disse områdene fra offerets side kan være avgjørende for personens potensial som målskive. Likevel møter man hver dag situasjoner der personer i ulike maktposisjoner utøver og forserer sin makt på andre. Ta for eksempel typiske kasus fra hverdagen, der en lærer sender en elev ut av klasserommet grunnet bråk, en mor som tvinger sin sønn ned fra taket etter vilter og farlig lek eller en dommer som idømmer den kommende fange sin fengselsstraff. Disse og et uendelig antall andre eksempler fra hverdagen viser bruk av makt uten at man engang ville tenke på å kalle det mobbing. Begrepet mobbing brukes der hvor slik makt misbrukes, intensjonelt for undertrykkelse av et offer. Dette perspektivet deles også av Smith og Sharp, som definerer mobbing som ”systematisk misbruk av makt” (Smith, Sharp:1994:2).

De to nøkkelordene her vil da være maktmisbruk og undertrykkelse. Mobbesituasjonen er derfor preget av disse to begrepenes forhold til hverandre. Mobberen er i besittelse av en maktposisjon gjennom sin egen tilegnede makt eller gjennom utnyttelse av offerets mangel på makt og utnytter sin kontekstuelle suverenitet til undertrykkelse av den svakere part.

Siden det asymmetriske styrkeforholdet enten har rot i overgriperens overlegenhet eller offerets mangel på slik styrke kan det være et problem å lokalisere denne ubalansen. Noen mobbere har tydelige fysiske fordeler ovenfor offeret, mens andre mobbere kan ha en mer latent form for overlegenhet, gjennom en sterk selvtillit eller

støtte fra eventuelle medløpere. Denne asymmetrien kan selvfølgelig endres, gjennom at offeret tilegner seg slike evner, retalierende kvalifikasjoner eller at overgriperen mister sin overlegenhet eller støtte fra andre.

Slikt sett kan også den maktbaserte ubalansen mellom overgriper og offer være gjeldende bare innenfor en bestemt kontekst eller være situasjonsbestemt. Dette gjelder kanskje spesielt innenfor de arenaer der mobberen har sin overlegenhet og makt gjennom støtte fra andre. Utenfor denne arena der mobberen står alene, er det også en mulighet for at den mobbende adferden ikke vil forekomme. I undersøkelser og intervjuer av barn, fortelles det hvordan mange føler at mobberen ikke ville ha klart, eller hatt problemer med å fortsette sin adferd hvis han ikke fikk support fra andre (Thompson m.fl.:2002:32). Dette er ikke bare grunnet flokkens økte styrke og konformitetsmakt, men også fordi mobbeadferden motiveres av det å vise seg for andre og tilskuernes jubelrop fra situasjonens arena.

Mobbing som tilskuersport og menneskets passivitet

Betegnelsen ”mobbing som tilskuersport” betinger et visst publikum som faktisk ser på mobbedramaet. Dette er trolig mer utbredt på institusjoner med fokus på barn enn i voksent arbeidsliv, men i mangel på empiri innen området, blir denne slutningen rent basert på synsinger. Det at det finnes individer som passivt kan se på brutale overgrep mot andre mennesker eksisterer det ikke tvil om (Staub:1989, Besag:1989:83, Nygård:2000:79), og at mobbesituasjoner på arbeidsplassen kan ha tilskuere bør derfor heller ikke være en umulighet, men den mer infantile supportergruppe er sannsynligvis et fenomen mest tilhørende skole eller andre barne- og ungdomssentrerte institusjoner.

Tilskuerne er en gruppe med forskjellige individer, som gjennom ulike kognitive og sosiale faktorer, opptrer som mer eller mindre passive deltagere i mobbeadferden. Tilskuergruppen forsyner de direkte involverte mobberne med positiv feedback, latter og en forsterkning av følelsen at mobbingen er sosialt akseptert. Det kan virke som at tilskuerne misforstår hverandres holdninger til situasjonen og ofte tror at de andre tilskuerne er mer positive til mobbeadferden enn det de egentlig er (Roland, Vaaland:1996:9).

Slik apati kan hindre tilskuerne i å hjelpe offeret og kan samtidig føre til at enkelte tilskuere blir aktive mobbere selv. Situasjonen oppfattes tilsvarende av mobberne og offeret, noe som nærer mobbernes aggresjon og samtidig forsterker offerets belastning. Tilskuerproblemet ligger i hvordan enkelte individers passivitet, passiverer også andre mennesker fra å gripe inn og skaper en følelse av likegyldighet ovenfor de overgrep som finner sted.

For å ta et eksempel fra vikeligheten kan en se på historien om Kittie Genovese, som ble angrepet og drept like ved sin leilighet på vei hjem fra arbeid i New York. Grunnet at hun gjorde motstand mot sin overfallsmann tok det over en halv time før misgjerningen var fullendt. Historien hadde ikke vært spesiell om ikke nesten 40 naboer observerte hennes kamp fra vinduet, og ingen av dem kom Genovese til unnsetning eller ringte politiet for å få hjelp (Nygård:2000:77).

Flere studier indikerer at villigheten til å innblande seg i krisesituasjoner er høyere når en tilskuer er alene, enn når han/ hun står sammen med andre tilskuere. Det finnes ulike årsaker til fenomenet;

- Når en tilskuer observerer en slik hendelse alene, pulveriseres ikke ansvarsfølelsen slik som den gjøres nå det er flere som er vitner til stede. En slik diffusjon av ansvarsfølelse fører til mindre altruisme også i krisesituasjoner, og denne effekten øker i takt med mengden av tilskuere.

- Som tidligere påpekt passiverer tilskuerne hverandre og det oppstår en form for pluralistisk misforståelse til hverandres holdninger til situasjonen.

- Tilskueres tilstedeværelse og passivitet gir et bilde til andre tilskuere at en innblanding kanskje er for vanskelig, og en følelse av at de ikke er kompetente nok til

å komme til unnsetning i en krisesituasjon (Nygård:2000:78-79, Aronson:1999:kap:11).

Eksemplet med Kittie Genovese er ikke enestående. Den vitenskapelige litteratur er rik på studier som dokumenterer menneskets reaksjoner når det er vitne til ulykker eller krisesituasjoner. Slik sosialpsykologisk forskning indikerer en oppsiktsvekkende tendens hos mennesker til å ikke hjelpe andre i vanskelige og kritiske situasjoner, da særlig hvis det er mange tilstede (Nygård:2000, 79).

En annen og like oppsiktsvekkende tendens er tilbøyeligheten til å adlyde autoritære skikkelser uten tanke eller samvittighetskvaler for eventuelle følger.

”Noe av det mest foruroligende ved vårt handlingsliv er vår tilbøyelighet til å underkaste oss autoriteter, rette oss etter henstillinger og adlyde ordrer uten å reflektere over hva underkastelsen og lydigheten innebærer, og uten å ta hensyn til de konsekvensene den måtte ha”

(Nygård:2000:49)

Stanley Milgrams lydighetsforskning kan kaste lys over fenomenet. Milgrams undersøkelse baserte seg på forsøkspersoners tilbøyeligheter til å straffe et annet menneske hvis det andre mennesket ikke klarte å løse visse oppgaver. Forsøkspersonene fikk ikke vite at de egentlig var undersøkelsens subjekter og at undersøkelsens hensikt var å måle hvor langt disse personene kunne gå i å straffe andre ved oppfordring fra en autoritetsperson. Hver gang personen svarte feil, skulle forskningssubjektene korrigere han med elektriske støt. Styrken på strømmen økte utover undersøkelsen fra 15 volt til opp til dødelige 450 volt. Den korrigerende fikk selvsagt ikke støt, men skulle gi uttrykk for smerte og lidelse ved skuespill, noe forsøkssubjektene ikke fikk vite (Milgram:1963).

Resultatene fra undersøkelsen var skremmende, siden ingen av forsøkssubjektene stoppet med ”korrigeringen” før de kom over 300 volt, noe som er mer enn nok til å ta

livet av et voksent menneske. Noen av forsøkssubjektene ga bekymrende uttrykk for det de var med på, men fortsatte selv om den korrigerende banket i veggen og ba om at eksperimentet skulle stanse. Det er da kanskje ikke så vanskelig å tenke seg at hvis reflekterte voksne tillater seg selv destruktive og aggressive handlinger under innflytelse av autoritetspersoner, så gjelder det i høyeste grad også for barn i en mobbesituasjon der en ledende mobber kan få med seg en flokk til å begå overgrep og undertrykkelse av et svakere offer.

Følelsen av ansvarlighet er derfor lett å ignorere når man bare er en av mange eller er under innflytelse av en autoritet som man kan lede ansvaret over på. I en mobbesituasjon vil dette kunne forklare hvorfor så mange ikke innblander seg i hendelsen, men heller står som publikum på sidelinjen. Slik sett fungerer mobberne som ansvarsmessige lynavledere for hverandre og for de som står og ser på. Ansvaret for ugjerningene pulveriseres så gruppen ikke får moralske kvaler for sin aggressivitet eller passivitet.

Mobbing og aggresjon

Det er hensiktsmessig ut i fra de overnevnte definisjoner og operasjonaliseringer av begrepet å se mobbing i sammenheng med aggresjon. Enkelte definisjoner som Peter Randalls definerer til og med mobbing som en type aggresjon.

”Bullying is aggressive behavior arising out of a deliberate intent to cause physical or psychological distress to others”

(Randall:2001:9)

Skal man her følge Randalls utsagn vil dette igjen si at mobbingens vesen, i alle sine former, har en kjerne av aggresjon. Dette gjelder i like stor grad sosial vold og indirekte mobbing, som rykter og isolering, siden det skaper ubehag hos andre. Ut i fra Leonard Berkowitz (1986) sin definisjon av aggresjon som intensjonell skade mot andre vil de handlinger som er ment for å påføre andre lidelse og skade, enten i fysisk eller psykisk form være aggressive. Hvis vi skal følge postulatet fra Berkowitz og Randall om at all aggresjon er intensjonell vil man her kunne knytte et intensjonsaspekt til mobbingen, om at mobbing er intendert og har en eller flere hensikter for overgriperen.

Studiet av aggresjon har desidert en lengre historie enn mobbeforskningen, og vi vil derfor ha store muligheter til å erverve kunnskap og innsikt om mobbingens natur, gjennom den viten som er ervervet gjennom aggresjonsstudiet. Samtidig skriver Erling Roland:

”En velkjent teori er at plagerne er mer aggressive enn andre elever, og at de har en stabil tendens til å vise aggressiv adferd for eksempel i form av plaging. Likevel er det ikke faglig enighet om hvorvidt en slik stabil tendens kan forklares ut fra et antatt aggresjonstrekk. En stabil tilbøyelighet til å plage andre kan også skyldes et mer komplisert personlighetsmønster og kan i noen tilfeller ha sin årsak i uheldige familieforhold.”

(Roland, Vaaland:1996:15)

Kan det da tenkes at mobbing er tillært dominerende og aggressiv adferd fra uheldige rollemodeller i hjem og fra kjernesosialiseringen? Dette vil oppgaven komme tilbake til senere, men det er trolig verdt å reflektere over at enkelte mobbesituasjoner ikke direkte preges av det vi vanligvis ville beskrevet som aggressiv adferd, men heller som asosiale trekk i de sosiale samspill der målet er anerkjennelse og makt.

Det vil her da være fruktbart å dele aggresjonen inn i to grupper basert på den intensjon som ligger bak handlingen. Den direkte aggresjon, der aggresjonen er et mål i seg selv og den instrumentelle aggresjon der aggresjonen bare er et middel for måloppnåelse.

Dette må ikke forveksles med direkte og indirekte mobbing. Siden indirekte mobbing også kan ha som eneste hensikt å skade offeret og direkte fysisk mobbing kan i enkelte situasjoner være et middel for kun å oppnå personlige mål for mobberen. Direkte og indirekte mobbing har med hvordan mobbingen utføres å gjøre, mens direkte eller instrumentell aggresjon er knyttet sammen med adferdens intensjon.

Mobbing, genetisk predisposisjon mot aggresjon eller tillærte reksjonsmønstre

Den vitenskapelige diskurs har pågått lenge om hvorvidt barn har en medfødt personlighet som predisponerer dem mot en idiosynkratisk adferd eller om de er født fri fra enhver prenatal påvirkning, i et slags tabula rasa. Hvis det siste er tilfelle vil man her finne en større optimisme for adferdsforandringer, siden nye adferdsmønstre kan læres og de gamle og uønskede fjernes.

Mens den vitenskapelige litteratur er sjenerøs og rik på teorier og undersøkelser som støtter ideen rundt menneskets genetiske predisposisjon for altruisme, positiv sosial impulsivitet og følsomhet er situasjonen ganske annerledes når det kommer til å bevise menneskets predisposisjon mot vold og aggressivitet.

Mennesket er i følge Ervin Staub (1989:25) genetisk predisponert til å respondere aggressivt når det føler seg truet, så selv om vitenskapen ikke gir dekning for menneskets voldelige predisposisjon så er det viktig å huske på det aggressive potensial. Vi her kan i forhold til Berkowitzs definisjon av aggresjon slå fast at mennesket har potensialer for intensjonell skade av andre, og selv om det strides om aggresjon er genetisk basert eller ikke, vil helt klart mulighetene være tilstede for den menneskelige aggressive respons. Uansett virker det som større deler av aggresjonsstudiet heller sluttet seg til tanken om at miljø og tidligere erfaringer er viktigere faktorer i studiet av menneskets aggresjonsmønster (Bandura:1973, Staub:1989, 2003 og Besag:1989).

En tanke her er at mennesket tolker sine omgivelser og gir forskjellige situasjoner ulik mening. Bakgrunnen for individets tolkning og konstruksjon av mening vil være avhengig av individets historie. Selvfølgelig kan også opplevelsen være gitt av omstendighetene selv i øyeblikket, som om når mennesket opplever brann eller angrep fra dyr, men de er mest basert på det mennesket tidligere har lært eller erfart, gjennom for eksempel kultur og oppvekstmiljø. Kort fortalt vil dette bety at hvis mennesket har mange erfaringer fra aggressive situasjoner og kontekster har det lettere for å gi en aggressiv mening til sin kommende og nåværende tilværelse.

Dette passer godt overens med de funn som tilsier at mobbende barn lettere tilskriver eller gir situasjoner en aggressiv eller truende mening (Sanders, Phye:2004). Mennesker som har tidligere erfaringer med kontekster som kan beskrives som truende og aggressive overfører da bare sine erfaringskonstruksjoner til nye situasjoner, og danner seg således et aggressivt reaksjonsmønster. Samtidig vil den aggressive adferden fra ulike rollemodeller og andre sosiale erfaringer tydelig vise at man kan løse problemer og realisere personlige mål, gjennom slik adferd (Roland, Vaaland:1996:16, Sanders, Phye:2004:125).

Det aggressive menneskets oppvekstmiljø

Til tross for det så ofte brukte bildet av skolen som yngleplass for mobbere og bøller, brukt av media og skolekritikere, er det tydelige bevis på at mye av mobbingens røtter har vokst frem fra uheldige hjemmeforhold, der aggresjon læres i tidlig alder og senere utvikles til mobbing (Randall:1997:5).

Konstateringen av et aggressivt reaksjonsmønster krever en redegjørelse av hvordan et slikt mønster kan utvikles og hvilke felles faktorer som ligger til grunn for en slik utvikling. Olweus (2003) opererer med fire spesielt betydningsfulle faktorer, som kan belyse problemet. For det første er foreldrenes emosjonelle grunninnstilling til barnet viktig. En fiendtlig eller negativ grunninnstilling med lite varme og engasjement vil i oppveksten føre til økt risiko for at barnet utvikler en fiendtlig og aggressiv holdning mot sine omgivelser.

Omsorgspersonenes forhold til aggressiv adferd fra barnets side er også essensiell. En tolerant holdning og lite klare grenser vil kort fortalt fungere som en forsterkning på barnets aggressive oppførsel, være seg ovenfor barn eller voksne. En tredje faktor er foreldres og omsorgspersoners oppdragelsesmetoder, der fysisk avstraffelse, ubeherskede følelsesutbrudd og andre maktorienterte praksiser for oppdragelse avler aggressive barn. Til sist nevner Olweus hvordan barnets temperament spiller en betydningsfull rolle for den videre utviklingen av et aggressivt reaksjonsmønster. Barn med et voldsomt temperament utvikler seg lettere til å bli aggressive enn andre roligere barn, men Olweus påpeker her at den siste faktoren har en svakere effekt enn de overnevnte miljømessige og sosiale faktorene (Olweus:2003:40-41).

Selv om familieforholdene til mobberne innbyrdes er forskjellige og mobberne kommer fra familier som befinner seg både høyt og lavt på den sosiale rangstigen, skiller mobbernes familier seg ut på noen områder. Det virker som mobberne erfarer mer ufred og mindre stabilitet mellom sine foreldre, samt at de sjeldnere opplever positiv og kjærlig støtte. Grensene for hva man gjør og ikke gjør i hjemmet er mer flytende og foreldrene reagerer inkonsekvent på overskridelser av disse grenser og regler. Det kan også virke som at foreldre og foresatte til enkelte mobbere virker som

tydelige negative modeller ovenfor sine barn når det kommer til på hvilken måte de snakker om og oppfører seg ovenfor andre mennesker på (Roland, Valland:1996:16, Sanders, Phye:2004:125, Roland:1999:45, Randall:1997:11). Det finnes også studier som tyder på at barn som opplever lite varme, ros og positiv respons fra andre kan utvikle selvsentrerte trekk og lett tenke negativt og kritisk om andre mennesker (Leer-Salvesen, Eidhamar:2000:122). Baumrind (1971) opererer med fire forskjellige klassifiseringer av foreldremønstre basert på variablene: aksepterende, avisende og kontrollerende, ikke kontrollerende. Hun skiller derfra ut fire foreldremønstre: autoritativ, autoritær, ettergivende og forsømmende. Dette kan skjematiseres for gi et mer oversiktlig bilde:

	Aksepterende	Avvisende
Kontrollerende	Autoritativ Mye varme og høy kontroll	Autoritær Lite varme og høy kontroll
Ikke kontrollerende	Ettergivende Mye varme og lite kontroll	Forsømmende Lite varme og lite kontroll

(Figur:02: Todimensjonal klassifisering av Foreldremønstre, Baumrind:1971)

Barn responderer til disse fire forskjellige foreldremønstrene ved å utvikle forskjellig adferdsmønstre. Barn som for eksempel utsettes for det autoritative foreldremønsteret tenderer til å utvikle en moden prososial adferd og god moralsk forståelse. De utvikler også et positivt selvbilde, empati og sosial ansvarlighet. De barna som vokser opp med foreldre som preges av høy kontroll og lite varme utvikler i større grad sosial inkompetanse og aggresjon, og det i denne kategorien mobberne kommer in (Randall:1997:10, Olweus:2003:40, Tattum:1997:2).

Det kommer da ikke som noen stor overraskelse at forskningen har vist en tydelig sammenheng mellom aggresjon, primærsosialiseringen fra foreldre og erfaringer fra familien (Staub:1989:35). Samtidig eksisterer det et godt utvalg av rapporter fra sosiale studier som konkluderer med at uheldige hjem- og oppvekstforhold ser ut til å

være relatert med nesten alle sosiale og emosjonelle problemer hos barn og ungdom (Roland:1999:45).

Slike miljømessige faktorer har en sterk påvirkningskraft når det kommer til utvikling av mulige uttrykksformer og adferd hos barn, og sammen med de arvelige elementer vil dette kunne danne et adferdsmessig fundament og potensial for barnets sosiale interaksjonsmønster. Menneskets personlighetsmessige utgangspunkt for aggressiv adferd og aggresjonsuttrykk kan man derfor indikeres ut i fra en kompleks interaksjon mellom de potensielle genetiske faktorer og miljømessige faktorer.

Aggresjonens funksjon

Tidligere i oppaven har mobbeforskningens forhold til zoologien og dyrs aggressive adferd vært diskutert og Peter-Paul Heinemanns inspirasjon fra Konrad Lorenz har vært viktig med tanke på etableringen av mobbing som felt innen adferdsforskningen. Samtidig har det senere blitt påpekt flere forskjeller mellom dyr og menneskers aggresjon. Konrad Lorenz konstanterer at det er få signifikante eksempler på at dyrs aggresjon mellom artsfrender ikke tjener en bestemt rasjonell funksjon, som overlevelse eller forplantning (Lorenz:1968). Noen eksempler på dette kan være husdyr som tyr til aggressive midler når det er mangel på mat, eller den nye dominerende hannløven som tar livet av avkommene til den tidligere dominerende hannen, for å selv kunne spre sine gener. Aggresjonen er klart rasjonell.

Senere mobbeforskere har derfor påpekt at menneskets mobbing står i stor kontrast til dyrs aggresjon, siden mobbingen er urasjonell og uten funksjon (Besag:1989:28). Samtidig må det påpekes at mobberen kan ha et rasjonelt aspekt ved sine aggressive handlinger gjennom demonstrasjon og konstatering av makt, sosial hierarkisk klatring og eventuelle andre mål som kan oppnås gjennom aggresjon. Hvis ikke mennesket er genetisk predisponert for aggresjon blir det vanskelig å legge frem et postulat om at mobbeadferd ikke har et mål utenfor seg selv, og mobbing som målrelatert adferd blir derfor en hensiktsmessig vinkling på problematikken.

Har mobberen lært at gjennom aggresjon kan man realisere seg selv og sine mål, vil trolig dette bli en del av individets adferdsmønster og resultere i målorientert aggressiv adferd, for eksempel gjennom mobbing. Slik lært aggresjon vil derfor kunne utløse to mulige konsekvenser for mellommenneskelige overgrep: den reaktive og den proaktive aggresjon, hvorav begge er rasjonelle og funksjonelle for oppnåelse av eventuelle mål.

Reaktiv og proaktiv aggresjon

I mobbelitteraturen møter en ofte en distinksjon mellom reaktiv og proaktiv aggresjon. Dette er en berikende distinksjon, siden den kan hjelpe oss med å skille mellom ulike typer for mobbing, når det kommer til motiv, motivasjon og de emosjoner som er involvert hos overgriperen. Og dette skillet mellom reaktiv og proaktiv aggresjon er også viktig med tanke på potensielle løsninger på mobbeproblemet, ut i fra om aggresjonen er en motivert og målorientert adferd eller en mer naturlig aggressiv reaksjonsmåte eller adferd som er vanskeligere å endre.

Reaktiv aggresjon blir brukt som term der aggresjonen tar form av en gjengjeldelse for en tidligere irriterende eller utløsende hendelse. Den reaktive aggresjon er derfor alltid en respons på noe annet, en intern eller ekstern frustrasjonskilde. I de situasjoner hvor det oppstår eller eksisterer en kilde for frustrasjon vil denne kilden skape negative følelser, gjerne i form av sinne eller raseri. Det er derfor vanlig, men ikke nødvendig, at aggresjonen rettes mot denne kilden, for å få utløp for frustrasjonen og for å hindre eventuelle fremtidige irritasjoner og frustrasjonsfølelser (Rigby:2002:31, Thompson m.fl.:2002:22, Roland, Idsøe:2001).

Mobberen trenger her først et irritasjonsmoment for å reagere aggressivt. Her trenger det egentlig ikke være noe ved offeret som irriterer overgriperen, men irritasjonskilden kan ofte ligge i miljøet rundt eller internt i overgriperens emosjoner og kognisjonen. Stressende omgivelser i skolegården og personlige emosjoner kan man ikke hevne seg

på, og et passende offer blir heller valgt for å få utløp for sitt sinne og aggresjon. Selv om situasjonen krever en frustrasjonskilde for å kunne beskrive et angrep som reaktiv aggresjon, trenger nødvendigvis ikke et slikt moment bli fulgt av en aggressiv adferd (Roland, Idsøe:2001:447).

Et typisk eksempel på reaktiv aggresjon er den mobbingen som overnevnt ble beskrevet av Heinemann, der en gruppe av elever blir provosert av en irriterende elev som står utenfor flokken, og angriper han i en form for kollektiv retaliasjon.

Proaktiv aggresjon er, i motsetning til den reaktive, en term som brukes på spontane eller uprovoserte aggressive handlinger, (Thompson m.f.:2002:22) og målorientert aggressiv adferd... ”som folk flest ville kunne beskrive som mobbing” (Rigby:2002:31). Proaktiv aggresjon er også ofte kalt instrumentell aggresjon, siden adferden er målorientert og brukes som et instrument for å oppnå et bestemt mål som utøveren av aggresjonen ønsker. Den aggressive trenger derfor nødvendigvis ikke ønske å skade sitt offer, men dette kan heller sees på som et nødvendig onde for oppnåelse av målet. Et eksempel på mobbing som proaktiv aggresjon er der hvor overgriperen opplever noe positivt ved sin adferd, for eksempel truer til seg penger av den undertrykkede eller oppnår høyere sosial status som resultat av sine handlinger.

Reaktiv og proaktiv aggresjon kan oversiktlig settes opp i et skjema:

Aggresjon	Aggresjonstype	Utløsende faktor	Aggresjonens mål
Reaktiv	Responsiv	Eksternt / internt irritasjonsmoment	Opphevelse av aggresjonens utløsende faktor
Proaktiv	Instrumentell	Indre forventninger til fremtidige mål	Forventningsoppnåelse av mål eller annet ønsket resultat

(Figur:03: Todimensjonal klassifisering av reaktiv og proaktiv aggresjon)

Reaktiv og proaktiv aggresjon skiller seg tydelig i fra hverandre når det kommer til assosierte faktorer som følelser, belønning og motivasjon for adferden fra mobberens

side. Et nøkkelbegrep for den proaktive aggresjonen er tilfredsstillelse og stimulering, i forhold til den reaktive aggresjon der sinne og raseri over et irritasjonsmoment står i høysetet. I intervjuer av elever som mobber sier noen selv at de blir lettere irriterte i stressende omgivelser, (Thompson m.fl.:2002:22) og undersøkelser viser at store og gode skolegårder, helst med innslag av grønt og naturområder, reduserer mobbing og konfliktnivået blant elevene (Forskning.no:2004). Et problem med mobbing som reaktiv aggresjon er derfor tidsaspektet, som i flere definisjoner krever at mobbingen gjentas over en viss tid for at det i det hele tatt skal kunne kalles mobbing. Og sett i sammenheng med reaktiv mobbing vil det bety at den overgripende part her konstant måtte bli provosert til angrep for at fenomenet skulle oppstå. Olweus skriver om det han kaller et provoserende mobbeoffer. (Olweus:2003:35) Disse beskrives som ofte svært ukonsentrerte, urolige og at det lett oppstår irritasjon rundt dem slik at deres væremåte fører til at de kommer i konflikt med andre. Men Olweus skriver også at disse er betydelig mindre vanlige enn andre mobbeofre. Det kan tenkes at et slikt provoserende mobbeoffer kan skape en konstant irritasjon rundt sitt vesen og at det derfor oppstår mobbing, men siden Olweus også skriver at disse er sjeldne kan man ikke legge skylden på ofrene for de mobbesituasjoner som oppstår rundt på landets skoler, institusjoner og arbeidsplasser. Skal tanken om den reaktive aggresjon overleve i mobbeforskningen vil det kreve at det finnes andre konstante og utilgjengelige irritasjonsmomenter som gjør at overgriperne tar ut sin frustrasjon på ofrene, som konstante stressende omgivelser, eller at det faktisk kan eksistere en blanding av reaktiv og proaktiv aggresjon i kontekstuelle helhet som mobbingen tar del i.

Den proaktive aggresjonsmodell kan derfor hjelpe til med å belyse et større område av mobbefenomenet, og går i motsetning til den reaktive modell ut i fra et bestemt motiv for den aggressive handling. Den aggressive adferden trenger ikke å ha sin rot i sinne eller fiendtlighet mot andre, men munnar ut i en lyst til å tilegne seg noe, en belønning eller et mål. Denne forsterkende belønningen trenger ikke å være materiell, men kan like gjerne være emosjonell. En tidligere hendelse er derfor ikke nødvendig i henhold til den proaktive aggresjonsmodell, som er av natur en målorientert aksjon heller enn reaksjon.

Når det kommer til mobbing er de målorienterte og emosjonelle elementene ofte dreiet rundt en form for tilfredsstillelse av å dominere eller ydmyke offeret. Som igjen gjennom sin underlegenhet stimulerer denne tilfredsstillelsen hos overgriperen (Roland, Idsøe:2001:448).

For å forstå den proaktive aggresjon er det viktig å forstå overgriperens positive opplevelse av sin adferd, og at denne adferden er nødvendig for videre lignende positive opplevelser. Oppnåelsen av stimulering og tilfredsstillelse forsterker adferden og nærmest oppfordrer til videre utøvelse og eskalering av aggresjonen. På den måten kan man igjen se på denne typen aggresjon som lært adferd og med innlærte handlingsmønstre. Den proaktive aggresjon er lært gjennom imitasjon, forsterkninger og familiære forbilder og modeller (Thompson m.fl:2002:23).

Igjen blir sosialiseringfaktorene essensielle, ikke bare foreldrenes status som rollemodell, men også samfunnets kollektive ansvar for barnets læring og reaksjoner på uønsket adferd. Barn utvikler og lærer adferd gjennom imitasjon og i samvær med andre mennesker. Aggressiv adferd for oppnåelse av materielle eller emosjonelle mål er intet unntak. Dette kan belyses av Albert Banduras kjente eksperiment med sosial modellering, der Bandura erfarte hvordan barn ville imitere og gjenta aggressiv adferd, hvis adferden ble belønnet (Bandura:1973). Det kommer derfor ikke som noen stor overraskelse at barn kan utvikle aggressiv adferd hvis det finnes modeller for dette.

Det er lett å finne modeller for slik adferd, hvis ikke gjennom egne øyne, så gjennom media eller historier fra andre. Det er ikke bare modellens rene adferd som her er gjenstand for den sosialiserende observasjon, men også hvordan den er forankret i den sosiale kontekst og de reaksjoner som springer ut av den. Barnet som observerer den aggressive adferden vil i mange tilfeller lære at nøyaktig denne form for adferd gir positive konsekvenser.

Om en ser på mobbing som reaktiv eller proaktiv aggresjon er også viktig med tanke på om man ser mobbing som lært adferd, med muligheter for forbedring eller basert på

mer fundamentale aggressive instinkter, som er vanskelig å forandre siden de er en del av det stabile ved menneskets personlighet (Thompson m.fl.:2002:22).

Til sist er det også verdt å påpeke at aggresjon ikke nødvendigvis er en negativ egenskap ved mennesket. Aggresjon sikrer overlevelse og er dessuten en normal og naturlig del av mennesket, særlig i oppvekstårene. Tydelig er dette i dyreverdenen der forholdet mellom rovdyr og planteetere ofte beskrives som en ubarmhjertig og rå jungel, en metafor ikke ukjent arbeidslivet eller skolegården. Men den aggresjon som dyrene besitter, fremtreder sjelden i møte med hverandre, men heller i livstruende eller stressende situasjoner. Det finnes ikke aggressivitet eller fiendtlig holdning i en jaktende løve, men aggresjonen er innlysende i konkurransen med artsfeller om føde eller forplantning (Storr:1968:33, Lorenz:1968). Mobbing som aggresjon har et mål, enten det er å undertrykke andre eller heve egen sosial status (Rigby:2002:38). Det er derfor hensiktsmessig å se på den menneskelige aggresjon og mobbingesituasjonen som rasjonell og intensjonell.

Mobbingens roller og personlige variabler

I vår menneskelige sameksistens og relasjonelle handlinger er vi nødvendigvis avhengig av to essensielle faktorer, nemlig subjektet og objektet. Utøvere av aksjon og reaksjon er krevd i mobbesituasjonen som i alle andre mellommenneskelige interaksjonssituasjoner, og det finnes vel like mange variasjoner som det finnes tilfeller. Mobbesituasjonen krever minst to roller, en overgriper og et offer, hvorav rollene er fundament for hverandres eksistens. Uten mobber, ingen offer eller omvendt. Mobbesituasjonen er ikke bare begrenset av de to hovedpartene i midten, men omfatter også passive tilskuerne, overgriperens medløpere og ofrenes forsvarere. En solid utdypning av mobbingens andre roller ville kreve en oppgave for seg selv og vil derfor ikke bli detaljert her, derimot vil jeg heller velge å se på hovedrollene i situasjonen.

Som sagt tidligere er det flere faktorer og elementer som spiller inn på hvem som mobber og hvem som blir offer. Mobbing varierer fra kjønn, alder og konteksten i situasjonen, dette gjør også mobbingens form og konsekvens. Personlighetstrekk og tendenser hos både mobber og offer kan være betinget av situasjonen rundt hendelsen. Det skapes sosiale roller som de ulike deltagerne trer inn i og normer som bare hører den aktuelle situasjonen til, men samtidig er ikke mobberrollen eller offerrollen noe man kan ta av seg når man er utenfor arenaen. Den rolle man tar eller ufrivillig blir tildelt er noe som kan i verste fall følge en hele livet. Rollen er tyngst å bære for offeret som kan plages direkte av sin undertrykker i årevis eller lide under den psykologiske terror lenge etter at overgrepene har sluttet. Mobbing har gjennom flere studier blitt knyttet opp i mot lav selvtillit, angst, konsentrasjonsvansker, skulking, depresjon og i verste fall selvmord (Thompson m.fl:2002:71). Likevel blir ofte mobbing sett på som en slags trening til ”den harde virkelighet” og som et nesten obligatorisk kurs for å modnes (Smith, Thompson:1991:7) Hvis så er tilfelle er det ingen tvil om at ”den harde virkelighet” kan bli ønsket velkommen av de fleste ofrene som en sjanse til å flykte fra den terror de har opplevd gjennom oppveksten.

Mobberen

Et fremtredende kjennetegn på mobberne er deres aggressivitet ovenfor kamerater, og de er også i følge Olweus ofte aggressive ovenfor foreldre, voksne og lærere. De har generelt en mer positiv holdning til bruk av vold og voldelige metoder enn andre elever, samt et sterkt maktmotiv for å dominere andre. Sosial innlevelsessevne, empati og medfølelse ovenfor andre virker svekket (Olweus:2003:36). Aggressive individer, der i blant mobbere, har en tendens til å se andre som fiendtlige og truende, spesielt mot dem selv. Dette kan være seg i vanlig lek, eller hverdagslige situasjoner andre mennesker normalt ikke finner truende. Fiendtlige holdninger og tolkning av andres intensjoner som truende viser seg å være selvoppfyllende profetier, siden mennesket ofte responderer aggressivt når det blir møtt med reaksjoner som først tolker det aggressivt (Staub:2003:224). Individer med mange tidligere erfaringer fra aggressive og truende situasjoner har derfor lettere for å forstå og konstruere nye situasjoner som truende. Tidligere erfaringer og hendelser er med på å forme oss til den vi er og hvordan vi konstruerer og forstår ulike situasjoner i vårt liv, men selv skaper vi også nye omstendigheter som videre utvikler vår personlighet i samme retning.

Det er derfor ikke vanskelig å se at mobbere med aggressive erfaringer og urolig familie bakgrunn, gjennom sin adferd lett kan havne i en ond sirkel der problemene eskalerer. Denne eskaleringen av problemadferd kan igjen støttes under av oppfølgingsstudier av Olweus, der omtrent 60 prosent av de gutter som ble betegnet som mobbere på ungdomsskolen var blitt dømt for en eller flere kriminelle handlinger ved fylte 24 år, mens mobbeofrene hadde et gjennomsnittelig eller noe lavere nivå av senere kriminelle handlinger (Olweus:2003:37).

Mobbing er som hovedregel en form for kollektiv adferd, en gruppehandling, hvor flere er aktive eller passive (plagere og tilskuere) i situasjonen. Opplevelsen av samhörighet gjennom handling er det som stimulerer til slik gruppeadferd. Likevel forekommer det at mobbingen begås av bare én. Det forekommer også at noen elever er såkalte passive mobbere og ikke tar initiativ til mobbingen på egenhånd, men støtter seg bak mer etablerte elever som går i front for adferden. Slike "followers" kan være

engstelige og usikre elever som kanskje deltar i mobbingen for å ikke selv bli offer eller har lav sosial status og følger etter noen som står sterkere i skolens popularitetshierarki (Olweus:2003, Roland, Vaaland:1996).

Offeret

I undersøkelser og situasjoner der man ber barn og voksne forklare hvorfor noen personer blir mobbet, får man ofte svar som knytter seg til ytre avvik, som hårfarge, briller, klær, hudfarge, dialekter osv., men empiriske undersøkelser gir ikke støtte for denne oppfatningen. Undersøkelser tilsier at ofrene ikke er mer preget av ytre avvik enn en eventuell kontrollgruppe. Det eneste signifikante ytre avvik som skilte offergruppen fra kontrollgruppen var at de var mindre fysisk sterke, men dette var bare hos guttene (Olweus:2003:33) Forvirrende nok ser det ikke ut som at utseende spiller noen signifikant rolle for hvem som blir utsatt for overgrep, men det er kanskje ikke så rart med tanke på alle de med rødt hår, fedme, uvanelige klær og dialekter som ikke blir mobbet på skolen. Tendensen viser at mobbeofrene ofte er mer engstelige enn andre barn og reagerer oftere med gråt eller frykt hvis de møter motgang eller blir utsatt for aggressiv sosial konfrontasjon. Ofrene er også noe mindre gjennomsnittlig skoleflinke og har en mer negativ selvforståelse enn sine klassekamerater (Roland:1999:35, Olweus:2003:34-36, Björkqvist:1982)

Olweus deler mobbeofrene inn i to grupper: det passive og det provoserende offer, der det sistnevnte har vært omtalt tidligere i oppgaven som irriterende og urolige. Det passive mobbeofferet er derimot mer som beskrevet ovenfor og innehar ikke det provoserendes ofrets urolighet og ukonsentrerte vesen, og signaliserer heller et passivt reaksjonsmønster og større engstelighet enn andre (Olweus:2003:34).

Det kan også tyde på at de guttene som mobbes har nærmere kontakt og mer positiv relasjoner til sine foreldre, enn mobbere og andre gutter generelt. Denne positive relasjonen blir av mange lærere og utenforstående sett på som en form for overbeskyttelse fra foreldrenes side (Olweus:2003:35). Samtidig er det ikke å stikke under en stol at denne spesielle relasjonen til foreldrene og foreldrenes anstrengelser kan være et resultat av mobbingen og ikke en etablert faktor hos ofrene før mobbingen

startet. På samme måte som at trekk hos mobberen kan være kontekstuelle biprodukter, kan også trekk hos offeret ha rot i den situasjon som offeret befinner seg i.

I et forsøk på å legitimere og forstå de ydmykelser man går igjennom, kan offeret oppleve en form for mobbeofferets Stockholm syndrom, hvor det rettferdiggjør overgriperens adferd, og ofte påtar seg skylden for egne lidelser. Mennesket strever etter en logisk tilværelse der hvor våre inntrykk har fått mening og kan legitimeres. En tendens hos mobbeofre er mangelen på kritikk av sin undertrykker, man lokaliserer heller problemets kilde hos seg selv, for å slippe å leve i en verden som er basert, fra offerets side, på det absurde overgrep (Larsson:2002). Denne overbevisningen om egen skyld i undertrykkelsen gir en årsaksforklaring på mobberens adferd, samtidig som offeret aksepterer de karakteristiske trekk som offerrollen tildeler. På samme måte som den onde sirkelen hos mobberen, selvsosialiserer offeret seg inn i de trekk som forventes av en skyldebukk og hakkekylling.

Mobbesituasjonen skaper altså personlighetstrekk hos deltagerne som igjen forsterkes gjennom sin egen eksistens. Mobbingens vesen kan derfor forstås som en komplisert ond sirkel der de ulike aktørene gir seg selv og andre egenskaper som motiverer til videre undertrykkelse og overgrep. Det er derfor hensiktsmessig å se på både mobberrollen og offerrollen som sosiale sykdommer som ikke bør eller kan oversees grunnet deres negative påvirkning av hverandre, seg selv og omgivelsene.

Kjønn

Innen kjønnsforskningen har det ikke floreret av karakteristiske adferdsmessige forskjeller mellom kjønnene, utenom de åpenbare biologiske forskjellene mellom mann og kvinne. Av de registrerte ulikhetene er kanskje aggresjon den mest tydelige; med menn konsistent mer aggressive enn kvinner (Thompson m.fl.:2002:26). Dette er å finne igjen i mobbingen på skolenivå også. Gutter er mer fysisk aggressive enn jenter, som har en mer latent form for aggresjon, eller ofte en mer relasjonell aggresjon

i form av rykter og sosial isolering av offeret. Det rapporteres i undersøkelser også om hyppigere mobbeadferd fra gutter, men det er vanskelig å danne seg en sikker hypotese siden jenters mobbing har et mer latent vesen. Det er godt mulig at jenter mobber like mye som gutter, men at det rapporteres sjeldnere og det er mer komplisert å oppdage hvem som ekskluderer andre sosialt i skolegården, enn de som slår og sparker.

Kjønnsmessig har det vist seg at mens gutter mobber og retter sin aggresjon mot begge kjønn og ut over sin egen klasse, er jenters overgrep oftest mot andre jenter og innen egen klasse. Gutters mobbing er også mer fysisk knyttet til åpne angrep på offeret selv om dette minker med alderen. Jenter blir mer utsatt for indirekte plaging, som sosial isolasjon eller utestenging fra kameratflokkene (Olweus:2003:25).

Det er også kjønnsmessige forskjeller mellom hvilke gutter og jenter som blir offer for mobbing. Gjennomsnittelig svakere fysisk styrke ser ut til å kjennetegne de guttene som mobbes, en egenskap som ikke spiller noen rolle i jentenes sammenheng. Gutters samværsform er ofte knyttet til de aktiviteter som guttene har felles. Det er da lett å velge et mobbeoffer som ikke er med på denne aktiviteten eller som er prestasjonsmessig underlegen de andre. Det er kanskje mulig da å snakke om gutters mobbing som mer hierarkisk rettet enn jentenes. Siden jentenes samværsform er preget at det er selve den sosiale relasjonen som står i sentrum, ikke aktivitetene de driver med, vil det ikke være en direkte sammenheng med den hierarkiske rangstige og hvem som blir mobbet. Mobbeofferet her er gjerne en som jentene har et forhold til, en som er eller ønsker å være sammen med mobberne (Roland, Vaaland:1996:10). Mobbingen markerer forskjellen mellom gruppen og individet som mobbes. Utstøtelsen blir da spesielt belastende siden offeret allerede har en relasjon til plagerne og blir utstøtt fra noen hun opprinnelig stolte på. På den måten kan man si at mens guttene mer markerer sin egen hierarkiske overlegenhet ovenfor offeret, markerer jentene heller sin avstand, <sånn-de-ikke-er>, i forhold til den utstøtte.

Samtidig er visse likheter mellom kjønnene når det kommer til mobbere og ofre. I en undersøkelse av mobberens og offerets selvbilde kom det frem at kjønnene korresponderer med hverandre i høy grad. Hvis mobbeguttene skåret høyt på en

variabel, for eksempel dominans, gjorde jentene det samme. Dette forholdet mellom kjønnene gjaldt også for ofrene (Björkqvist:1982). Dette kan være med å konstantere at det faktisk eksisterer noen typiske trekk for de ulike kontekstuelle rollene. Dette vil bli behandlet videre i neste kapittel.

Alder

Aldersmessig ser det ut som det er de yngste og svakeste elevene som er mest utsatt for mobbing og andres aggresjon. Det er dokumentert at antallet elever som blir mobbet synker med høyere klassetrinn og det ser ut til at den hyppigste forekomsten av mobbeadferd er knyttet til de lavere klassetrinnene og at det flater ut i ungdomstrinnet (Olweus:2003:22). En mulig årsak til denne tendensen er at etter hvert som barn blir større avtar deres fysiske manifestasjon av aggresjonen og går over i mer verbale uttrykk. Barna begynner også å utvikle bedre adferdsmessig kontroll av sine emosjoner, samt empati og evnen til å sette seg inn i andres situasjon.

Den mobbingen som fortsetter fra lavere klassetrinn og inn i ungdomsskolen skifter fra en fysisk til en mer verbal form, men det må presiseres at følgene av mobbing utført av eldre elever kan være vesentlig mer alvorlig, grunnet økt fysisk styrke (Olweus:2003:23). Sett i sammenheng med aggresjon er det flere likheter. Det er et alminnelig tilfelle at aggresjon i barns samspill, på samme måte som mobbing, avtar i takt med alderen (Schaffer: 2002:336) Redusering av mobbeadferd i løpet av høyere klassetrinn kan da være et resultat av mer utviklet prososial adferd, selvkontroll og minking av aggresjon.

Kritikk

En slagside ved flere av de omtalte undersøkelsene angående mobbing er at de rent er basert på elevers rapporter og svar fra vidt forskjellige spørreundersøkelser. Hvilket innebærer at vi bare har den informasjon vi har blitt fortalt gjennom disse studiene, og at vi må stole på at disse data er representative. Datas reliabilitet hviler her alene på antagelsen om at de svar gitt i de ulike spørreundersøkelsene speiler den virkelige verden vi prøver å forstå. Problematisk er også feltet mobbing, siden vi er inne på sårbare områder for enkeltindivider er det ikke sikkert at de vi helst vil undersøke har lyst til å svare, selv om undersøkelsene er anonyme. De spurte elevene kan også svare ut i fra sitt ideal av hvordan deres virkelighet burde være, snarere en hvordan den egentlig er, men slik forurensing av data vil man kunne slite med i de fleste sosiale studier.

Lite hjelper det også at flere av de tidligere undersøkelsene til Olweus er rent basert på gutter, og at disse undersøkelsene ligger til grunn for nyere undersøkelser innen feltet. Både Erling Roland og Dan Olweus har brukt intervjuer av foreldre og lærere, samt kamerater bedømmelse av mobbere og ofre for å bekrefte sine resultater og begge har funnet stødige korrelasjoner mellom resultatene. Deres metoder virker derfor fruktbare og viser at slike undersøkelser danner et reliabelt fundament for data.

Hovedproblemet i mobbeforskningen er kanskje at det ikke eksisterer noen vidt anerkjent definisjon av mobbing, mobbere og mobbeofre (Besag:1989:9), og at det eksisterer trolig like mange variasjoner av mobbing som det finnes ulike ofre og overgripere (Olweus:2003). Tidligere forskere fokuserte ikke på slike distinksjoner mellom forskjellige typer mobbere og ofre, og vi har allerede vært inne på hvordan man i mobbestudiets begynnelse la skylden teoretisk på offeret når man beskrev situasjonen. Vi vet i dag at det finnes forskjellige typer mobbing, og de ulike gruppene av aktører er langt fra homogene. Selvfølgelig er det da problematisk å danne en definisjon som kan dekke over et slikt omfang av variasjoner, men det er viktig å

huske på disse variasjonene så man ikke forenklet generaliserer mobbing til kun én type adferd i én bestemt situasjon.

En kanskje like stor slagside ved mobbeforskningen er den løse konseptualiseringen rundt de aspekter og dimensjoner man har satt som kontekstuelle krav for at aggresjonen skal kunne kalles mobbing. Vi sammenligner data fra forskjellige forskere som alle er enige at mobbesituasjonen preges av et tidsaspekt og et asymmetrisk styrkeforhold, men som ikke har en felles konsens knyttet til hva de legger i disse dimensjonene. I hvor lang tid trenger faktisk plagingen å foregå før vi legitimt kan kalle det mobbing? Har vi noen endelig tidsgrense før mobbingen igjen går over i noe mer alvorlig eller en minstegrense før det ikke er mobbing, men noe mindre alvorlig? Roland har her satt et klart forskningskriterium for tidsaspektet, overgrepene må gjentas ukentlig eller oftere for at det skal kunne kalles mobbing (Roland, Idsøe:2001). Olweus har også senere operert med tilsvarende kriterier for at et individ skal anses for å være mobbet eller mobber (Olweus:2003:21).

Vanskeligere er det å sette et bestemt kriterium for det asymmetriske styrkeforholdet. For hvor går grensene for bruk av makt når det kommer til hva som kan kalles mobbing eller ikke? Styrkeforhold kan være subtile og vi har allerede vært inne på hvordan dette aspektet ikke nødvendigvis innebærer at mobberen har noen reel makt, men at maktesløshet fra offerets side kan resultere i slik asymmetri. Samtidig er det kanskje ikke så viktig å sette andre grenser for denne dimensjonen enn det at offeret ikke klarer på det aktuelle tidspunktet å hindre mobbingen. Det vil da automatisk eksistere et skjevt styrkeforhold, og gjennom sin rolle som offer konstanteres da dette forholdet.

Spørsmålene er mange og blir her stilt retorisk for å i det hele tatt kunne sette en grense for oppgavens omfang, men selv om spørsmålene ikke vil bli besvart her er de ikke mindre viktige av den grunn. De er derimot essensielle for å i det hele tatt kunne danne en dekkende definisjon av hva feltet skal dreie seg om.

Mot en definisjon av fenomenet

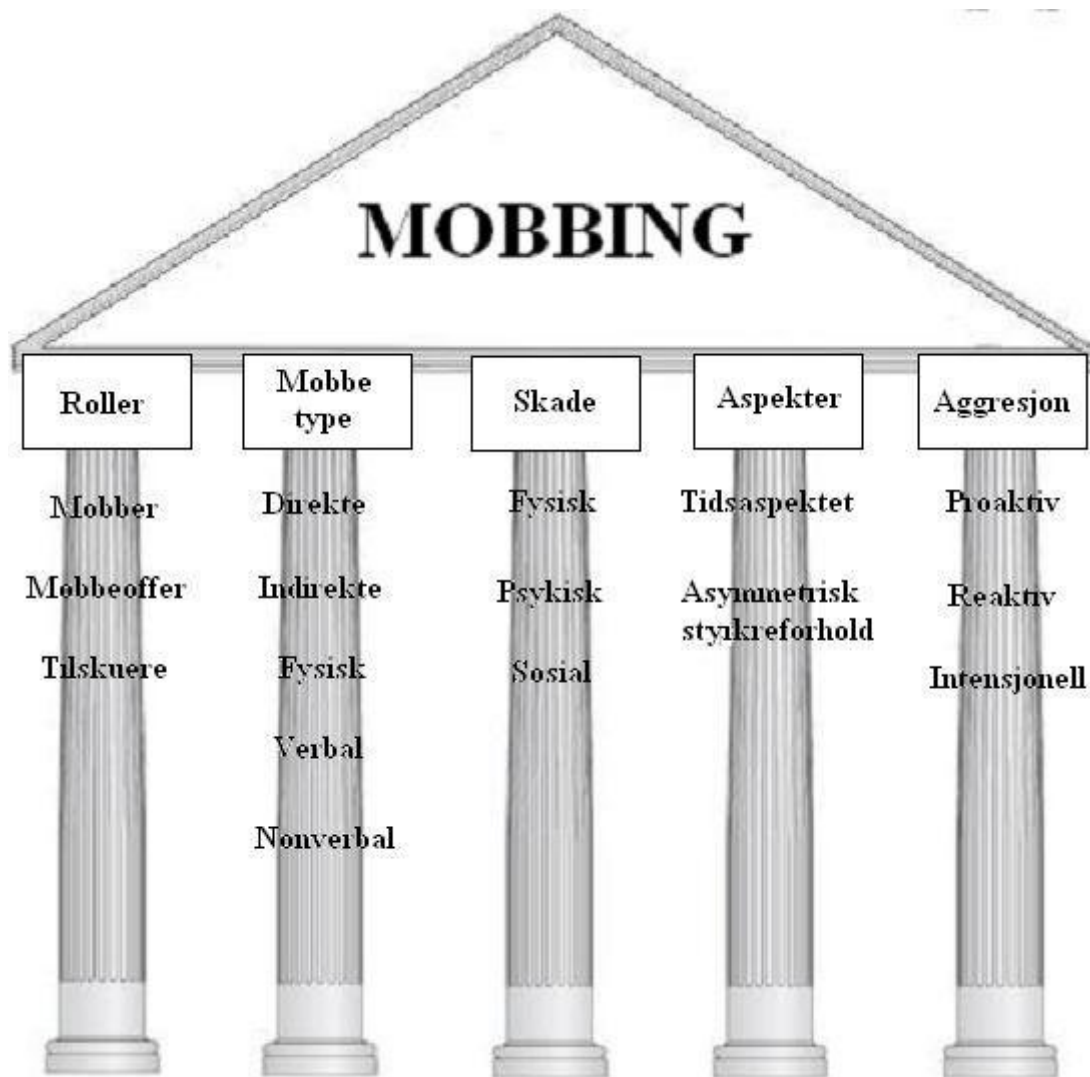
Gjennom den første del av denne oppgaven har vi gjennomgått flere essensielle faktorer og sider ved mobbefenomenet som kan hjelpe oss til en bedre forståelse og gi oss en mulighet til å kunne bestemme oss for en definisjon på hva mobbing er. Samtidig kan en se en utvikling i hvordan teoretikerne nå definerer fenomenet. Definisjonene blir mer konseptualisert og man har med flere aspekter som gjør definisjonene mer dekkende. Hittil har viktige nøkkelbegreper som: handling og intensjon for å skade, asymmetrisk styrkeforhold, undertrykkelse, tidsaspektet, aggresjon og bestemte kontekstuelle roller vært med på å forklare oss hva en mobbesituasjon omfatter. Derfor er det kanskje på sin plass at en definisjon omfatter disse dimensjonene for å kunne danne en dekkende forståelse av begrepet mobbing.

Mobbing er intensjonell, gjentatt og sosial aggresjon rettet mot et eller flere ofre som ikke har mulighet til å forsvare seg i eller utenfor situasjonen

Mobbing er ut i fra denne definisjonen en adferd som er rettet mot et eller flere ofre fra et eller flere handlende subjekter. Med intensjonell og gjentatt mener jeg at handlingen og adferden er forsettlig og rasjonell ut i fra hvilket mål mobbingen har og at disse handlinger må foregå over en viss tid for at det skal kunne kalles mobbing. Et tydelig problem blir å faktisk sette en grense for hvor lang tid aggresjonen skal forgå før vi kan kalle det mobbing. På en annen side er aggresjon et vagt begrep og kan variere i omfang og alvorlighetsgrad, og det er da viktig å ikke gjøre definisjonen for streng for å ikke utelukke muligheten til å konkret bedømme og tolke de ulike situasjoner som oppstår. Dette er klart en svakhet, men det ville også være en svakhet, grunnet så varierende aggresjonskasuser, hvis man bestemte seg for at overgrepene minst må skje en gang i uken for at det skulle kunne kalles mobbing. Mobbingens vesen varierer og kan gå fra kortvarige og nesten tilfeldige, men gjentatte angrep til regelmessige og langvarige trakasseringer.

Med aggresjon tenker jeg her på intensjonell skade mot andre, men mobbingen skiller seg fra den spontane aggresjon med at den har et tidsaspekt og en hensikt. Motivet for aggresjonen vil være bestemt ut ifra om angrepene er reaktive eller proaktive. Når jeg i definisjonen skriver sosial aggresjon er det for å understreke at mobbing foregår i en sosial kontekst og i relativt små grupper, som skoleklasser eller kollegiale grupper på en arbeidsplass. Mobbing er ikke tilfeldige angrep på et ukjent offer, men et angrep på et eller flere individer man har allerede en relasjon til. Det trenger ikke herske et forholdt mellom mobber og offer i begynnelsen, men mens aggresjonen eskalerer og gjentas over tid, dannes denne relasjonen mellom offer og overgriper. En sekvens av dette blir at både relasjonen og de kontekstuelle rollene blir stabile over tid.

Med ikke mulighet til å forsvare seg mener jeg at det er et ujevnt styrke og/eller maktforhold mellom offeret og mobberen, der asymmetrien står i overgriperens favør. Dette asymmetriske styrkeforholdet er stabilt og offeret har ingen mulighet til retaliasjon i situasjonen eller på andre arenaer. Begrepene i definisjonen og omfanget av den tidligere presenterte teori kan skjematiseres i form av en figur, som vil kunne gi et oversiktlig bilde av mobbing som fenomen og hva situasjonen omfatter:



(Figur:04: Skjematisert omfang av definisjon og teori)

Kapittel 2

Selvbildefaktorer hos mobber og offer

I denne delen vil selvet, selvbildet og deres forhold til mobbing og mulige korrelasjoner bli diskutert. Oppgaven vil også ta for seg mobber og offerrollen igjen, men da med tanke på dimensjonene rundt selvbildet i lys av tidligere betraktninger, studier og ideer som eksiterer på feltet.

Sett i et helhetlig perspektiv vil denne delen av oppgaven ta for seg forholdet mellom selvet, da med fokus på selvbildet, og mobbefenomenet og deres konsekvenser for hverandre. Oppgaven vil derfor her fokusere på noen av de psykologiske aspektene ved mobbefenomenet for å kunne belyse de grunnleggende forskjellene mellom mobber og offer i forhold til utenforstående.

Denne delen vil også fungere som en bro over til oppgavens empiriske og metodiske del som vil presenteres senere.

Selvet og selvbildets aspekter

“The self is something which has a development; it is not initially there, at birth, but arises in the process of social experience and activity, that is, develops in the given individual as a result of his relations to that process as a whole and to other individuals within that process”

(George Herbert Mead:1967:135)

Begrepet *selvet* kommer i det dagligdagse opp i forhold til ideer om våre interne bærebjelker og konstruksjoner rundt identitet. Sannsynligvis benyttes begrepet oftest i forhold til andre underordende begreper som selvbilde, selvtillit eller selvoppfattelse. Selvet består ikke av en fysisk kjerne eller kan karakteriseres som en ting eller en liten person inne i oss selv, men heller som noe aktivt og dynamisk, som samordner erfaringer, regulerer adferd i forhold til kontekst og bevarer menneskets konsise og integrerte hele (Pervin:2001:169, Imsen:2001:273).

Den amerikanske psykologiens far, William James (1842-1910), beskriver den fundamentale dualitet i vårt perspektiv på selvet. Først, selvet består av våre kognisjoner og forventninger om oss selv, eller det James (1890) kaller ”known” eller også <me>. For det andre er selvet også det som aktivt behandler informasjon, (the knower) også kalt <jeg>. Denne dualitet finner vi også igjen i andre teorier på feltet, bl.a. hos Mead, med begrepene ”I” som selvet som subjekt, ubevist, spontant og handlende og ”Me” som selvet som objekt, beskrivende og reflekterende (Mead:1967).

Kombinasjonen av disse to aspektene ved selvet skaper en koherent følelse av identitet, hvor vi er den handlende og den reflekterende. Mellom aspektene inntreffer da en veksling, der jegets handlinger og foretagne vil være avhengig av den beviste opplevelsen av selvet. Den delen av selvets dimensjoner oppgaven vil fokusere på er megets refleksjoner over jeget, det som videre blir omtalt som selvbilde eller

selvoppfatning, og det er denne refleksjonen som oppgaven vil fokusere på i forhold til mobbing.

Individet vil som oftest handle i samsvar med sitt eget selvbilde, og handlinger utover individets faste adferdsmønstre eller forventninger vil følgelig kunne skape identitetsmessige reaksjoner, i likhet med det Festinger kaller kognitiv dissonans (Festinger:1957). I følge Festinger opplever mennesket oftest kognitiv dissonans når det selv gjør noe som tenderer til å gi det en følelse av dumhet, absurditet eller umoralskhet, basert på menneskets egne standarder for intelligens, fornuftighet og moral. Kognitiv dissonans vil alltid produsere ubehag og derfor motivere mennesket til å redusere dette ubehaget for at selvet skal kunne komme i harmoni med seg selv igjen. Dette lar seg gjøre på tre ulike måter:

- 1: Ved endring av vår adferd for å komme på linje igjen med vår dissonante kognisjon
- 2: Ved å rettferdiggjøre vår adferd gjennom å endre kognisjonen så den ikke lenger er dissonant
- 3: Ved å rettferdiggjøre vår adferd gjennom å legge til nye kognisjoner som legitimerer adferden

Klarer man å gjennomføre en av disse tre metodene for erosjon av kognitiv dissonans vil det igjen herske harmoni mellom individets handlinger og selvbilde (Aronson:1999:192). Således vil den identitetsmessige reaksjon ved å ikke handle i samsvar med sitt eget selvbilde enten være av adferdsmessig eller kognitiv natur basert på hvordan individet velger å takle det ubehag som oppstår når man handler utenfor egne standarder. Det er ikke vanskelig her å forestille seg at mobbende barn, hvis de er bevist sin ugjerning, vil kunne oppleve samvittighetskvaler knyttet til sin adferd. Den aggressive adferden ville trolig ha avtatt og til slutt opphørt hvis ikke mennesket var i stand til å forsvare sine indre kognisjoner og forventninger til seg selv.

Selvbildets makt over individets adferd og dets kognisjonsstrategier er ikke bare et aktuelt tema knyttet til mobberen. Offeret vil også ha behov for å forsvare den situasjon det befinner seg i for seg selv og andre, og kan ofte benekte at det utsettes for nedlatende handlinger eller totalt legge skylden for overgrepene på seg selv (Larsson:2002:39). Dette er kanskje ikke så rart med tanke på at rollen som offer garantert ikke inngår som en del av et menneskes håp, forventninger og ambisjoner for seg selv.

Som oppgavetittelen tilsier, vil det her fokuseres nettopp på mobbernes og ofrenes selvbilde, hvilke differanser vi finner mellom aktørene, og ikke minst hva som skiller disse gruppene fra andre grupper som ikke er innblandet i mobbingen.

Selvbildet og den sosiale forankring

En sekvens av det foregående er at menneskets oppfatning av seg selv er en bevisst og kognitiv prosess hvor individets persepsjon av seg selv er både deskriptiv, hvordan man ser på seg selv, og normativ, hvordan man ønsker å være. Gjennom en metode som kalles Q-sort Technique, deler den amerikanske psykologen Carl Rogers selvbildet inn i selvet og idealselvet (Rogers:1951). Q-sort Technique som metode har blitt brukt hyppig til å måle selvbildet, hvor forskningssubjektet blir bedt om å sortere kort med ulike utsagn. Typiske utagn for kortene er ”får lett venner”, ”blir ofte sint” ”havner ofte i slåsskamp” og kortene skal sorteres etter hvilke utsagn subjektet føler mer mest beskrivende og minst beskrivende i forhold til egen selvoppfattelse. I tillegg kan kortene bli sortert inn i kategorien idealselv, der man arrangerer kortene etter mest og minst lik egne idealer. Det man da sitter med er en kvantitativ måleenhet for en eventuell avstand (diskrepans) mellom selvet og idealselvet (Pervin:2001:173).

Det var denne metoden Björkqvist (1982) tok utgangspunkt i da han ville måle selvbilediskrepans hos mobbere og ofre i den finske grunnskole. Denne undersøkelsen vil bli presentert senere i kapittelet. Björkqvist tok også med et ekstra aspekt i sin undersøkelse; normativt selvbilde. Her ville Björkqvist også måle

diskrepansen mellom forskningssubjektenes selvforståelse og egne forventninger til seg selv og hvordan de opplevde forventninger og normer til egen adferd fra signifikante andre. Dette ut ifra Meads (1967) teorier om at signifikante andre spiller en større rolle enn andre mennesker i miljøet når selvbildet eller selvoppfattelsen utvikles.

Menneskets selvoppfatning består derfor av flere ulike aspekter som kan variere i betydning og styrke. Oppfatningen individet har om seg selv, tror andre har av seg selv og egne idealer for seg selv kan falle sammen, men dette er ingen regel. En person kan for eksempel være ganske fornøyd med egne prestasjoner på skolen, men tro at foreldre og lærere ikke deler den samme oppfatning som han. Det reelle selvbildet blir da mer positivt enn det normative. Eller som i Björkqvist (1982) undersøkelse av mobbernes syn på egen dominans, der de så på seg selv som ganske så dominante, men ikke så dominante som deres eget idealselvbilde krevde. Det kan da være hensiktsmessig å reflektere over om en eventuell diskrepans mellom real og idealselvbilde innenfor visse dimensjoner, som dominans og aggresjon, kan være et viktig aspekt for å finne mobbeproblemets rot.

Selvdiskrepansteori

I likhet med Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans og Rogers (1951) syn på selvets arbeid mot indre konsistens går selvdiskrepansteori ut fra at mennesket er motivert til å holde en viss form for stabilitet og harmoni mellom sine refleksjoner over seg selv og sine personlige idealer. Professor i psykologi ved Columbia University, Tory Higgins bygger sin teori om selvdiskrepan på tanken om at mennesket opplever en spesiell fortvilelse når følelsen om hvem det er, ikke går overens med egne og andres standarder eller ønskede konsepter (Higgins:1987). Et eksempel kan være mobbeofferet som garantert opplever diskrepans mellom hvem det er og hvem det skulle ønske å være, om ikke nødvendigvis i person, så i situasjon og kontekst. Et annet eksempel kan være mobberen som har høye idealer om dominans og makt, men opplever diskrepans over å ikke strekke til sine idealer.

Higgins teori går ut i fra at menneskets selv og selvbilde grovt kan deles inn i tre ulike områder (Higgins:1986:6).

(1) Det egentlige selv; som er din representasjon av alle de egenskapene som du selv og andre faktisk tror at du er i besittelse av.

(2) Det ideelle selv; som er representasjonen av de egenskapene du ideelt burde være i besittelse av i følge deg selv og andre. Da gjerne i form av de håp og ambisjoner for deg som person.

(3) Det ønskede selv; som kan forstås som en representasjon av de egenskapene som du selv og andre faktisk tror at du ønsker å være i besittelse av. Ofte knyttes dette området opp i mot plikter og ansvar.

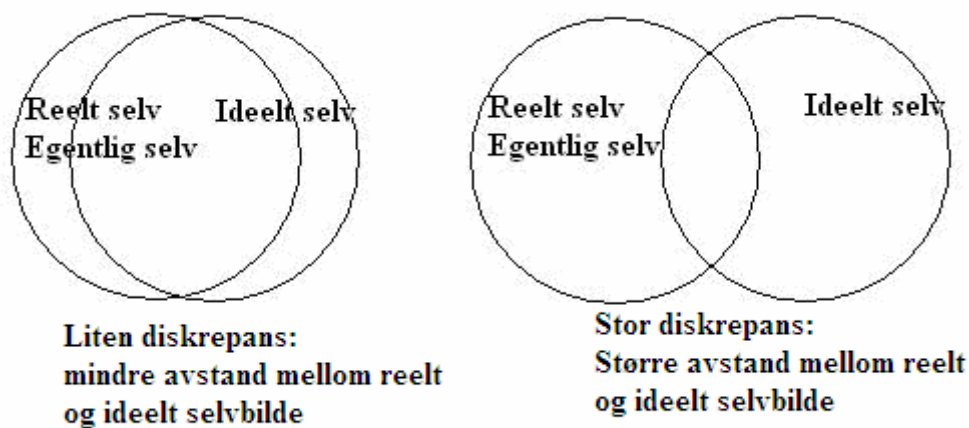
Higgins selvbildetyper er derfor ikke alene basert på et individs refleksjoner over seg selv, men inneholder også et normativt aspekt ved å ta med andres forventninger til individet. En sekvens av dette er i følge Higgins at det ikke er nok å kun skille mellom hva individet tror om seg selv, men man må også fokusere på hva andre mener om individets adferd, verdier og holdninger for å kunne si noe om en persons selvbilde. En må altså skille mellom ulike ståsteder for refleksjon, og Higgins nevner to sentrale posisjoner for bedømmelse av selvet; (1) individets < eget > syn på seg selv, og (2) bedømmelser fra signifikante < andre > angående individets verdier, holdninger og adferd (Higgins:1987:321). De signifikante andre beskrives som foreldre, søsken, nær familie og nære venner som hvis meninger har stor innflytelse på individet (Higgins:1987:176).

Ved å kombinere hvert ståsted for refleksjon med hvert selvbildeområde skjeller selvdiskrepansteorien mellom seks grunnleggende stadier av refleksjon over selvet; Egentlige/Egent, Egentlige/Andres, Ideelt/Egent, Ideelt/Andres, Ønsket/Eget og Ønsket/Andre. De to første stadiene, da med spesielt fokus på < Egentlige/Eget > vil her være det som vanligvis menes som en persons selvbilde eller selvkonsept. De

gjenværende stadiene representerer en persons normative og rettlede standarder for egenskaper og væremåte (Ibid:176).

Ved å sammenligne vårt egentlige selvbilde med det ideelle eller det ønskede selvbilde utgjør dette et viktig grunnlag for selvevaluering, hvor vi bedømmer våre egenskaper, vår adferd og våre evner opp mot våre egne og andres mål og ønsker for oss selv.

Dette kan oversiktlig skjematiseres i en figur:



(Figur:05: Selvbilediskrepans)

Som navnet "selvdiskrepansteori" tilsier er Higgins opptatt av å fokusere på den eventuelle avstanden mellom disse selvbildene. I likhet med dissonansteorien skriver Higgins at en opplevelse av diskrepans kan sammenlignes med et indre knyttneveslag mot et individs kognitive konstruksjoner og vil kunne produsere psykisk lidelse og fortvilelse hos den som opplever det. Personen vil kunne oppleve dårlig selvtillit, manglende tro på egen kontroll over måloppnåelse, angst og depresjon. Samtidig vil det skapes en motivasjon for å minske denne avstanden mellom det egentlige selv og det ideelle eller det normative selv (Higgins:1989:95).

Denne motivasjonen er såpass sterk at den har innvirkning på hvilke signifikante andre som individet henvender seg til for å få feedback på sin adferd og handlinger. Selvdiskrepansteorien statuerer at mennesker opplever frustrasjon når de mottar sosial feedback som er inkonsistent i forhold til deres selvkonsept og personlige standarder,

og at de derfor vil oppsøke selvkonsistent sosial feedback for å unngå diskrepans (Higgins:1987:174).

Dette kan hjelpe til å belyse mobbingens sosiale aspekt med tanke på når overgrepene utføres av en gruppe som støtter hverandre opp og får positiv feedback fra eventuelle tilskuere, eller belyse offerets lidelse gjennom å oppleve seg selv som annerledes enn sine idealer og ønsker.

Slik sett er mobbearenaens onde sirkel en realitet med overgripere som supporterer hverandre, mottar positiv feedback fra en aksepterende tilskuerarena, og med mulige selvklandrende ofre som benekter det hele for bevare sin selvrespekt og for å føle en viss grad av kontroll over situasjonen. Samtidig er det trolig en vesentlig forskjell mellom mobbere og ofre i forhold til selvdiskrepansteorien siden den ene part kan minske sin diskrepans på bekostning av den andre og svakere part. Selvdiskrepansteorien går derfor ut i fra at gjennom ulike varianter av selvrettferdiggjørelse og handlinger kan mennesket tillate seg å minske den avstanden som noen ganger eksisterer mellom vårt reelle og ideelle selvbilde (Higgins:1987:174) (Aronson:1999:218).

Selvbildet hos mobber og offer

”... det synes som om plagere opplever en større avstand mellom den de er og den de ønsker å være – på visse områder”

(Erling Roland:1996:15)

Mobberens og offerets perspektiv på eget selvbilde i forhold til egne idealer og samfunnets normer kan gi oss verdifull innsikt i hvorfor noen mennesker begår overgrep og noen forblir ofre. Trolig vil denne informasjonen også kunne belyse aspekter for å kunne lokalisere problemets rot og ligge til grunn for eventuelle tiltak. Siden oppgaven vil dreie seg rundt selvbildet til de ulike deltakerne i prosessen, vil oppgaven derfor fokusere mye på dette forholdet mellom aktørene og deres perspektiver på seg selv.

Den finske sosialforskeren Kaj Björkqvist ved Universitetet i Vasa, Finland, som er pioner på feltet om mobbing og selvbildet, publiserte tidlig på åttitallet en artikkel i *Scandinavian Journal of Psychology* om akkurat dette tema: ”Bullies and victims: Their ego picture, ideal ego picture, and normative ego picture”. Artikkelen tar utgangspunkt i en undersøkelse på 430 elever i alderen 14 til 16 år, der det ble målt en eventuell diskrepans mellom hvem elevene følte at de var ”ego picture”, skulle ønske de var ”ideal ego picture” og hvordan de opplevde at andres forventninger ”normative ego picture”. Björkqvist og hans medarbeidere tok utgangspunkt i tidligere undersøkelser som postulerte at både mobbere og ofre har en rekke personlighetstrekk som er typisk for sin rolle, og ville prøve å kartlegge noen av disse trekkene.

Björkqvists selvbildetyper har flere likhetstrekk med Higgins og selvdiskrepansteoriens egentlige, ideelle og ønskede selvbilde, men Higgins skiller seg fra Björkqvist ved å inkludere det normative selvbilde som et aspekt ved alle de enkeltstående selvbildene. Således blir hvert enkelt selvbilde, hos Higgins, summen av hva individet selv tror sammen med hva andre faktisk tror.

Andre forskere enn Björkqvist har fokusert på eventuelle trekk ved de ulike aktørene i mobbeprosessen, men de fleste refererer til hans undersøkelse når det kommer til diskrepans mellom forskjellige selvbildetyper.

Det hersker trolig ingen faglig konformitet om hvorvidt mobberens selvbilde er normalt eller ikke. Uenigheten kan muligens ha rot i hva man legger i begrepet selvbilde eller "ego picture" (Roland, Vaaland:1996:15). Selvbilde, eller særlig begrepet "ego" som Björkqvist bruker, har ofte vært knyttet til Freud og psykoanalytisk teori, men her som hos Björkqvist vil ego heller være knyttet opp mot sosialpsykologisk teori, mye i tradisjon med Carl Rogers.

Rogers regner menneskets selv for å være et sosialt produkt, utviklet gjennom interpersonale relasjoner, og som arbeider for en indre konsistens. Egne tanker og meninger om sitt eget selv kaller Rogers selvbilde. Kort fortalt så har alle mennesker et behov for et positivt selvbilde og arbeider for å oppnå dette. Rogers deler som sagt opp selvbildet i; selvet, som er det mennesket subjektivt opplever som sin egen personlighet, og idealselvet, som er det bilde individet har av den personen man ønsker å være (Rogers:1951). Et stort nok gap (diskrepans) mellom selvet og idealselvet kan oppleves som frustrerende og danne rot for negativ selvoppfattelse og dårlig selvbilde (Pervin, John:2001) (Higgins:1986:7, 1987:178) (Aronson:1999:218). Skal man følge postulatet fra Pervin, John, Higgins, og Rogers vil da et dårlig eller negativt selvbilde kunne forklares gjennom den frustrasjonsfølelse man vil erfare over å ha en opplevelse av seg selv som ikke samsvarer med personlige idealer.

Mobberens selvbilde

Det er ikke en helt uvanlig oppfattelse blant psykologer og lekmennt at personer med en dominerende, aggressiv og tøff væremåte egentlig er usikre og engstelige under den tøffe og kyniske overflaten. Dette er trolig også en svært vanlig forklaring fra foreldre og lærere når barn spør hvorfor noen mobber dem eller andre.

Gjennom blant annet analyser av stresshormoner og dyptgående personlighetstester gjennomført av Olweus har det ikke kommet opp noen empiri som støtter denne oppfattelsen av mobbegruppen som noe mer usikker enn andre grupper. Resultatene fra undersøkelsene peker heller i motsatt retning, at mobberne som gruppe kan karakteriseres som en gruppe med uvanlig lite angst, eller omtrent som gjennomsnittet (Olweus:2003:36)

Noe resultatene til Olweus ikke fokuserer på er om plagerne kan ha vært engstelige før de ble etablerte mobbere, men at engstelsen minker som resultat av mobbeadferden og følelsen av makt og overlegenhet over offeret. Er dette tilfelle kan Higgins teori om selvbilediskrepans være til stor hjelp for kunne belyse hvorfor mobberen karakteriseres som mindre engstelige enn andre barn og ungdommer. Samtidig virker det som at mobberne opplever en større grad av diskrepans mellom den de føler at de egentlig er og den de ideelt ønsker å være (Björkqvist:1982, Roland, Vaaland:1996:15, Roland:1999:37-41).

I forhold til Björkqvists undersøkelse regnet mobberne seg selv for å være dominante, og hadde høye(re) idealer når det kom til dominans. Kort fortalt følte mobberen at de rett og slett ikke var dominante nok i forhold til egne standarder. Mobberne regnet også dominerende personlighet for å være den sosiale normen som var forventet av dem. De følte seg også spesielt impulsive og mente at de hadde mangel på selvkontroll (Björkqvist:1982).

Skal vi følge Rogers og/eller Higgins teori vil denne avstanden mellom plagernes selv og idealselv utgjøre et svekket selvbilde og opplevelse av utilstrekkelighet i forhold til egne idealer, og muligens kan dette skape et behov for selvhevdelse som kan tilfresstilles gjennom mobbing av andre. Mobberens høye idealer rundt dominans gjør også at de lettere kan komme opp i dominerende og mobbende interpersonale relasjoner med andre. Her blir det også på sin plass å igjen nevne hjem og oppvekstmiljø, siden dette miljøet har en stor innflytelse på sosialiseringen av verdier og idealer. Hvis et primær eller sekundærsosialiserende miljø har høye idealer og

verdier rundt aggressivitet og dominans, kanskje i form av fysisk oppdragelse, og disse dimensjoner også eksisterer som reelle elementer i en persons hverdag er en naturlig sekvens av dette utvikling av aggressivitet og en dominerende holdning til andre. Trolig vil et individ som er preget av et slikt miljø også regne med at andre miljøer har de samme normene, og individet vil derfor handle i samsvar med det han tror er samfunnets forventninger. Siden det generelle samfunnet ikke er preget av slike idealer vil lett en adferdsmessig forvirrelse og følelse av utilstrekkelighet være et faktum. Det kan derfor tenkes at det er en kombinasjon av både de høye idealene rundt dominans og aggressivitet og følelsen av utilstrekkelighet rundt oppnåelse av egne idealer som ligger til rot for adferden.

Hvis det er så at noen mobbere plages av en følelse av utilstrekkelighet er kanskje tiden inne for å børste støv av den gamle tanken om plageren som usikker. Det ville i så fall vært viktig å konstatere at mobberen har et negativ selvbylde, heller enn å ha dårlig selvtillit, siden deres opplevelse av seg selv ligger så langt i fra deres idealer. Mobberne mangler kanskje ikke tillit til egne prestasjoner, selvhevdelse og pågangsmot, men muligens evne til å strekke til i forhold til sine egne standarder.

Hvis mobberen opplever en avstand mellom reelt og ideelt selvbylde når det kommer til dominans og makt, og sammen med sine høye idealer innenfor dominans og aggressivitet kan dette kaste mobberen inn i en kamp for å minske diskrepansen og samtidig streve for å etterleve sitt mønster og sine verdier (Higgins:1987:176). På den måten trenger ikke mobberen egentlig være klar over årsaken til sin egen adferd, men handle ut i fra de adferdsmønstre som man tror er den sosiale norm og som hjelper for å lette frustrasjonstrykket.

Andre forskere som Ervin Staub (1989) og Sanders og Phye (2004) tar også utgangspunkt i denne ideen om at hvis mobbere muligens ikke har nok sosiale midler til å hevde seg og få et positivt selvbylde gjennom skoleprestasjoner og annen sosial kompetanse, vil de heller bygge sitt selvbylde rundt mer aggressive verdier og hevde

seg på andre arenaer. Mobbernes selvtillit konstrueres derfor heller rundt variabler som styrke, dominans, makt og psykisk overlegenhet over andre (Sanders, Phye:2004:72).

Mobbingen kan sannsynligvis da bli et redskap for å konstatere sin identitet og for å gi utløp for den frustrasjon som kan oppleves ved følelsen av utilstrekkelighet når det kommer til egne idealer og prestasjoner. Opplevelsen og frustrasjonen over at hvem man er ikke samsvarer med egne idealer kan derfor trolig reduseres for overgriperen gjennom aggressiv adferd. Og dersom denne adferden får forsterkninger fra miljøet rundt overgriperen, vil adferden ha større sjanse for å gjentas og mobberens selvbilde kan legitimt konstrueres rundt de negative verdier som materialiseres gjennom adferden. Mobberen tar nødvendigvis ikke bestemt på seg rollen som overgriper, men er aktiv i konstruksjonen av denne rollen og rollens adferdsmønstre.

Offerets selvbilde

Når det kommer til forholdet mellom offeret og offerets selvkonsept kan vi finne rikelig med vitenskapelige studier som peker på en konsistent negativ korrelasjon mellom å bli mobbet og utviklingen av et negativt selvbilde (Olweus:2003:34, Thompson m.fl.:2002:71-85, Larsson:2002, Roland:1999:37). Her konstateres gang på gang at tanken om mobberen som usikker og engstelig samsvarer bedre med offerets kjennetegn og trekk. Det å utsettes for mobbing kan i høy grad virke negativt for selvtillit og selvbilde, men det bør også påpekes at det her finnes unntak der tydelige ofre for mobbing ikke skiller seg vesentlig fra ikke-mobbete kamerater. Det er også dokumentert at elever med høy grad av selvtillit og positivt selvbilde mobbes på lik linje med elever som har dårlig selvtillit og at mer negativt syn på seg selv. Forskjellen mellom disse gruppene er hvordan de takler mobbingen, hvor barn med høy grad av selvtillit tenderer til å takle overgrepene bedre enn andre (Thompson m.fl.:2002:73).

I henhold til Björkqvists undersøkelse om selvbilde, ser ofrene på seg selv som mindre intelligente enn mobbergruppen og kontrollgruppen, de har også en større diskrepans mellom sin opplevelse av seg selv og sitt ideal. I forhold til dominans skårer også her lavere enn kontrollgruppen og mobberne og er også mer deprimerte og føler seg

mindre tiltrekkende enn de andre (Björkqvist:1982). Resultatene fra atskillige undersøkelser og studier viser til en tydelig korrelasjon mellom å bli mobbet og oppleve dårlig selvbilde, depresjon, følelsen av å være personlig utiltrekkende og følelsen av å være lite intelligent og dum (Roland:1999:37-41, Sanders, Phye:2004:kap 4).

Samtidig sier korrelasjonene mellom selvbildetrekene og offeret lite om det er offerets selvkonsept som har ført til offerdannelse eller om disse trekkene er biprodukter av den situasjon som offeret befinner seg i. Det er ikke vanskelig å forestille seg konsekvensene av hva langvarige overgrep kan resultere i for den plagede, selv om han i utgangspunktet hadde god selvtillit og et positivt syn på seg selv.

Popularitet

En av de tydeligste forskjellene i selvbilde mellom mobber og mobbeoffer er forholdet til popularitet, der mobberen klart går av med seieren når det kommer til følelsen av å være mest populær blant andre. Jeg velger her å skrive følelsen, siden en følelse av popularitet ikke nødvendigvis trenger å speile realiteten. For undersøkelser på mobbing og popularitet viser at mobberens selvoppfattelse ikke alltid er en refleksjon på andres oppfatninger.

Salmivalli (ref. i Thompson m.fl.:2002:35) har gjennomført en undersøkelse av 573 finske elever i alderen 12-13 år om ulike deltagere i mobbesituasjonen, knyttet til ulike popularitetskategorier.

Gruppe:	Offer	Plager	Tilskuer	Forsvarer	Ikke involvert
Populær	3,6	10,3	39,0	43,0	29,7
Upopulær	71,4	51,3	19,5	22,8	20,8
I tvil	3,6	10,3	4,1	3,8	4,0
Gjennomsnittlig	21,4	28,2	37,4	30,4	45,5

Tabell:01: Popularitetstabell (-fritt oversatt fra Thompson m.fl.: 2002: s.35)

Undersøkelsens resultater viser at litt over ti prosent av elevene plasserer plageren i <populær> kategorien, mens offeret er tydelig mindre populær med under 4 prosentpoeng.

Litt oppsiktsvekkende er også forholdet i kategorien <upopulær> der over femti prosent av de spurte elevene plasserte plageren som upopulær, og faktisk over sytti prosent plasserte offeret i samme kategori.

Mobberens høye selvtilitt når det kommer til popularitet stemmer derfor ikke overens med andres syn på mobberen. Det tragiske og øyenfallende er at den falske og paradoksale selvtilitten ikke er gjeldende også for offerets følelse av upopularitet, der under fire prosent av elevene synes offeret var populær.

Et forsøk på å finne roten til denne tragiske nedprioriteringen av offerets popularitet vil her kun baseres på spekulasjoner, men de trekk som ovenfor beskriver offeret vil nok være langt fra de trekk som ville benyttes til å beskrive de elevene som er populære. Således kommer mobbingens sosiale skade til uttrykk, hvor det virker som mobbingen gir offeret et sosialt handikap.

Mobberens høye popularitet i forhold til offeret kan trolig begrunnes de medløperer som henger med mobberen, samt at mobberen faktisk sosialt produserer noe, nemlig en offentlig hakkekylling. Slikt sett blir offerets rolle å fungere som en passende målskive for de som ønsker å oppnå status innad i gruppen (Thompson m.fl.:2002:31). Inndeling av mennesker i grupper som "oss" og "dem" er med på å øke selvtilitt og fjerne eventuelle kvaler ved overgrep og trakassering (Staub:1989:17). Man produserer og inntar nye sosiale identiteter, hvor mulighetene ligger til stede for å klart vise at man ikke er "svak", "stygg" eller "dum" ved å påpeke disse trekk hos andre.

Hvis dette er tilfelle kan mobberens høyere popularitet ligge i mobberens avstand til den undertrykte, og gjennom å produsere et offer som setter en popularitetshierarkisk standard for hva som er fellesskapets bunnpunkt. Gruppen utenfor de sentrale aktørene

aksepterer de rollemessige karakteristika som blir gitt og avhumaniseringen av offeret er en realitet.

En slik avhumanisering er en nødvendighet for at mobbing skal oppstå, bestå og eskalere. Uten en slik erosjon av offerets sosiale status og menneskelighet ville som regel mobbeaktivitetene risikere å tynge samvittigheten til de involverte i en slik grad at overgrepene opphørte grunnet moralske bremsere (Larsson:2002:66, Staub:1989). Offeret må umenneskeliggjøres og overgriperne, eventuelle tilskuere og den tause del av fellesskapet som aksepterer overgrepet trenger å overbevise seg om at trakasseringen er legitim. Sannsynligvis går dette ofte sammen, siden avhumaniseringen av offeret også fjerner skyld fra de involverte, siden man ikke får samvittighetskvaler ved overgrep mot en gjenstand.

Midlertidig konklusjon

Hvis det så er tilfelle at mobberne og ofrene opplever en følelse av diskrepans mellom det reelle og ideelle selvbilde (Björkqvist:1982) og denne diskrepansen kan utløse en følelse av utilstrekkelighet og frustrasjon og samtidig gi en sterk motivasjon for personlige og situasjonelle endringer (Higgins:1986,1987,1989, Festinger:1957) er denne innfallsvinkelen trolig hensiktsmessig med tanke på videre belysning av mobbefenomenet.

Hvis en mulig årsak til hvorfor barn mobber er høye idealer rundt dominans og aggresjon og samtidig en følelse av utilstrekkelighet knyttet opp i mot disse idealene, kan dette være en viktig faktor å ta med i ligningen for å bekjempe og forstå problemet. Oppgaven har tidligere vært inne på <høna-og-egget> problematikken rundt selvbildediskrepans og mobbing, men hvis hjemmefaktorer og sosialiseringprosessen er hovedårsaken til en utvikling av høye verdier rundt dominans er sjansen stor for at disse verdiene og diskrepansen knyttet til dem allerede var til stede før mobbeadferden begynte. Man kan da spørre seg selv om en slik

avstand mellom selvbildene kan minskes gjennom kognitive eller adferdsmessige anstrengelser.

Hvis en elev opplever en forstyrrende distanse mellom real og idealselv, basert på verdier for skoleprestasjoner, er det rimelig å anta at eleven vil anstrenge seg enten for å forbedre prestasjonene sine eller prøve å rettferdiggjøre denne distansen for seg selv. På samme måte kan det tenkes at en elev som opplever en ubehagelig avstand mellom hvor dominant han er og hvor dominant han helst vil være, vil kunne anstrenge seg på samme måte som prestasjonseleven for å unngå den kognitive dissonansen.

Mobbeofrene på sin side kan selvfølgelig også ha vært preget av selvbilediskrepans før trakasseringen startet, men siden det eksiterer lite forskningslitteratur innenfor akkurat dette feltet vil den delen kun bli overlatt til løse spekulasjoner. Samtidig er det åpenlyst at det å oppleve å bli mobbet over lengre tid vil ha innvirkninger på hvordan et menneske opplever seg selv. Det kan derfor se ut som at mobberen, gjennom trakasseringen, kan minke følelsen av diskrepans samtidig som mobbingen kan skape selvbilediskrepans hos offeret.

Selvfølgelig er slik diskrepans ikke utelukkende knyttet til mobbesituasjonen, men er noe alle kan oppleve i større eller mindre grad. Det essensielle her blir derfor å se på hvilke områder aktørene i mobbesituasjonen skiller seg fra andre når det kommer til selvbilediskrepans og eventuelle skårer for real- og idealselvet. Det er også dette som er hensikten bak oppgavens undersøkelse og de hypoteser som presenteres i neste kapittel.

Kapittel 3

Metode, en gjennomgang av empirisk innsamlingsprosess

De foregående kapitlers hensikt var å gi en bred, men enkel fremstilling av mobbesituasjonen og belyse de ulike aspekter ved dens aktører, kontekster og konsekvenser. Hensikten med denne oppgaven er å belyse mobbingens forholdt til selvbildet, ikke bare med tanke på selvbildets utvikling, men også med fokus på hvilke selvbildetrekke man finner hos de ulike aktørene.

Dette tredje kapittel vil først presentere en rekke hypoteser som blir fremsatt på grunnlag av den teori og empiri som har blitt presentert tidligere i oppgaven. Det er i stor grad disse hypoteser kapittel 4 vil fokusere på, mens kapittel 3 vil ta for seg den metodiske del og undersøkelsen som ligger til grunn for behandling av de aktuelle hypoteser.

Den presenterte undersøkelsen fokuserer på aktørenes syn på seg selv, i forhold til hvordan de ville like å være. Undersøkelsen retter seg derfor inn mot en gruppe med forskningssubjekters realselv, idealselv og en mulig diskrepans mellom disse, i håp om at den innsamlede informasjon vil kunne berike vår forståelse av situasjonen og gi oss svar på hva som fører til mobber og offerdannelse.

Hypoteser, metode og presentasjon av forskningsinstrument

Hypoteser

Oppgaven har i de foregående kapitler gitt en oversiktlig og fyldig presentasjon av mobbefenomenet, verdienes sosiale tilknytning og selvets strukturer for refleksjon over egne handlinger, verdier og holdninger. Det har også vært drøftet hvilken påvirkning selvdiskrepans har for mobbing og omvendt. Det er ikke vanskelig, ut i fra disse kapitlene, å begynne å trekke konklusjoner eller enkle linjer mellom mobbing, konsekvenser og de trekk som preger aktørene før de deltar på mobbearenaen. Det er derfor på sin plass å danne seg noen hypoteser, basert på de teoretiske formuleringer oppgaven har presentert tidligere, som man kan bygge resultatdelen av oppgaven rundt.

Hypotese 1:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder dominans.

Hos Björkqvist (1982) var kanskje dominansdimensjonen hos mobberne det mest markante funnet og det burde være en stor mulighet for å finne akkurat denne tendensen også i andre empiriske undersøkelser av mobbernes selvbilde. Det er forventet at høye gjennomsnittsskårer vil prege mobbergruppen gjennom samtlige av mobbekategoriene. Her er det nødvendigvis ikke en diskrepans man venter å finne, siden høye skårer på både reelt og ideelt selvbilde ikke ubetinget utgjør diskrepans. Det er derfor kun forventet å finne en gjennomsnittelig høyere skåre i forhold til kontrollgruppen og offergruppen, både på real- og idealselv.

Hypotese 2:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant lavere skåre både på real- og idealselv når det gjelder forhold til foreldre.

De høye idealene rundt dominans som man fant hos Björkqvist har trolig sin opprinnelse i hjemmets sosialiseringprosesser og mellommenneskelige relasjoner mellom oppdragelsesmodeller og barnet. Björkqvist selv fokuserte ikke på denne dimensjonen i sine undersøkelser, men som sagt tidligere har andre forskere har vært inne på dette området, bl.a. Olweus og Roland. Deres konklusjoner danner grunnlaget for postulatet om at mobberne opplever større grad av ufred i hjemmet og får mindre varme og støtte fra sine foreldre. Det er derfor forventet at mobbergruppen som helhet vil ha en gjennomsnittlig lavere skåre på forhold til foreldre dimensjonen enn kontroll og offergruppen.

Hypotese 3:

Offergruppen har en gjennomsnittlig høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder forhold til foreldre.

I motsetning til mobbergruppens lavere skåre innen forhold til foreldre dimensjonen, er det å regne at offergruppen vil skåre høyere på denne dimensjonen. Som oppgaven har vært inne på tidligere har ofrene et bedre og varmere forhold til sine foreldre, og bør derfor skåre høyere enn kontroll- og mobbergruppen på ideelt selvbilde innen dette aspektet.

Hypotese 4:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder aggresjon.

I forhold til de tidligere kapitler er det å forvente at mobberne har høyere idealer rundt aggresjonsdimensjonen. Deres idealselv trenger nødvendigvis ikke å være presentert ved en høyere skåre enn realselvet, og mobberne kan trolig godt ønske at de var mindre aggressive, men begge skårene forventes å være høyere enn skårene hos kontroll og offergruppen. I forholdt til oppgavens tidligere teoretiske formuleringer er mobberne mer aggressive enn sine skolekamerater, men teorien sier ingenting om mobberens idealer knyttet til aggresjon. At mobberen er mer aggressiv enn andre er

noe det er knyttet mye forskning til, men det hersker ingen faglig enighet om en slik tendens grunnet et aggresjonstrekk. Blant annet skriver Erling Roland at tendensen til å plage andre kan like gjerne være knyttet opp i mot mer kompliserte personlighetsmønstre og familieforhold, enn en internal motivasjon for aggressiv adferd (1996:15).

Hypotese 5:

Offergruppen skårer gjennomsnittlig lavere på popularitetsdimensjonen enn mobbergruppen og kontrollgruppen.

Hypotese 6:

Offergruppen skårer gjennomsnittlig lavere på sosialitetsdimensjonen enn mobbergruppen og kontrollgruppen.

Tidligere i oppgaven har det blitt påvist, fra Salmivalli og Roland, at mobbeofrene er mindre populære enn sine klassekamerater, og er ofte ensomme på skolen og i fritiden (Salmivalli ref. i Thompson m.fl.:2002:35, Roland, Vaaland:1996:14). Det er derfor å regne at ofrene selv også har dette perspektivet på seg selv og det vil eksistere en diskrepans mellom reallt og idealt selvbilde. I forhold til disse to hypotesene er det å forvente at spesielt offergruppens realselvskåre vil være betydelig lavere enn skårene hos mobber- og offergruppen, dette grunnet den situasjonen ofrene befinner seg i og hvordan mobbehandlingene fungerer som en stabil konstatering av ofrenes grad av popularitet.

Hypotese 7:

Både mobberne og ofrene vil skåre omtrent gjennomsnittelig eller lavere innen prestasjonsdimensjonen.

I flere undersøkelser og tidligere i oppgaven har det blitt påvist at mobberne ikke skiller seg så betydelig fra gjennomsnittseleven når det kommer til intelligens og

skoleprestasjoner. Samtidig er det påvist en signifikant negativ korrelasjon mellom prestasjon og offerdannelse og at mobbeofrene er noe under gjennomsnittet skoleflinke (Roland:1999:35-37). Det er derfor å forvente at de samme resultater blir å finne i utvalget i undersøkelsen. Når det kommer til selvbildeskåren for idealselvet, finnes det lite empiri og teori på feltet, men det forventes at mobberen her også vil skåre noe lavere enn kontrollgruppen, mens offergruppen vil skåre gjennomsnittelig eller høyere.

Forskningsmetodisk tilnærming

I vurderingen av hvilken forskningsmessig tilnærming som skal benyttes i den empiriske innsamlingsprosessen for å kunne behandle de overnevnte hypoteser står man hovedsakelig ovenfor to sentrale spørsmål som man må ta stilling til. Det første spørsmålet er angående forskningsmessig design, hvordan man skal gjennomføre undersøkelsen. Det andre spørsmålet vedrører hvilken metodisk tilnærming som skal stå sentralt i undersøkelsens informasjonsprosess.

I forhold til det første spørsmålet har man i prinsipp to hoveddesign man kan velge i mellom (Lund:2002). Det første er et eksperimentelt tilnæringsdesign, hvor man introduserer en eksperimentell variabel i en tenkelig gruppe og benytter et design som formodentlig skal kunne registrere om den eksperimentelle variabelen er den plausible årsak for eventuelle målte effekter. Slik sett karakteriseres det eksperimentelle design av manipulasjon og sterk kontroll over variablene og påvirkningen av disse. Det andre design man kan velge er en ex post facto tilnærming eller et ikke-eksperimentelt design, hvor de innsamlede data er empiriske indikasjoner på kognisjoner, holdninger og adferd som tilhører fortiden (Befring:2002:80). Her måles ulike variabler og man undersøker mulige sammenhenger mellom disse variablene etter at en naturlig påvirkning mellom forsøkspersonene og deres miljø har funnet sted uten mulighet for manipulasjon fra forskerens side (Kleven:2002:265).

Denne oppgaves tema er mobbing og selvbildet og siden den tilsynelatende hovedvariabel derfor vil være mobbing er det ikke etisk mulig å benytte et

eksperimentelt design for å måle eventuelle effekter. Hypotesene spør ikke etter årsak – virkningsrelasjoner. Dette fordi det vanskelig lar seg gjøre å måle årsak – virkningsrelasjoner mellom selvbildet og mobbing i skolen. Det design som best kan benyttes her vil derfor være ex post facto designet, hvor man kan studere sammenhenger mellom mobbing og selvbilde, og videre drøfte ulike årsaksforhold.

Siden oppgaven omfatter flere ulike variabler blir det her passende å beskrive den som en multivariat undersøkelse, en type studie som kan danne grunnlag for grundige statistiske analyser. Når man prøver å registrere kausalitet mellom slike naturlige variabler vil det selvfølgelig by på flere problemer enn ved det eksperimentelle design. Siden oppgaven fokuserer på noen få utvalgte variabler er det vanskelig å trekke noen årsakskonklusjoner siden det alltid vil kunne være ukjente naturlige variabler som påvirker forskningssubjektene. Målet blir derfor å komme frem til flest mulige entydige og fullstendige fortolkninger av de sammenhengene og de påvirkningsfaktorer som er gjeldende mellom variablene og prøve å sikre undersøkelsen mot eventuelle influerende målefeil (Kleven:2002:265,267).

Mobbing og selvbilde er to hovedvariabler som i prinsippet nesten kan ha uendelig mange undervariabler for å støtte oppunder seg selv. Oppgaven har tidligere vært inne på flere sider ved både mobbing og selvbilde, hvor blant annet mobbingens forskjellige typer har vært nevnt, og selvbildet har kunnes deles opp i reelt, ideelt og normativt selvbilde.

Når det kommer til den metodiske tilnæringsprosessen eksisterer det flere ulike metoder for å registrere slike variabler for så å se på relasjonene mellom dem. Dette kunne for eksempel gjøres gjennom private samtaler med hvert enkelt forskningssubjekt, men er man ute etter materiale for statistiske analyser hvor man trenger mange besvarelser og har et stort utvalg blir dette for tidkrevende. Dessuten kan personlige samtaler bli for personlige. Forsøkssubjektene kan føle seg presset til å heller fortelle det de tror samfunnet forventer av dem enn å fortelle om egne holdninger og handlinger. Er ikke forholdet mellom intervjuer og objektet preget av fortrolighet og gjensidig respekt kan dette være et problem, og forskningssubjektene

kan holde tilbake informasjon om mobbing i redsel for å bli kritisert eller oppleve konsekvenser grunnet uønsket adferd.

Hvis oppgaven kun hadde fokusert på mobbing generelt hadde observasjon av individers adferd, verbale og nonverbale gester og reaksjoner kunnet gi data om frekvens og ulike typer mobbing, men selvbildet er trolig noe mer komplisert å få tilgang til gjennom observasjon. Birkemo (1987:179) skriver her at yngre barn ofte presenterer et mindre tilsløret uttrykk for hvordan de oppfatter seg selv, mens mer modne barn og unge sjelden gir uttrykk for selvoppfatninger, hvis disse forstås som lite sosialt akseptable. Skal vi følge Birkemos postulat vil spørsmål angående mobbing og andre aggressive handlinger trolig ikke komme tydelig nok frem verken i observasjon eller samtaler. I forsøket med å se på forholdet mellom mobbing og ulike typer selvbilde og samtidig kunne ha grunnlag for en statistisk analyse av kvantitative data vil personlig samtale og observasjon være lite hensiktsmessige.

En tredje metode for innsamling av data og informasjon om mobbing og selvbilde er personlighetsinventorier hvor forsøkssubjektene betrakter og vurderer seg selv. Denne metoden har mye blitt brukt i slik psykososial forskning om mobbing bl.a. av Olweus (2003:20), Roland (2001) og Björkqvist (1982)

En fordel her er forsøkssubjektenes mulighet for å være anonyme, og sannsynligheten for at forsøkssubjektene skal svare ærlig ved denne metoden er derfor større enn ved for eksempel samtale (Birkemo:1987:180).

I svaret på spørsmålet om hvilken forskningsmetodisk tilnærming som skal benyttes i oppgaven er spørreskjemaet det mest hensiktsmessige med tanke på tid og ressurser. Observasjon og personlig samtale blir lite anvendelige grunnet at disse metodene er for ressurskrevende. Observasjonsmetoden ville også støte på et validitetsproblem siden en eventuell diskrepans mellom real og idealselvbilde ikke er direkte synlig for en observatør. Intervjuet vil også bli for ressurskrevende med tanke på at det skal ligge et større kvantitativt utvalg til grunn for de statistiske analysene. Mobbing og selvbilde er to dimensjoner man kan få informasjon om gjennom selvrapporteringsinstrumenter

og derfor blir denne metoden også valgt som den mest hensiktsmessige med tanke på oppgavens begrensninger og omfang.

Selvfølgelig vil det også eksistere og oppstå problemer og forskningsmessige slagsider ved denne type metoder, men i forhold til de overnevnte metodiske tilnærminger vil trolig denne typen instrument bære størst informasjonsmessige frukter med hensyn til oppgavens tema. Mobbing og selvoppfattelse er først og fremst fenomenologiske variabler og det er derfor rimelig å gå ut fra at forsøkssubjektene vil best selv kunne legge frem valid informasjon om holdninger og andre sosiale fakta (Befring:2002:79)

Presentasjon av undersøkelsens instrument

Med spørreundersøkelse og selvrapportering som valgt instrument for oppgavens empiriske innsamlingsprosess er det her på sin plass å gi en grundig presentasjon av selve instrumentet.

Forskning på mobbing og selvbilde har tidligere blitt utført av andre forskere som Björkqvist, Ekman og Lagerspetz (1982), men verken spørreundersøkelsen eller litteratur om forskningsmetodisk tilnærming av deres undersøkelse var tilgjengelig lenger. Artikkelen deres fra *Scandinavian Journal of Psychology* nevner kun at deres analyser baserte seg på en fempunkts semantisk differensial med 21 setningspar og hvor syv dimensjoner for selvbilde ble lokalisert gjennom faktor analyse. Undersøkelsen skiller som sagt mellom real, ideal og normativt selvbilde, og har om ikke hjulpet meg metodisk stått som inspirasjon for mitt eget instrument for måling av ulike selvbildetyper i forhold til aktørene i mobbesituasjonen.

Hos Björkqvist ble en gruppe bestående av mobbere og ofre valgt på grunnlag av "peer rating", en metode hvor klassekamerater og lærere angir hvem som er overgripere og ofre i klassen og på skolen. Denne oppgavens undersøkelse skiller seg derfor fra Björkqvists undersøkelse i forhold til lokalisering av offer og mobber. Selve lokaliseringsmetoden av de ulike aktørene vil jeg komme tilbake til senere.

Siden oppgaven dreier seg om forholdet mellom mobbing og de ulike selvbildetyperne måtte spørsmålene i spørreskjemaet få en form hvor data om forsøkssubjektene

oppfattelse av seg selv og deres egne selvbildeidealer ble avdekket. Hensikten var å belyse elevenes syn på seg selv i forhold til egne idealer og derifra igjen se på forholdet til mobbing og stille seg spørsmålet: Har forholdet mellom real og idealselvbilde noen innflytelse på mobbingens kontekstuelle roller?

Asbjørn Birkemo (1985) ved Universitetet i Oslo har også tidligere utviklet et spørreskjema for måling av selvbegrepsutvikling og angst hos ungdom. Birkemos spørreskjema var basert på vurderingsskalaer med en gradert vurdering for hvert item i spørreskjemaet, slik at man ville kunne få et nyansert svar for hvert item. Testen til Birkemo skulle i likhet med Björkqvists undersøkelse måle selvbilde (realselv) i forhold til idealselvbilde og en eventuell diskrepans mellom disse (Birkemo 1987:184).

Det spørreskjemaet som ble utviklet og som ligger til grunn for denne oppgavens empiriske data fikk derfor inspirasjon fra både Björkqvist og Birkemos undersøkelser. Selv om spørsmålene er egenkomponerte, er selve oppstillingen av de forskjellige itemene gjort etter Birkemos test for måling av selvbegrepsutvikling og angst hos ungdom (Birkemo:1987).

Spørreskjemaet er delt inn i to deler, den første delen er konstruert for å måle selvbildevariabler, mens den andre og siste delen ligger til grunn for lokalisering av mobbesituasjonens roller: mobbere, ofre og tilskuere. Den siste delen skulle også registre hva slags mobbing som finner sted. Rollelokalisering og registrering av mobbetype kommer jeg tilbake til senere.

Det utviklede instrument er basert på vurderingsskalaer, hvor itemene hver har graderte vurderinger i en fempunkts Likertskala (Befring:2002:172), med 37 setningspar. Spørsmålene i spørreundersøkelsen kom som setninger, hvor elevene skulle plassere seg selv langs en fempunkts Ja – Nei skala, etter hvordan de så seg selv i forhold til en gitt setning.

Tom er populær og likt av alle

Er jeg slik?	Ja					X1	Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja	X2					Nei

Den øverste kolonne, med teksten: ”Er jeg slik”, er for utfylling av skåre for det reelle selvbilde, dvs. hvordan elevene vil vurdere at de selv er. Som eksemplet viser ved X1, mener eleven at han ikke er populær som ”Tom” i setningen over. Utfylling for det ideelle selvbilde foregår i den nederste kolonnen, med teksten: ”Ønsker jeg å være slik”. Her viser eleven i eksemplet ved X2 at hans ideelle selvbilde er ”populær og likt av alle”.

Ved å benytte fem slike responskategorier, i stedet for eksempelvis en tosidig ja-nei kategori vil dette hjelpe til med å heve testens validitet og reliabilitet (Birkemo:1987:185). Grunnen for dette ligger i at for få responskategorier begrenser forsøkssubjektene potensial for mer nyanserte svar enn når man har flere svaralternativer. Ved å velge en fempunktts Likertskala vil derfor trolig de svar som leveres inn ekvivalere med hvordan subjektene egentlig mener og tror om seg selv.

De fem forskjellige responskategoriene ved hvert item ble sådan gitt en bestemt verdi, i stigende rekkefølge fra ”Ja” kolonnen. Itemenes verdier ble i analysedelen snudd slik at en eventuell høy skåre på spørsmålet tilsvarer en høy skåre på egenskap.

Er jeg slik?	Ja	1	2	3	4	5	Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja	1	2	3	4	5	Nei

Ved å sette opp spørreskjema på en slik måte får man her en skåre for forsøkspersonens realselv (RS), og en skåre for idealselv (IS). Om vi så stiller disse skårene ved siden av hverandre kan man uttrykke forholdet mellom dem i en

matematisk formel. Ved å subtrahere skåren for idealselvet med skåren for realselvet, får man en diskrepansskåre (DK) mellom de to selvbildetyperne.

$$(IS) - (RS) = (DK)$$

I formelen er (IS) satt først med tanke på at det ideale selvbildet trolig har en noe høyere sumskåre enn det reale. Formelen skal også tolkes som at hvis (DK) diskrepansskåren = 0 er det ingen forskjell mellom (RS) og (IS). Det vil igjen si at forsøkssubjektet ikke opplever noen avstand mellom hvordan de er og hvordan de ønsker å være på visse områder. Hvis en tar skåren fra eksempelet blir formelen seende slik ut:

$$(IS 1) - (RS 5) = (DK -4)$$

I forhold til diskrepansskåren ser vi her tydelig en negativ forskjell mellom hvordan forsøkssubjektet ser på seg selv i forhold til sitt idealselvbilde. Han ser ikke på seg selv som populær og likt av alle, men ønsker å være det.

De ulike spørsmålene ble valgt ut og skrevet for å kunne dekke forskjellige områder og dimensjoner av selvbildet hos forsøkssubjektene. Siden selvbildet består av nesten utallige dimensjoner og at man umulig kan inkludere alle sider ved selvbildet i en undersøkelse, ble seks slike aspekter valgt ut basert på oppgavens tema. Oppgaven har i de to første kapitlene vært inne på ulike sider ved mobbing knyttet til aggresjon, dominans, popularitet og forhold til foreldre. Disse sidene ved mobbing er også knyttet til sider ved en persons oppfattelse av seg selv, og ved siden av et aspekt om sosialitet og et om prestasjon, utgjør dette de seks dimensjonene ved selvbildet som oppgaven velger å fokusere på. Oppgavens resultater vil derfor ikke kunne si noe generelt om selvbildet til mobbere og ofre, men heller trekke slutninger på basis av de dimensjonene av selvet som oppgaven fokuserer på.

Spørsmålene ble utarbeidet med tanke på å dekke de seks overnevnte dimensjonene av selvbildet. For å få en empirisk vurdering av i hvilken grad dette har lyktes, har en innenfor hver dimensjon undersøkt korrelasjonen mellom hvert enkelt spørsmål, og beregnet Alpha koeffisient for hver sumskåre (Kleven:2002:kap5).

Spørsmålene for måling av selvbildet vil derfor her presenteres i en figur sammen med den dimensjon de er ment å henge sammen med.

Dimensjon	Spørsmål
Popularitet	<ul style="list-style-type: none"> - Arne er populær blant kameratene - Karin er ensom og alene - Ellen har lett for å få venner - Frida er tiltrekkende - Mona er full av liv og har godt humør - Tor er populær blant mange på skolen
Sosialitet	<ul style="list-style-type: none"> - Lise liker seg ute blant folk - Berit har sjelden noe å si i klassen - Nils kommer vanligvis godt overens med andre - Johanne vet alltid hvordan hun skal oppføre seg sammen med andre - Lise blir lett flau og forvirret - Hanne er sjenert og tilbakeholdende - Tom er åpen og spontan
Prestasjon	<ul style="list-style-type: none"> - Hans er flittig på skolen - Steinar gir fort opp - Tor er flink til det meste - Jens gjør det vanligvis bra på prøver - Peder føler at det er mye han ikke forstår - Alexander er smart

Forhold til foreldre	<ul style="list-style-type: none"> - Gudrun klarer å gjøre foreldrene sine stolte - Rune opplever ofte at foreldrene er skuffet over han
Dominans	<ul style="list-style-type: none"> - Åse synes det er greit å kommentere når andre gjør feil - Martin synes det er greit å noen ganger le av folk som gjør feil - Geir liker å rette på folks uvaner og feil - Kari pleier å kommentere (rette på folk) når andre gjør feil eller dummer seg ut - Fredrik er sjefen i klassen - Kim råder over skolegården - Linn får ofte viljen sin blant vennene - Sindre dominerer ofte på skolen og i fritiden
Aggresjon	<ul style="list-style-type: none"> - Truls blir lett sint - Anne blir ofte sint på andre - Cecilie havner noen ganger i slåsskamp

(Figur:06: Todimensjonal oversikt over undersøkelsens dimensjoner og tilhørende spørsmålssetninger)

Sammen med de presenterte spørsmålssetningene var det også fire setninger som ble utelukket, av ulike grunner, etter at undersøkelsen var innsamlet. Disse setningene var følgende:

- Karl er alltid i godt humør
- Kristian føler seg ofte deprimert
- Inger blir lett påvirket av andre
- Espen får store og vanskelige krav hjemme

Det første setningsspørsmålet "Karl" ble i konstruksjonsfasen påtenkt som et åpnings spørsmål uten spesiell betydning for resten av undersøkelsen, men kunne også eventuelt benyttes under en <humørdimensjon> av selvbildet. Siden denne

dimensjonen ikke ble fokusert på videre, gikk undersøkelsens første setningsspørsmål om "Karl" derfor ut av analysedelen, og ble heller benyttet som et åpningsspørsmål som også var den opprinnelige intensjon bak setningen. Rasjonelt sett ville det heller ikke passe å kombinere "Karl" sammen med noen annen dimensjon, selv om setningsspørsmålet i en faktoranalyse korrelerte godt med både popularitetsdimensjonen og sosialitetsdimensjonen.

Det andre spørsmålet; "Kristian føler seg ofte deprimert" var også sammen med "Karl" påtenkt humørdimensjonen. Da med tanke på at "ofte deprimert" skulle stå i et negativt forhold til Karl som er i "godt humør", men siden humørdimensjonen av selvbildet ikke ble tatt med som en egen dimensjon ble også "Kristian" filtrert bort i analysedelen.

Når det kommer til det tredje og fjerde setningsspørsmål ble begge filtrert ut av analysen grunnet manglende korrelasjon med spørsmålets påtenkte dimensjon.

Det ble gjort forsøk med å tolke spørsmålet "Inger blir lett påvirket av andre" som anti-dominans, sånn at lav skåre på dette spørsmålet skulle bety høy dominans. Dette spørsmålet viste seg å ikke korrelere med summen av de andre setningene og er derfor ikke tatt med i dominansskåren.

Det fjerde og siste spørsmålet som ikke ble tatt med i noen sumskåre er; "Espen får store og vanskelige krav hjemme". Denne setningen var påtenkt opprinnelig sammen med <forhold til foreldre> dimensjonen, men viste seg i likhet med "Inger" å ikke korrelere med summen av de andre setningene. Spørsmålet om "Espen" ble også utelukket av rasjonelle årsaker, hvor "store og vanskelige krav" ikke sier noe om forholdet til foreldrene, siden setningen ikke beskriver situasjonen som negativ eller positiv for Espen. "Store og vanskelige krav" kan tolkes både som at foreldrene stiller for harde krav til Espen, eller at de gir han mye ansvar og utfordringer. Selv om ingen av undersøkelsens nesten 300 forsøkssubjekter eller medvirkende lærere meldte i fra om forvirringer rundt setningsspørsmålet, ble likevel "Espen" utelatt fra videre analyse og ikke tatt med i noen egen dimensjon.

For å få en empirisk evaluering om de spørsmålene som videre ble tatt med i analyseprosessen passer sammen med de påtenkte dimensjoner, har en innenfor hver dimensjon analysert korrelasjonen mellom hvert enkelt spørsmål og beregnet en Alphakoeffisient for de aktuelle sumskårene.

Beregning av Cronback's Alphakoeffisient for måling av selvbildedelen kan oversiktlig presenteres i en tabell.

Selvbilde dimensjon	Alpha Realselv	Alpha Idealselv
Popularitetsdimensjonen	,76	,63
Sosialitetsdimensjonen	,70	,67
Prestasjonsdimensjonen	,79	,68
Foreldredimensjonen	,65	,30
Dominansdimensjonen	,79	,80
Aggresjonsdimensjonen	,72	,69

(Tabell:02: Alfakoeffisient for undersøkelsen dimensjoner)

I denne tabellen presenteres Alphakoeffisienten for de ulike dimensjonene som oppgaven fokuserer på i forhold til selvbildedelen. Kanskje det mest iøynefallende er at Alphakoeffisienten for realselvet er nesten konstant høyere enn koeffisienten for idealselvet, med unntak av dominansdimensjonen der koeffisienten for idealselvet er noe høyere. Denne forskjellen mellom real og idealselvkoeffisienten kan kanskje forklares gjennom at forsøkssubjektene trolig er mer sikre på hvordan de er enn hvordan de ideelt ønsker å være.

Lokalisering av mobber og offer

Når det kommer til spørreundersøkelsens siste del, angående lokalisering av mobber og offer og mobbetype, er også denne delen basert på et selvrapporterings skjema, etter en metode brukt av Erling Roland og Thormod Idsøe (2001). Rolands metode ble valgt på grunnlag av at den allerede er en velbrukt og anerkjent metode, og for eventuelt å kunne sammenligne egne resultater med de resultater Roland har funnet tidligere.

Til forskjell fra selvvideundersøkelsen baserer ikke denne delen seg på måling av skåre og diskrepans mellom to variabler, men heller på selvrapportering om man opplever å bli mobbet eller selv mobbe og hvor hyppig dette skjer. Ved siden av dette skal også denne delen kunne kartlegge hva slags mobbing som finner sted og skiller mellom mobbing, erting, sosial isolering og ekskludering fra gruppen og til slut fysisk mobbing i form av slag, spark og dytting.

Til forskjell fra Rolands skjema, har oppgavens skjema også en kolonne for rapportering om man har vært tilskuer av slike hendelser og hvor ofte man har observert slik adferd. Slik sett skal denne delen av spørreundersøkelsen fokusere på å skille ut mobbere, ofre og tilskuere, samt måle frekvens og kartlegge varianten av mobbing som finner sted.

Frekvensen av mobbing måles gjennom fire kategorier som går fra "Aldri" "Av og til" "Omtrent hver uke" og "Omtrent hver dag". Prosedyren bak lokalisering av ofre og mobbere baserte seg på å velge de forsøkssubjektene som hadde krysset av i "Omtrent hver uke" og "Omtrent hver dag" kategorien (Roland, Idsøe:2001:450) Intensjonen bak denne filtreringen var å luke bort subjekter som kun ut av dårlig samvittighet hadde krysset seg av som mobber eller offer, men som egentlig ikke faller innenfor disse kategoriene. Selvfølgelig vil man gjennom denne prosedyren trolig filtrere ut noen som faktisk er mobbere eller ofre, men som ikke kan karakteriseres som den etablerte og harde kjerne i situasjonen. Samtidig vil man også gjennom denne metoden få filtrert ut og fokusert på de av elevene som er med i de mer stabile

mobbesituasjonene og som forhåpentligvis kan hjelpe oss i større grad med karakteriseringen av rollene.

Ved siden av å lokalisere situasjonens roller og mobbingens frekvens skulle som sagt den siste delen av undersøkelsen også hjelpe til med å kartlegge hvilke typer av mobbing som preget situasjonen. Forsøkssubjektene skulle her krysse av om de hadde:

- a) mobbet.
- b) mobbet gjennom erting.
- c) mobbet gjennom sosial isolering og utestenging.
- d) mobbet ved å slå, sparke eller dytte.
- e) observert at andre har mobbet noen. (tilskuerrollen)

Tilsvarende kategorier gjaldt også for offerrollen, men da om de noen gang hadde vært utsatt for de overnevnte kategoriserte overgrep fra andre elever.

Tanken bak denne inndelingen var å senere kunne se på om de ulike typene av mobbing korrelerte forskjellig med de ulike sumskårene for selvbildetyper og diskrepanser. Sagt med andre ord var det her interesse for å se om for eksempel ofrene for fysisk mobbing skiller seg fra ofrene for erting selvbidemessig. Det samme forholdet gjelder også for mobberne.

Utvalgsprosedyre

Som målgruppe for undersøkelsen ble elever på ungdomskoletrinnet valgt som forsøkssubjekter. Dette grunnet at undersøkelsen bestod av en rekke relativt abstrakte begreper som trolig ville skapt vanskeligheter for en gruppe yngre subjekter. Ved å velge elever i alderen fra 13 til 16 år regner jeg også med at de har en større forståelse av eget selvbylde, både reelt og ideelt. Når jeg ikke valgte enda eldre elever, som for eksempel elever fra videregående skole er dette grunnet at det er mindre forekomster av mobbing på videregående skole enn på ungdomsskolen. Forskningssubjektene ble

derfor valgt på grunnlag av deres egen selverkjennelse, abstrakt ordforståelse og mulig frekvens av mobbing i subjektens skolehverdag.

Den ideelle utvalgsprosedyren hadde bestått i å velge flere skoler og klasser fra ulike steder i Norge og dermed trolig fått et bedre representativt utvalg av elever å undersøke. På grunn av begrensede tidsressurser og lengde på masteroppgaven var det ikke mulig å gjennomføre en slik prosedyre, og en annen utvalgstrategi ligger til grunn for oppgavens utvalg.

Med tanke på de aktuelle begrensninger tar heller undersøkelsen utgangspunkt i henholdsvis ett og to hele klassetrinn, åttende og niende trinn, ved to forskjellige skoler. Siden det nå begynte å nærme seg eksamenstid ble ikke tiendeklasse ved noen av skolene valgt.

Det ble tatt kontakt med en ungdomskole på Nesodden, Akershus, og avtalt et møte med rektor ved skolen. Under møtet ble spørreskjema presentert og oppgavens omfang og tema ble forklart. Mulige hypoteser ble også presentert sammen med en forespørsel om skolen kunne være interessert i å gjennomføre undersøkelsen. Rektor på skolen hadde tidligere takket nei til andre undersøkelser om mobbing, men fant både hypoteser og oppgaven såpass interessant at tillatelse til undersøkelse av skolens elever ble innvilget allerede under dette møte. Rektor ville selv ta ansvaret for å informere resten av skolens ledelse og skolens foreldreutvalg om undersøkelsen, hvor han også skulle diskutere om en eventuell skriftlig tillatelse fra foreldrene var nødvendig for elevenes deltagelse i undersøkelsen. Vi ble enige om en dato for undersøkelsen, hvor briefing av administrative lærere skulle skje på forhånd.

Den andre skolen i undersøkelsen kom jeg i kontakt med via assisterende rektor ved den skolen jeg privat arbeidet på under oppgaveskrivningen. Assisterende rektor hadde tidligere vært rektor ved en byskole i Oslo og hadde fortsatt god kontakt med skolen og skolens ledelse. Etter en samtale ble vi enige om at han skulle kontakte den andre skolen og presentere undersøkelsen sammen med et brev fra meg hvor jeg forklarte

oppgavens omfang og tema. Skolens ledelse tok kontakt tilbake og fortalte at de var interessert i undersøkelsen, men grunnet økonomiske og tidsmessige begrensninger rundt eksamenstid kunne de bare stille med ett av to klassetrinn. Niende klassetrinn ble derfor valgt på grunnlag av større grad av modenhet og forhåpentligvis en større innsikt i eget selvbilde enn åttende klassetrinn.

Om utvalget nå ikke bestod av flere klasser og skoler fra ulike steder i Norge, tok i alle fall undersøkelsen nå utgangspunkt i et utvalg fra to forskjellige skoler. Den ene en landsskole på Nesodden og den andre en byskole i Oslo. Selv om begge skolene i utvalget befinner seg på Østlandet og ikke langt fra hverandre, er det likevel grunn til å tro at et skille mellom skolenes kulturer og elever var til stede. Dette er kun basert på personlige oppfatninger og spekulasjoner, men ut i fra egne tolkninger viste landsskolens elever tydelig en roligere holdning ovenfor hverandre og en mindre synlig aggressiv sosial adferd enn elevene ved byskolen. Byskolen skilte seg også fra landsskolen ved at elevantallet var større og at elevene virket mindre infantile og heller mer modne enn ved landsskolen.

Selv om oppgaven ikke fokuserer på etnisk tilhørighet kan det tas med at skolen på Nesodden nesten utelukkende hadde elever med norsk etnisk bakgrunn, mens byskolen hadde større grad av sammenblanding av etnisk og kulturell tilhørighet. Undersøkelsens resultater blir selvfølgelig ikke representative for elever i hele Norge, men det er samtidig grunn til å tro at de to skolene som er med i undersøkelsen ikke skiller seg vesentlig fra andre skoler ellers i landet.

Etter en ny samtale med Rektor ved skolen på Nesodden kom det frem at skolens ledelse og foreldreutvalget ikke så noen nødvendighet til å kreve en skriftlig eller muntlig tillatelse fra elevenes foreldre og foresatte for deltagelse ved undersøkelsen. Byskolen valgte også å følge landsskolens eksempel ved å ikke kreve samtykke fra foresatte, og foreldreutvalgene ved begge skolene skulle ta det som sitt ansvar å informere lærere og elever om undersøkelsen.

Statistisk oversikt over undersøkelsens utvalg

Gjennom den overnevnte prosedyren fikk en et totalt utvalg på 310 elever fra 10 klasser fordelt over to skoler, med henholdsvis 109 deltagende elever fra byskolen og 174 deltagende elever fra landsskolen. Det totale antall subjekter inkludert i studiet var derfor 283 med en deltagende prosent på 91,3. De resterende elevene var enten fraværende og 3 besvarelser måtte ekskluderes grunnet ufullstendig eller useriøse besvarelser. Dette ga undersøkelsen et frafall på 8,7 prosent.

Av de deltagende elevene var 152 gutter og 131 jenter. De to representerte klassetrinn var åttende klasse (31,1 %) og niende klasse (68,9 %). Årsaken til niende trinns høye prosentandel var byskolens ressursmangel, hvor skolens ledelse bare var interessert i å ha med ett av to trinn.

Undersøkelsens validitet

Ved bruk av selvrapporteringskjemaer som forsøksinstrument står vi ovenfor ulike problemer knyttet til validiteten til de resultater vi finner. Gjennom å spørre de forsøkssubjektene vi ønsker å studere regner vi med og er avhengig av at de har tilstrekkelig selvinnsikt og tilstrekkelig vilje til å svare riktig i forhold til det de egentlig mener. Et problem som er klart til stede når man forsker på sosiale konflikter og uønsket adferd, som for eksempel mobbing, er at forsøkssubjektene kan bli fristet til å svare på en måte som er mer sosialt akseptabel enn ut av ærlighet (Kleven:2002:149). Derfor opererer man kanskje ikke med forsøkssubjektene reelle subjektive evaluering av seg selv, men heller hva som man regner for passende å si. Prestasjon og popularitet er eksempelvis høyt verdsatte egenskaper i vårt samfunn, samtidig er det en forventet norm at man ikke skal skryte av seg selv. En konsekvens av dette er at for eksempel en intelligent og populær person ikke alltid vil innrømme en besittelse av disse egenskapene, men heller nedvurdere seg selv for å svare til den forventede norm.

Tidligere i oppgaven har vi sett at Alpha koeffisient for selvbilddimensjonene er rimelig høye, men dette garanterer imidlertid ikke at alle sider ved dimensjonene er godt nok representert i spørsmålene. Man kan da spørre seg om selvbildespørsmålene gir en god nok dekning av de selvbilddimensjonene som benyttes i analysen? Dette har blitt problematisert bl.a. av Samuel Messick som kaller denne trusselen mot validiteten for "construct underrepresentation" (Messick:1995:742) hvor faren ligger i at spørsmålene kun dekker enkelte deler av dimensjonene. Når man forsøker å måle en dimensjon eller et begrep vil man alltid møte på problemet med at disse begrepene egentlig ikke er målbare og inneholder en meningsfylde som operasjonaliseringen ikke klarer å ivareta (Kleven:2002:152). Dette kommer jeg tilbake til i forbindelse med tolkinger av undersøkelsens resultater.

Det kan også i en undersøkelse stilles spørsmål som oppleves som sensitive for forsøkssubjektet. Dette er i høyere grad gjeldende for en undersøkelse som dette, siden både mobbere og ofrene kan oppleve ubehag ved å snakke om den situasjon de befinner seg i. Til tross for denne usikkerheten som er knyttet til forsøkssubjektens selvrapporing er dette en anerkjent og velbrukt metode blant forskere innen sosiale studier, bl.a. av Roland (2001), Björkqvist (1982) og Olweus (1973). Hva mennesker velger å fortelle om seg selv er psykologiske data, og slik data kan være særdeles verdifull om behandlet og tolket skikkelig.

I forhold til den ytre validiteten har vi allerede under avsnittet om utvalget vært inne på generaliseringsproblematikken knyttet til undersøkelsens resultater. Med litt i underkant av 300 forsøkssubjekter, fordelt over to klassetrinn på to forskjellige skoler, men innenfor samme geografiske område er det vanskelig å kunne generalisere undersøkelsens funn over til andre skoler i andre områder av landet. Individhomogenitet har tidligere blitt tatt opp, men samtidig er det ingenting som tyder på at elevene ved de utvalgte skoler skiller seg vesentlig fra elever ved andre skoler. Det er heller ikke gjort funn som antyder at individutvalget ikke er representativt, men siden generaliseringer ikke faller inn under oppgavens omfang, vil heller ikke dette være noe problem. De funn som presenteres i neste kapittel vil kun brukes til å fortelle

noe om de forsøkssubjekter som har deltatt i undersøkelsen, og ikke generaliseres over til andre individer og skoler.

Kapittel 4

Undersøkelsens resultater, hypotesetesting og konklusjon

Presentasjonen av resultatene i denne undersøkelsen vil deles inn i to ulike deler. I den første delen vil det bli gitt en oversikt over de innsamlede data og en vurdering knyttet til de aktuelle funn. Resultatene vil først presenteres i form av tabeller som vil gi en oversiktlig og enkel fremstilling av data, før funnene evalueres og drøftes. I den andre delen vil den innsamlede data settes i sammenheng med oppgavens to første kapitler. Her vil resultatene fra oppgavens empiriske del drøftes i forhold til tidligere henvist teori og empiri fra feltet. I den andre delen av resultatpresentasjonen vil jeg også gå inn på testing av de hypoteser som i forrige kapittel ble satt for oppgaven.

Etter at undersøkelsens resultater er presentert og drøftet i forhold til relevante teori, tar dette kapitlet for seg oppgavens avslutning og konklusjon i forholdt til hypoteser og problemstillinger, samt andre funn som kommer ut av den presenterte empiri.

Undersøkelsens resultater

Presentasjon av resultater fra kartleggingen av mobbere, ofre og tilskuere

Tidligere i metodekapitlet ble det redegjort for at oppgaven ikke bare deler selvbildedelen inn i forskjellige dimensjoner, men også kartleggingen av mobbingen ble delt i frekvens og ut i fra hvilken type mobbing som foregikk. Forsøkssubjektene skulle krysse av på hvilken type de selv hadde vært utsatt for eller selv utført mot andre. Den siste mobbekategorien (M5) er beregnet på tilskuerrollen, for at forsøkssubjektene skulle kunne krysse av om de hadde sett på mobbing av andre elever.

Skårefordelingen for mobbedelen presenteres gjennom følgende tabell.

Mobbekategori: Har mobbet / ble mobbet		Mobbere	%	Ofre	%
M1	Mobbet	13	4,6 %	11	3,9 %
M2	Mobbet gjennom erting	13	4,6 %	16	5,7 %
M3	Mobbet ved å isolere og utestenge	14	5,0 %	9	3,2 %
M4	Mobbet ved å slå, sparke eller dytte	14	5,0 %	4	1,4 %
M5	Observert mobbing (tilskuer)	20	7,1 %		

(Tabell:03: Resultatoversikt over mobbere og ofre i undersøkelsen)

Av tabellen ser vi at frekvensen av mobbere holder en prosentandel av forsøkssubjektene på rundt 5 %. Tilskuerkategorien skårer litt høyere enn mobbekategoriene med 7,1 %, men dette var også å forvente siden det å observere mobbing ikke inneholder en like stor grad av alvorlighet som det å aktivt være med på angrepene.. Etter en gjennomgang av spørreskjemaene for mobberne og ofrene er det tydelig flere gjengangere blant mobberne enn hos ofrene. Dette kommer også frem av tabellen ovenfor, der en kan se at frekvensen av ofre er i følge tabellen mindre stabilt fordelt ut over kategoriene enn mobberne. Det er derfor viktig å nevne at det selvfølgelig er gjengangere i kategoriene, siden flere av de som hadde krysset av for en

type mobbing ofte også hadde krysset av for en annen, det samme forholdet gjaldt ofrene. Det er derfor vanskelig å si nøyaktig hvor mange prosent av undersøkelsens utvalg som ukentlig eller daglig deltar i mobbingen, enten som ofre eller som overgripere.

Samtidig kan man tydelig se ut fra tabellen at i det minste 5 % har deltatt som mobbere og tilsvarende for ofrene. Dette passer godt overens med tidligere resultater hos Erling Roland, der omtrent 5 % av elevene var mobbere og omtrent 5 % var ofre (Roland, Vaaland:1996:11). Også tidligere funn av Olweus (2003:23) for ungdomskolen passer godt overens med disse resultatene.

Hvis man skal se kritisk på den kategoriske fordelingen i tabellen er kanskje det mest slående den relativt lave frekvensen av offersubjekter som opplever fysisk mobbing <M4> i forhold til de som utfører fysisk mobbing. Det er 14 stykker som rapporterer om at de mobber gjennom å slå, sparke eller dytte ukentlig eller oftere, mens det kun er 4 individer som rapporterer om at de opplever denne trakasseringen. I utgangspunktet er det positivt med få ofre for fysisk mobbing med tanke på hvilken grad av alvorlighet slike overgrep innebærer, men vil det si at det er 14 stykker som fysisk går til angrep på 4 ofre? Nei, ikke nødvendigvis.

Fysisk mobbing, i likhet med annen mobbing, oppleves som krenkende for offeret som kan benekte eksistensen av at slike hendelser foregår (Larsson:2002). Den høyere frekvensen av subjekter som blir mobbet gjennom erting <M2>, kan tyde på at begrepet erting til en viss grad ufarliggjør mobbesituasjonen, noe som også trolig fører til en høyere grad av rapportering fra ofrenes side.

Som sagt innledningsvis har mobbefenomenet et stort og variert spenn både når det kommer til alvorlighetsgrad og hvordan man tolker begrepet. Det kan tenkes at ”mobbing gjennom erting” har blitt forstått som den minst alvorlige varianten av mobbing og at det derfor ikke oppleves så krenkende å rapportere om slike overgrep. Samtidig må man huske på at de offersubjekter som er tatt med i tabellen ovenfor er de som har rapportert om slik mobbing ukentlig eller daglig, og at selv om begrepet kan

innebære en mindre grad av alvorlighet, er slike gjentakende overgrep fortsatt smertefullt for offeret.

Det totale antall av forsøkssubjekter er selvfølgelig for lavt til at man kan trekke nasjonale konklusjoner eller danne seg generaliseringer, men dette har heller ikke vært oppgavens intensjon.

Presentasjon av resultater fra selvbilediskrepansdelen

Resultatene fra hoveddelen av undersøkelsen som omfatter reelt og ideelt selvbilde, samt en eventuell diskrepans mellom disse vil her bli presentert i fem forskjellige diagrammer, basert på hvilken mobbekategori (M1-M5) som behandles. Diagrammene består av de seks selvbiledimensjonene, hvor hver av dimensjonene er delt inn i tre separerte deler:

MB: Mobbergruppen,

KG: Kontrollgruppen

OF: Offergruppen

For hver av gruppene gis det opplysninger angående realselv (RS), idealselv (IS) og diskrepans (DK), basert på den tidligere presenterte formelen: $(IS - RS = DK)$. Gjennomsnittene fra mobbergruppen og offergruppen blir sammenlignet med gjennomsnittene fra kontrollgruppen, og en stjerne (*) i tabellene markerer om forskjellen er signifikant fra kontrollgruppegjennomsnittet på et 5 % nivå eller strengere.

Selvbilediskrepansen, hvis positiv, skal indikere at forsøkssubjektene har en høyere skåre på en dimensjon eller egenskap enn det de ideelt ønsker å være i besittelse av. Hvis selvbilediskrepansen er negativ betyr det derfor at man har mindre i en egenskap eller dimensjon enn det man ideelt skulle ønske.

I tabellene er kontrollgruppen definert i forhold til mobbegruppen, dvs. alle som ikke er i mobbergruppen er i kontrollgruppen. Ved signifikanstesting er likevel ofre testet i forhold til sin egen kontrollgruppe, dvs. alle om ikke har sagt at de er ofre. Ofrenes kontrollgruppegjennomsnitt er ikke tatt med i tabellene, men de atskiller deg fra kontrollgruppegjennomsnittet i tabellen kun ved noen små forskjeller i andre desimal eller senere. Siden forskjellene mellom de ulike kontrollgruppegjennomsnittene kun er synlige i andre eller tredje desimal, er derfor bare det ene kontrollgruppegjennomsnittet presentert i tabellene.

M1	Popularitet			Sosialitet			Dominans			Prestasjon			Forhold til foreldre			Aggresjon		
	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF
RS	3,64	3,71	3,51	3,34 *	3,88	3,5 *	2,95 *	2,19	2,6	3,06 *	3,57	3,06 *	3,04 *	4,07	3,59	3,23 *	2,15	2,52
IS	4,18	4,36	4,26	3,84 *	4,42	4,17	3,1 *	2,08	2,45	3,94 *	4,54	4,77	4,23 *	4,62	4,82	2,67 *	1,58	1,52
DK	-0,54	-0,65	-0,75	-0,5	-0,54	-0,67	-0,15	0,11	0,15	-0,88	-0,97	-1,71 *	-1,19 *	-0,55	-1,23 *	0,56	0,57	1

Tabell M1: (Mobbing) Realselv (RS) Idealselv (IS) og Selvbilddiskrepans (DK) for mobbere (MB), kontrollgr. (KG) og ofre (OF) Den høyeste mulige skåre er 5 og en stjerne (*) indikerer at forskjellen er signifikant ved nivå 5 % eller strengere. En stor diskrepansskåre innebærer at det eksisterer en selvbilddiskonflikt mellom reelt og ideelt selvbilde og at individet kan oppleve frustrasjon knyttet til denne dimensjonen av selvbildet.

M2	Popularitet			Sosialitet			Dominans			Prestasjon			Forhold til foreldre			Aggresjon		
	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF
RS	3,69	3,71	3,42 *	3,2 *	3,9	3,57 *	2,87 *	2,2	2,57	3,21	3,56	2,28 *	3,26 *	4,05	3,47 *	3,21 *	2,15	2,81 *
IS	4,22	4,36	4,18	3,7 *	4,4	4,33	3,04 *	2,09	2,46	3,78 *	4,55	4,56	4,11 *	4,63	4,66	2,41 *	1,6	1,73
DK	-0,53	-0,65	-0,76	-0,5	-0,5	-0,76 *	-0,17 *	0,11	0,11	-0,57	-0,99	-1,28	-0,85	-0,58	-1,19 *	0,8	0,55	1,08 *

Tabell M2: Mobbing gjennom erting

M3	Popularitet			Sosialitet			Dominans			Prestasjon			Forhold til foreldre			Aggresjon		
	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF
RS	3,6	3,71	3,19 *	3,3 *	3,9	3,35 *	2,7 *	2,2	2,4	3,2	3,56	3,13	3,5 *	4,04	3,11 *	2,8 *	2,16	2,52
IS	4,2	4,36	4,35	3,78 *	4,42	4,46	2,8 *	2,1	2,33	3,79 *	4,54	4,72	4,21 *	4,63	4,94	2,26 *	1,59	1,44
DK	-0,6	-0,65	-1,16 *	-0,48	-0,52	-1,11 *	-0,1	0,1	0,07	-0,59 *	-0,98	-1,59 *	-0,71	-0,59	-1,83 *	0,54	0,57	1,08

Tabell M3: Mobbing gjennom isolering og utestenging

M4	Popularitet			Sosialitet			Dominans			Prestasjon			Forhold til foreldre			Aggresjon		
	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF	MB	KG	OF
RS	3,9	3,7	3,89	3,48 *	3,89	3,44	3,11 *	2,18	3,14 *	3,2	3,57	3,06	3,43 *	4,05	3,5	3,21 *	2,15	3,17 *
IS	4,31	4,36	4	3,9 *	4,42	3,81 *	3,09 *	2,09	2,96 *	3,66 *	4,56	3,85 *	4,25 *	4,62	4,25	2,57 *	1,58	2,58 *
DK	-0,41	-0,66	-0,11	-0,42	-0,53	-0,37	0,02	0,09	0,18	-0,46 *	-0,99	-0,79	-0,82	-0,57	-0,75	0,64	0,57	0,59

Tabell M4: Mobbing gjennom å slå, sparke eller dytte

M5	Popularitet		Sosialitet		Dominans		Prestasjon		Forhold til foreldre		Aggresjon	
	Tilskuer	KG	Tilskuer	KG	Tilskuer	KG	Tilskuer	KG	Tilskuer	KG	Tilskuer	KG
RS	3,72	3,7	3,74	3,88	2,71 *	2,19	3,49	3,55	3,83	4,02	2,75 *	2,16
IS	4,28	4,36	4,21	4,41	2,56 *	2,1	4,35	4,52	4,25 *	4,63	1,82	1,62
DK	-0,56	-0,66	-0,47	-0,53	0,15	0,09	-0,86	-0,97	-0,42	-0,61	0,93 *	0,54

Tabell M5: Har observert mobbing (tilskuerrollen)

I de fem presenterte selvbildetabellene (M1-M5) blir det angitt gjennomsnittsskåre for de fire gruppene (mobber, offer og kontrollgruppe + tilskuere) ut fra de selvbiledimensjonene som oppgaven fokuserer på.

Av tabellene ser vi en tendens til at både mobber, offer, kontroll og tilskuergruppen har et gjennomsnittlig høyere ideelt selvbilde enn reelt gjennom nesten samtlige av dimensjonene.

Et unntak er aggresjonsdimensjonen der alle gruppene har en lavere skåre innen det ideelle selvbildet og ønsker seg mindre aggressive enn det de opplever seg selv for å være. Dominansdimensjonen skiller seg også ut med at både kontroll, offer og tilskuergruppen ønsker seg mindre dominante. Mobbergruppen derimot har høyere ideal for dominant adferd og får derfor en negativ diskrepans mellom reelt og ideelt selvbilde innen denne dimensjonen. De blandede resultatene innen dominansdimensjonen indikerer at det eksisterer en selvbildemessige forskjeller mellom gruppene.

En høyere gjennomsnittsskåre innen idealselv var å forvente siden de fleste av dimensjonene er forbundet med positive egenskaper i vårt samfunn, da med unntak av dominans og aggresjon. Derfor er det også betryggende og bekreftende at nettopp disse to dimensjonene skiller seg fra de andre i tabellene, siden de også er det eneste som er forbundet med negative egenskaper.

Gjennomgang av dimensjonene og gruppene

Popularitet

Ingen av mobbergruppene i undersøkelsen ser ut til i følge selvbildetabellene å regne seg selv for å være mindre populære enn kontrollgruppen, deres skårer på reelt selvbilde ligger omtrent på kontrollgruppegjennomsnittet. Mobbergruppens ideelle selvbildeskåre er preget av det samme forholdet som det reelle og ligger bare litt under kontrollgruppens skåre. I forhold til diskrepans ser det derfor faktisk ut som at

mobbergruppen innenfor popularitetsdimensjonen ikke opplever noen større avstand mellom den de er og den de ønsker å være.

Offergruppen derimot ser ut til å regne seg selv for å være mindre populære enn kontrollgruppen, men har en ideell selvbildeskåre som ligger nærmere kontrollgruppegjennomsnittet. Offergruppen ser ut til, grunnet sine lave realskårer, å oppleve en større og negativ diskrepans mellom hvor populære de føler at de er og hvor populære de ønsker å være.

Tilskuergruppen skiller seg ikke vesentlig fra kontrollgruppen verken på reell eller ideell selvbildeskåre. Det ser heller ikke ut som at de opplever noen større eller mindre diskrepans enn kontrollgruppen.

Sosialitet

I motsetning til popularitetsdimensjonen regner mobbergruppene seg for å være signifikant mindre sosiale enn kontrollgruppegjennomsnittet. Mobberne er også preget av å ha lavere idealer knyttet til denne dimensjonen enn de andre gruppene. Selv om mobbergruppene ser på seg selv som mindre sosiale ser det ikke ut til at de opplever noen diskrepans av betydning grunnet deres lave skåre på ideelt selvbilde.

Offergruppen regner også seg selv for å være mindre sosiale enn kontrollgruppen, men er ikke preget av de samme lave skårene på ideelt selvbilde som mobberne har. Tvert i mot ligger ofrenes skårer for ideelt selvbilde rundt kontrollgruppegjennomsnittet og høyere. De høye idealene knyttet til sosialitet i forhold til den lave realskåren resulterer i at ofrene opplever en større og negativ selvbilediskrepans enn de andre gruppene innen denne dimensjonen

Heller ikke her skiller tilskuergruppens skåre seg betydelig fra kontrollgruppegjennomsnittet. Både realselvskåre, idealselvskåre og diskrepanskåre ligger omtrent på samme nivå som kontrollgruppens skårer

Dominans

I denne dimensjonen regner mobberne seg selv for å være betydelig mer dominante enn både kontroll og offergruppen. Ikke bare regner de seg selv for å være mer dominante, mobbergruppen er her også den eneste gruppen som ønsker seg selv mer dominante enn det de opplever at de er. Mobberne blir derfor den eneste gruppen i undersøkelsen som opplever en negativ diskrepans (ha mindre i en egenskap enn det man ideelt sett ønsker seg) i forholdt til dominansdimensjonen

Offergruppen regner seg for å være gjennomsnittlige dominante eller litt mer dominante enn kontrollgruppen, men forskjellen er ikke signifikant ved et 5% nivå. Også på ideell selvbildeskåre ligger de omtrent på kontrollgruppegjennomsnittet. Det ser derfor ikke ut som at mobbeofrene opplever noe selvbilediskrepans av betydning knyttet til dominansdimensjonen.

Det ser ut som at tilskuergruppen innen denne dimensjonen opplever seg selv som mer dominante enn kontrollgruppen, de har også høyere idealer knyttet til denne dimensjonen. Derimot ser det ikke ut til at de opplever noen nevneverdig diskrepans mellom selvbildene knyttet til denne dimensjonen

Prestasjon

Mobbernes skåre for reelt selvbilde vitner om at de opplever seg selv som noe mindre skoleflinke enn kontrollgruppen. Mobberne har også en signifikant lavere gjennomsnittsskåre på ideelt selvbilde enn de andre gruppene. Selv om mobbergruppen har en diskrepans mellom reelt og ideelt selvbilde er denne diskrepansen mindre enn diskrepansen hos de andre gruppene, og det kan derfor se ut til at skoleprestasjon ikke er en høyt verdsatt egenskap hos mobberne i undersøkelsen.

Offergruppen regner seg også for å være mindre skoleflinke enn kontrollgruppen, men skårer derimot høyere enn mobberne og kontrollgruppegjennomsnittet på ideelt selvbilde. Dette fører til at de opplever en betydelig større og negativ selvbilediskrepans enn kontrollgruppen knyttet til prestasjonsdimensjonen.

I likhet med popularitet og sosialitetsdimensjonen skiller ikke tilskuergruppens skåre seg fra kontrollgruppens. Både skåre for reelt og ideelt selvbilde, samt diskrepansskåre ligger omtrent ved kontrollgruppegjennomsnittet

Forhold til foreldre

Samtlige av mobbergruppene i undersøkelsen ser ut til å regne seg selv for å ha et signifikant dårligere forhold til sine foreldre enn kontrollgruppen. Den ideelle skåre ligger også signifikant lavere enn kontrollgruppen, noe som resulterer i at heller ikke her opplever mobberne noe diskrepans av betydning. Her er det i midlertidig ett unntak, hvor M1-mobbergruppen har en signifikant større diskrepansskåre enn kontrollgruppen, men dette er ikke et resultat av et ideelt ønske om å et bedre forhold til foreldrene, men heller en lav skåre på reelt selvbilde.

Offergruppen skårer også i likhet med mobbergruppen lavere enn kontrollgruppen innen foreldredimensjonen. I forhold til ideelt selvbilde skårer ofrene her omtrent ved kontrollgruppegjennomsnittet eller høyere, noe som vitner om et ønske om å ha et bedre forhold til sine foreldre enn det mobbergruppen ønsker. Et resultat av den lave skåre på reelt selvbilde og den høye skåre på ideelt selvbilde er at offergruppen her opplever en signifikant større og negativ diskrepans enn kontrollgruppen.

I forholdt til reell selvbildeskåre skiller ikke tilskuergruppen seg fra kontrollgruppens skåre innen denne dimensjonen. Derimot ser det ut som at de har en noe lavere skåre for ideelt selvbilde, men opplever ikke noen signifikant diskrepansskåre som tilfellet var hos offergruppen.

Aggresjon

I likhet med dominansdimensjonen skårer også her mobbergruppen signifikant høyere enn kontrollgruppegjennomsnittet, og ser på seg selv som betydelig mer aggressive

enn både kontroll og offergruppen. Selv om også mobberne, i likhet med de andre gruppene, skulle ønske at de var mindre aggressive, har de fortsatt en signifikant høyere aggresjonsskåre innen ideelt selvbilde enn kontroll og offergruppen. Med både en høy realselvskåre og en høy idealselvskåre opplever ikke mobbergruppen noen signifikant større selvbildediskrepans enn kontrollgruppen innen denne dimensjonen.

Offergruppens skårer skiller seg fra kontrollgruppegjennomsnittet, og ligger noe høyere. M2 og M4-offergruppens skåre for reelt selvbilde ligger faktisk signifikant høyere enn kontrollgruppens, men lavere enn mobbergruppens skårer. M4-ofrenes skårer for ideelt selvbilde ligger også høyere enn kontrollgruppegjennomsnittet, noe som kan tyde på at disse ofrene i undersøkelsen ikke bare opplever seg selv som mer aggressive, de vil også være mer aggressive enn de andre. I forhold til diskrepansskårene ser det ut som at ofrene i undersøkelsen generelt opplever en større avstand enn kontrollgruppen mellom hvor aggressive de er og hvor lite aggressive de ønsker å være. Dette ser ikke ut til å være et resultat av høye idealer knyttet til aggresjon, men heller en følge av den aggresjon de rapporterer om at de møter på skolen. Offergruppen er derfor den gruppen som tydeligst viser størst ønske om å minke skårene i aggresjonsdimensjonen.

Tilskuergruppen ser ut til å regne seg selv for å være mer aggressive enn kontrollgruppen, men ønsker i likhet med de andre gruppene å bli mindre aggressive. Deres skåre for ideelt selvbilde skiller seg derfor ikke vesentlig fra kontrollgruppens. Grunnet den høye skåren for reelt selvbilde, kan det se ut som at tilskuergruppen her opplever en signifikant høyere og positiv diskrepans (ha mer i en egenskap enn det man ideelt sett ønsker seg) enn det kontrollgruppen opplever. Også her, i likhet med ofrene, ser ikke denne diskrepansen ut som et resultat av høye idealer knyttet til aggresjon, men heller til egenskaper som preger tilskuernes rolle på skolen.

Gjennomgang av gruppene i undersøkelsen

I gjennomgangen av oppgavens dimensjoner og i selvbildetabellene (s.80-81) kan man se at det eksisterer forskjeller mellom gruppene, basert på hvilke dimensjoner som presenteres. Oppgaven har også vært inne på hva forskere og teoretikere på feltet mener kjennetegner de forskjellige gruppene i mobbesituasjonen, og hva som skiller dem fra hverandre. Samtidig kan en spørre seg om det eksisterer forskjeller innad i gruppene og om man kan trekke plausible slutninger basert på mobbertype og eventuelle skårer i selvbiledimensjonene.

Mobberne

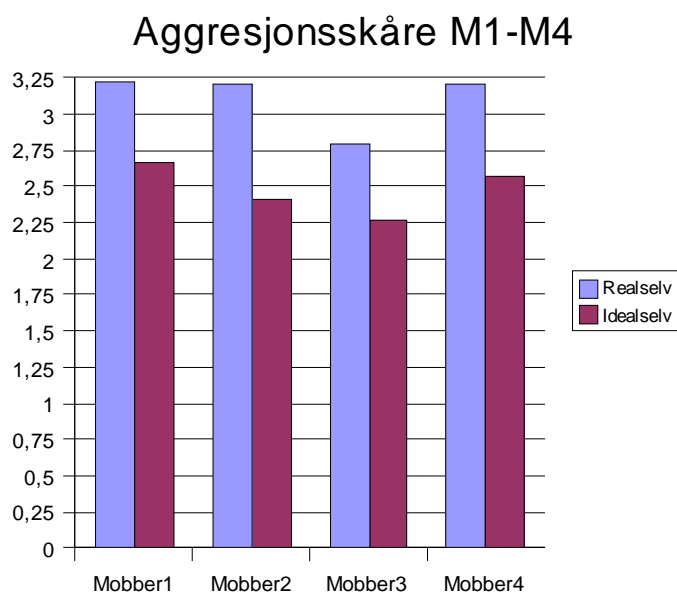
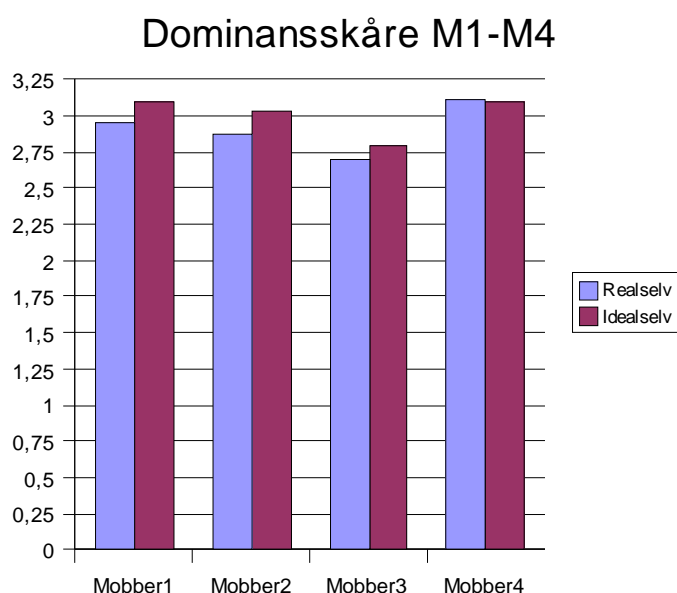
I følge tabellene er det ikke store forskjeller mellom mobbegruppene. Det er derimot slående hvordan mobbergruppen i en kategori korresponderer med mobberne i de andre kategoriene. Hvis en mobbergruppe i undersøkelsen skårer høyt (eller lavt) i en selvbiledimensjon skårer nesten utelukkende de andre mobbegruppene tilsvarende i samme dimensjon. Dette kan skjematiseres gjennom en figur.

Mobbertype	Kjennetegn
M1: Mobbing	Sign. høy RS og IS på dominans og aggresjon Sign. lav RS og IS på sosialitet, prestasjon og forhold til foreldre Sign. negativ diskrepansskåre i foreldredimensjonen
M2: Mobbing gjennom erting	Sign. høy RS og IS på dominans og aggresjon, med en sig. negativ diskrepansskåre i dominansdimensjonen Sign. lav RS og IS på sosialitet og forhold til foreldre Sign. lav IS på prestasjonsdimensjonen
M3: Mobbing gjennom isolering og utestenging	Sign. høy RS og IS på dominans og aggresjon, men lavere skårer enn de andre mobbegruppene innen disse dimensjonene Sig. lav RS og IS på sosialitet og forhold til foreldre Sig. lav IS og negativ diskrepansskåre på prestasjonsdimensjonen

M4:	Sign. høy RS og IS på dominans og aggresjon, undersøkelsens høyeste skårer på dominansdimensjonen
Mobbing gjennom å slå, sparke og dytte	Sign. lav RS og IS på sosialitet og forhold til foreldre
	Sign. lav IS og negativ diskrepansskåre på prestasjonsdimensjonen

(Figur:07: Resultatoversikt over undersøkelsens grupper I)

Som vi kan se fra tabellene og figuren over er en fellesbetegnelse for alle mobbegruppene i undersøkelsen at de signifikant skårer høyere på dominans og aggresjonsdimensjonen enn kontrollgruppegjennomsnittet. Selv om samtlige av



mobbegruppene ønsker seg mindre aggressive, har deres ideelle selvbilde en signifikant høyere skåre enn kontroll og offergruppen. Det er ikke bare i de høye dominans- og aggresjonsskårene hvor mobbergruppene korresponderer, dette forholdet kan også konstanteres ved de

selvbildedimensjonene som måler sosialitet, forhold til foreldre og prestasjon der mobbergruppene har signifikant lavere gjennomsnittsskåre enn kontrollgruppene på samtlige av tabellene. Samtidig må en her huske på at mobbergruppen har flere gjengangere og at dette har innvirkninger på resultatene.

Gjengangerne gjør at det er vanskelig å finne forskjellene mellom mobbergruppene og at det produseres en kunstig likhet mellom gruppene. Det er derfor sannsynligvis større forskjeller mellom mobbergruppene enn det som kommer frem fra resultatene i undersøkelsen.

Hvis vi ser etter forskjeller mellom mobbergruppene, skiller kanskje M3-mobbergruppen (mobbing gjennom isolering og utestenging) tydeligst ut. Denne gruppen har både undersøkelsens laveste skåre for mobbere når det kommer til dominans og til aggresjon (se tabell M3). Selv om M3-mobbergruppen i likhet med de andre mobbergruppene skårer signifikant høyere enn kontrollgruppen innen disse dimensjonene skårer de samtidig lavere enn samtlige av de andre mobbergruppene.

Ut i fra tabellene og figurene kan det derfor se ut som at de av forsøkssubjektene som mobber gjennom å isolere og utestenge regner seg selv for å være mindre dominante og aggressive enn de andre mobberne og har også lavere idealer knyttet til denne dimensjonen. Ut i fra figurene ser vi at de andre mobbergruppene regner seg selv for å være omtrent like aggressive.

Vi kan også se gjennom tabellene og figurene over at M4-mobbergruppen (fysisk mobbing) regner seg selv for å være mer dominante enn de andre mobbergruppene i undersøkelsen. De er også den gruppen som har minst diskrepans mellom hvor reelt og ideelt selvbilde i forhold til dominansdimensjonen.

De forskjellene som eksisterer mellom mobbergruppene kommer ikke så tydelig frem i resultatene, men de er tilstedeværende og hadde med all sannsynlighet vært tydeligere hvis ikke mobbergruppen i så stor grad hadde vært preget av gjengangere. Samtidig er de forskjeller man har funnet ikke logisk uforklarlige. Det er kanskje ikke så rart at de plagerne som mobber gjennom å sosialt ekskludere andre skårer lavere enn de andre mobbergruppene på akkurat aggresjonsdimensjonen, siden denne form for mobbing ikke akkurat er det man forbinner med aggressivitet. Ordlyden i spørsmålssetningene for aggresjonsdimensjonen omfatter heller ikke dette aggresjonsområdet, og preges trolig derfor av "construct underrepresentation" (Messick:1995:742) når det kommer

til å måle isolering som aggressiv adferd. Når denne gruppen også skårer lavere enn de andre mobbegruppene innen dominansdimensjonen kan dette selvfølgelig skyldes de samme årsakene, men man kan heller ikke bortforklare alle forskjeller mellom gruppene som instrumentelle målefeil. Det kan tenkes at M3-mobberne faktisk er mindre dominante og at dette påvirker den måten de mobber andre på.

Resultatene viser også som sagt at M4-mobberne skårer høyre på dominans enn de andre mobberne, noe som trolig ikke trenger noen videre forklaring enn at det å slå og sparke er noe som tydelig forbindes med aggressiv adferd og fysisk maktmissbruk. Hvis man ser på hvordan dominansdimensjonen er operasjonaliser gjennom spørsmålene (se figur:06 s.76-77) vil dette også være med på å kunne forklare hvorfor <fysiske> mobbere skårer høyt innen dominansdimensjonen. Det er ikke vanskelig å tenke seg at personer som slår og sparker ukentlig eller oftere lett vil bli oppfattet som ”sjefen i klassen” og at de ”ofte får viljen sin” ”råder over skolegården” og dominerer på skolen og i fritiden.

Ofrene

I forhold til mobbergruppene er forskjellene mellom offergruppene tydeligere og de preges av helt andre fellesnevner. Der mobberne kunne kjennetegnes ved høye dominans og aggresjonsskårer, ser det ut som lave skårer innen popularitets- og sosialitetsdimensjonene er felles for ofrene som gruppe. Offergruppene i undersøkelsen korresponderer til tider med hverandre på samme måte som mobberne, men samtidig kan en her se tydeligere forskjeller mellom ofrene innen enkelte selvbildedimensjoner. Dette kan skjematiseres i en figur.

Offertype	Kjennetegn
M:1 Mobbet	Sign. lavere RS på sosialitet og prestasjon Sign. negativ diskrepansskåre innen prestasjons og forhold til foreldre dimensjonen

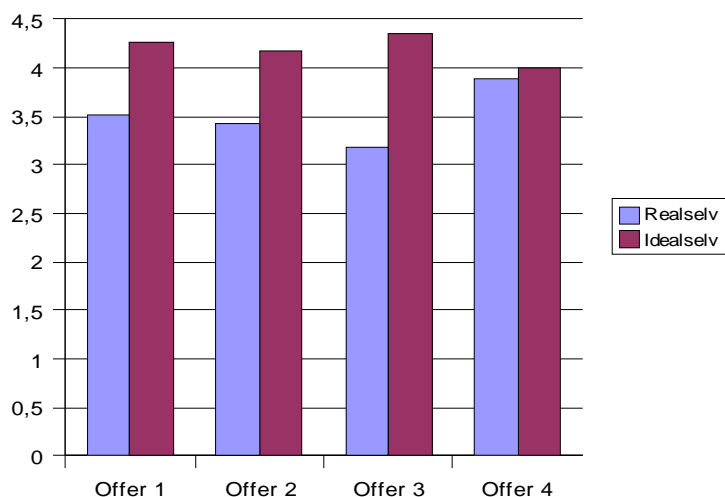
M2: Mobbet gjennom erting	Sign. lavere RS på popularitet, sosialitet, prestasjon og forhold til foreldre Sign. høyere RS på aggresjonsdimensjonen Sign. negativ diskrepansskåre innen sosialitet og forhold til foreldre dimensjonen
M3: Mobbet gjennom isolering og utestenging	Sign. lavere RS på popularitet, sosialitet og forhold til foreldre, med offergruppens laveste skårer innen disse dimensjonene Sign. negativ diskrepans innen popularitet, sosialitet, prestasjon og forhold til foreldre
M4: Mobbet gjennom å ha blitt slått, sparket og dyttet	Sign. høyere RS og IS på dominans og aggresjon Sign. lavere IS på sosialitet, prestasjon og forholdt til foreldre M4-offergruppen har til forskjell fra de andre mobbergruppene ingen sign. diskrepansskårer innenfor de seks selvbildedimensjonene

(Figur:08: Resultatoversikt over undersøkelsens grupper II)

Ut i fra tabellene og figuren virker det som ofrene ser på seg selv som mindre populære, mindre sosiale, mindre flinke på skolen, og har et dårligere forhold til foreldrene enn kontrollgruppen. Samtidig har ofrene som gruppe høye skårer for ideelt selvbilde knyttet til disse dimensjonene. Offergruppen i undersøkelsen er derfor også den gruppen som opplever størst diskrepans mellom hvem de opplever at de er og hvordan de ønsker å være.

I følge tabellene og popularitetsfiguren under kan en se at ofrene som utsettes for isolering og sosial utestenging (M3-offergruppen) har en lavere realskåre på popularitet og sosialitetsdimensjonen enn ofrene ved de andre mobbekategoriene. Dette er heller ikke så merkelig med tanke på at de som mobbes gjennom sosial

Popularitetsskåre O1-O4



de ofrene som blir ekskludert fra skolegårdens sosiale samspill. Det å ha lave realskårer innen popularitet og sosialitet kjennetegner ofrene i undersøkelsen generelt, men hvis mobbingen er spesielt rettet mot offerets sosiale liv kommer dette som vi ser spesielt godt til syne.

ekskludering garantert ikke er blant de mest populære og får heller ikke mulighet til å være sosiale grunnet den kontekst de befinner seg i. Som tidligere sett hos Salmivalli (se tabell:01 i kapittel 2) anses generelt ikke mobbeofrene som populære av de andre elevene, og dette skulle spesielt komme tydelig frem hos

Av andre funn det er verdt å merke seg aggresjonsdimensjonen til M4-offergruppen, ofrene som utsettes for fysisk mobbing, der denne gruppen skårer signifikant høyere enn kontrollgruppen (M4: 3,17* > 2,15) (se tabell M4). Denne offergruppen skårer også signifikant høyere enn kontrollgruppegjennomsnittet innen aggresjonsdimensjonen når det kommer til ideelt selvbilde (M4: 2,58* > 1,58). M4-Mobbergruppen ønsker i likhet med de andre gruppene å være mindre aggressive enn det de selv opplever å være, men ikke så lite aggressive som de andre offergruppene.

Årsaken til de høye aggresjonsskårene kan trolig ligge i den situasjon som ofrene befinner seg i. Disse ofrene har rapportert om at de ukentlig eller oftere utsettes for slag, spark og eller dytting, noe som trolig gjør at de oftere havner i fysiske konfrontasjoner med andre elever og må eller i det minste har et ideelt ønske om å

kunne forsvare seg. En annen forklarlig kan være det Olweus kaller aktive eller provoserende mobbeofre (Olweus:2003:35) og som oppgaven har tatt for seg tidligere. Disse individene beskrives av Olweus som generelt urolige, temperamentsfulle og at det lett oppstår spenning og irritasjon rundt dem. De provoserende mobbeofrene kommer lett i fysiske konflikter med andre elever og kan ofte kjennetegnes ved at de er mer aggressive enn andre elever. Hvis dette er tilfelle i undersøkelsen kan det forklare hvorfor aggresjons og dominansskåren til M4-offergruppen er så høy som den er, men det blir litt for lett å avskrive alle ofrene for fysisk mobbing som provoserende og aktive mobbeofre. Særlig når Olweus også beskriver denne typen ofre som *”betydelig mindre vanlig enn den passive typen”* (Olweus:2003:25)

Den høye skåren kan også være et resultat av ordlyden i de spørsmålene som var ment å måle aggresjon. ”Truls blir lett sint”, ”Anne blir ofte sint på andre” og ”Cecilie havner noen ganger i slåsskamp” passer trolig bra til å måle aggresjon hos mobbere, men for ofrene som mobbes fysisk kan de ha en helt annen betydning. Hvis man ukentlig eller oftere blir møtt med slag, spark eller dytting må man få lov til å bli ”sint” og noen ganger havne i slåsskamp uten at man nødvendigvis er aggressiv som person. Trolig kan den høye skåren på reelt og ideelt selvbilde både være et resultat av spørsmålslyden og av den situasjon offergruppen befinner seg i. Høy skåre på reelt selvbilde kan derfor også kun være et ærlig svar på spørsmålene i undersøkelsen, mens den relativt høye skåren på ideelt selvbilde kan være et ønske om å endre den situasjon man befinner seg i som et fysisk mobbeoffer. Vi må her også huske på at kun 4 forsøkssubjekter har krysset av under denne kategorien og at antallet ofre er strengt tatt for lavt til å kunne si noe om ofre for fysisk mobbing generelt.

Tilskuerne

I følge tabellen (se tabell M5) skiller ikke tilskuergruppen seg vesentlig fra kontrollgruppegjennomsnittet. De av forsøkssubjektene som rapporterte om at hadde ”stått og sett på” eller observert mobbing ukentlig eller oftere skiller seg til en viss grad fra kontrollgruppen gjennom å skåre signifikant høyere på realselv og idealselv

innen dominansdimensjonen. Tilskuerguppen i undersøkelsen så på seg selv som mer dominante enn kontrollgruppen (M5: 2,71* > 2,19). Deres ideelle selvbildeskåre rapporterte om at de ønsket seg mindre dominante, men ikke så lite dominante som kontrollgruppen (M5: 2,56* > 2,1).

Tilskuergruppens skåre kan trolig vitne om en gruppe med forskjellige individer som delvis finner fascinasjon eller spenning i mobbesituasjonen, men ikke tør eller vil delta fysisk i mobbingen selv. Ved å velge å kun fokusere på de av forsøkssubjektene som rapporterer om å ha observert mobbing ukentlig eller oftere kan man regne med å ha filtrert bort de fleste som kun i ren tilfeldighet har vært vitne til slike overgrep. Det er derfor sannsynlig å anta at den gruppe som i undersøkelsens behandling nå har blitt betegnet som tilskuere omfatter forskjellige individer som gjennom sin passive rolle både kan motivere mobberne samt få utløp for sine idealer rundt dominans.

Resultatene indikerer at det eksisterer forskjeller mellom og innad i gruppene. Disse forskjellene lar seg også forklare og ser ut til å henge sammen med hvilken rolle man har i mobbesituasjonen og hvordan mobbing man utfører eller utsettes for. Kanskje tydeligst frem kom forskjellene mellom offergruppene, men man må også regne de ulikheter man fant hos mobberne som reelle, og at disse hadde kommet tydeligere frem hvis frekvensen av gjengangere hadde vært mindre.

Det er ikke vanskelig å forestille seg at barn som blir slått og sparket ukentlig vil utvikle andre trekk enn de barna som ertes eller ekskluderes sosialt. Samtidig kan en også se at det er forskjeller mellom de mobberne som slår og de mobberne som isolerer og sprer rykter. Hvorfor noen barn og unge slår, mens andre ertes eller utestenger trenger ikke nødvendigvis ha med aspekter i selvbildet å gjøre, men heller baseres ut i fra hvordan det asymmetriske styrkeforholdet mellom offer og overgriper ser ut. Har mobberen makt gjennom fysisk overlegenhet eller gjennom sosial

overlegenhet vil dette trolig påvirke hvordan mobbesituasjonen ser ut. Hva slags mobbing som finner sted er også som sagt tidligere kjønnsavhengig, der jentenes mobbing preges av å være mer latent enn guttenes. Mobbetype kan derfor trolig bestemmes av både kompliserte interpersonelle forhold og ulike trekk hos mobber og offer.

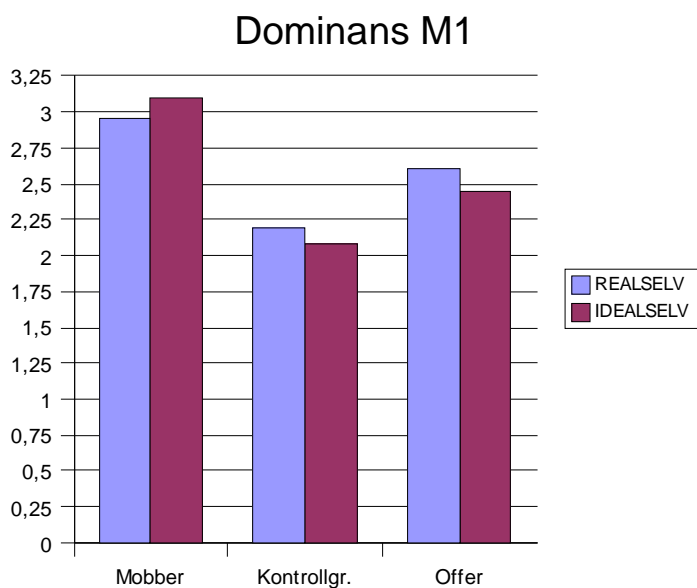
Hypotesetesting

På grunnlag av tabellene og den systematiske gjennomgangen av dimensjonene og rollekategoriene ovenfor er det nå mulig å teste de hypotesene som ble lagt frem i begynnelsen av forrige kapittel. Hypotesene er basert på de teoretiske formuleringene som tidligere ble presentert i oppgaven, og vil sammen med de andre resultatene ligge til grunn for en sammenligning av tidligere funn fra mobbe- og adferdsforskningen.

Hypotese 1:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder dominans.

I denne hypotesen har oppgaven predikert at mobbere i undersøkelsen, i likhet med Björkqvists undersøkelse, ville ha signifikant høyere skårer på begge selvbildetyperne



innenfor dominansdimensjonen.

Det var også å forvente at høye dominansskårer ville være tendensen ved samtlige mobbekategorier, siden det asymmetriske styrkeforholdet og ønsket om å undertrykke andre preger mobbesituasjonen i sin helhet.

Ut i fra selvbildetabellene ser vi at en av de mest stabile og signifikante forskjellene mellom mobberne og de andre gruppene nettopp er mobbernes høye gjennomsnittsskåre i dominansdimensjonen. Dette er gjeldene for samtlige av mobbekategoriene, og uten unntak ser det ut som at mobbere som mobber, gjennom erting, isolering og fysiske overgrep har den samme tendensen (se tabellene s.92-93). Her var det forventet å finne en høyere gjennomsnittsskåre for mobbergruppen generelt, men at den skulle være signifikant for samtlige av mobbekategoriene var overraskende og samtidig bekreftende for hypotesens indikasjoner.

Ut i fra figuren ovenfor kan man se at mobberne i undersøkelsen ikke bare regner seg selv for å være mer dominante, men er også alene om å ha høyere ideelt enn reelt selvbilde knyttet til dominans. Både realselv og idealselv er signifikant høyere enn hos de andre gruppene.

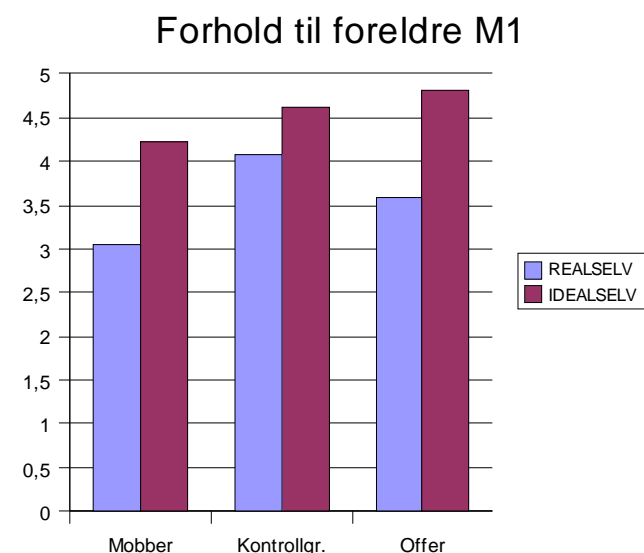
Ut i fra disse resultatene konkluderes det derfor med at forventningen om å finne en signifikant høyere gjennomsnittsskåre for mobbergruppen innenfor dominansdimensjonen har blitt innfridd.

Hypotese 2:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant lavere skåre både på real- og idealselv når det gjelder forhold til foreldre

Gjennom hypotese 2 predikerer oppgaven at mobbergruppen vil ha en signifikant lavere gjennomsnittsskåre innenfor <forhold til foreldre dimensjonen> enn

kontrollgruppen. Ut i fra selvbildetabellene ser vi at ved siden av høyere dominansskåre er tendensen til å skåre signifikant lavere på foreldredimensjonen noe som preger mobberne som gruppe gjennom samtlige mobbekategorier (se tabellene s.92-93).



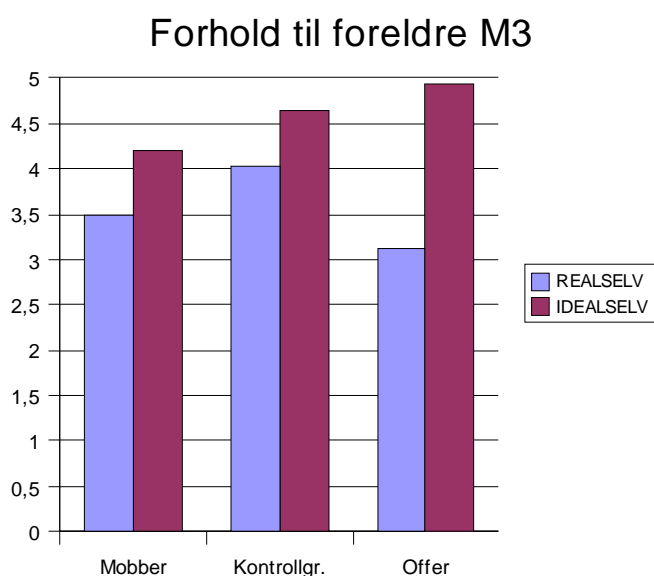
Som man kan se ut i fra tabellene og fra figuren ved siden av har mobberne i undersøkelsen ikke bare en signifikant lavere realskåre enn de andre, men også en idealskåre som er lavere enn hos de andre gruppene. Her (M1) er det også registrert en signifikant diskrepans (-1,19) mellom real- og idealselv for mobberne i undersøkelsen. Ut i fra figuren ovenfor kan man også se at mobbeofrene er preget av den en lignende tendens, men har til sitt forsvar ganske høye idealer knyttet opp i mot sitt forhold til foreldre. Ingen av gruppene i noen av kategoriene har en høyere realskåre enn idealskåre, noe som bør regnes for positivt.

Ut i fra disse resultatene konkluderes det med at også antagelsene som ble predikert i hypotese 2, har blitt bekreftet i oppgavens dataanalyse. Mobberne i undersøkelsen skårer signifikant lavere enn de andre gruppene innenfor <forhold til foreldre dimensjonen> gjennom alle mobbekategoriene.

Hypotese 3:

Offergruppen har en gjennomsnittlig høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder forhold til foreldre.

I forhold til mobbergruppen var det hos offergruppen forventet å finne et mer positivt resultat i forhold til <forhold til foreldre dimensjonen>, men som vi var inne på under



hypotese 2 tenderer også mobbeofrene i undersøkelsen til å skåre lavere enn kontrollgruppen på hvordan de evaluerer sitt forhold til sine foreldre. Ser vi på den forrige figuren (Forhold til foreldre M1) og på selvbildetabellene ser vi at ofrenes realskåre er lavere enn

kontrollgruppens, men ikke like lav som mobbernes skåre. Som sagt tidligere har offergruppen relativt høye idealer for hvordan de ønsker at forholdet til foreldrene skal være, men i forhold til kontrollgruppens skårer er ofrenes skårer ikke signifikant høyere i noen av mobbekategoriene.

Innenfor de ulike mobbekategoriene ser vi at ofrene i M3 tabellen har en signifikant lavere skåre på foreldredimensjonen i forhold til kontrollgruppen. Hos ofrene som utsettes for sosial ekskludering finner man også undersøkelsens høyeste signifikante diskrepansskåre, på henholdsvis:-1,83 (M3)

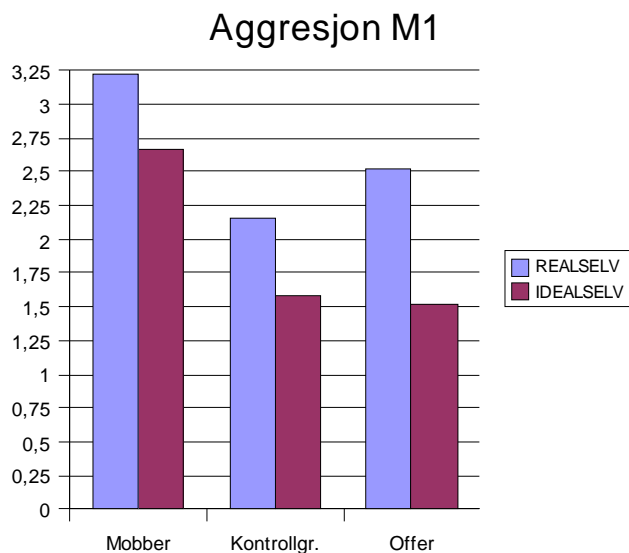
Hvorfor mobbergruppen i M3 kategorien har en såpass lav realskåre i forhold til idealskåren kan man her bare spekulere i, men med utgangspunkt i de teoretiske synspunkter som tidligere har blitt presentert i oppgaven kan muligens utestengende mobbing føre til skamfølelse grunnet nederlaget over å ikke strekke til sosialt i foreldrenes øyne (Larsson:2002). Den høye idealselvskåren på 4.94 (M3) kan kanskje også forklares som en konsekvens av den sosiale ekskluderingen. Hvis eleven er utestengt fra det sosiale på skolen søker man kanskje et substitutt i hjemmet for å i det hele tatt kunne delta sosialt.

Med utgangspunkt i de presenterte resultatene ovenfor og i selvbildetabellene kan det konkluderes med at de antagelser som tidligere ble presentert i hypotese 3 ikke har tilfredsstillende støtte i oppgavens dataanalyse. Offergruppen har gjennomsnittlig lavere realskåre innen <forhold til foreldre dimensjonen>, og selv om denne gruppen har høyere idealselvskårer er disse ikke signifikante i forhold til kontrollgruppen.

Hypotese 4:

Mobbergruppen har en gjennomsnittlig signifikant høyere skåre både på real- og idealselv når det gjelder aggresjon.

I hypotese 4 regner man med å finne en sammenheng mellom mobbere og signifikant høye gjennomsnittsskåre i forhold til aggresjonsdimensjonen. Det ble forventet at mobbergruppen i undersøkelsen her skulle skåre signifikant høyere på både reelt og ideelt selvbilde. Som sagt tidligere var det ikke forventet at mobberens idealselvskåre her skulle være høyere enn realselvskåren, men begge skårene skulle være høyere enn skårene til kontroll- og offergruppen.



Som man kan se fra tabellene og fra aggresjonsfiguren ved siden av er det tydelig at mobberne i undersøkelsen regner seg selv for å være betydelig mer aggressive enn forsøkssubjektene i de andre gruppene. Interessant er også at mobberne har en idealselvskåre for aggresjon som er høyere enn noen av de andre gruppens skårer i samme felt.

Mobbergruppen ønsker trolig i likhet med de andre gruppene at de var mindre aggressive, men har likevel høyere idealer rundt aggresjon enn de andre. Skårene for mobbegruppen er relativt stabile, med som sagt et unntak for mobbekategorien M3, der de av plagerne som mobber gjennom isolering og sosial utestenging virker mindre aggressive enn de andre mobberne i undersøkelsen. Samtidig ser en tydelig i selvbildetabellene at til tross for at M3-mobbergruppen skårer lavere enn andre mobbere på aggresjon, har de en høyere skåre for real- og idealselv enn kontroll- og offergruppen. Det eksisterer ikke noen signifikant diskrepans mellom reell og ideell selvbildeskåre hos mobbergruppen, men dette var heller ikke forventet.

Ut i fra de resultater som er presentert ovenfor i teksten og i tabellene må en konkludere med at de prediksjonene som ble fremsatt i hypotese 4 har blitt innfridd i oppgavens dataanalyse. Mobberne har en signifikant høyere gjennomsnittsskåre, gjennom samtlige mobbekategorier, enn de andre gruppene i undersøkelsen

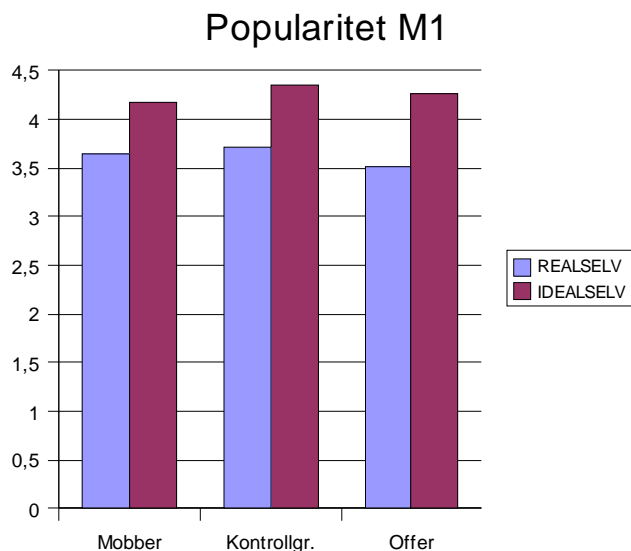
Hypotese 5:

Offergruppen skårer gjennomsnittlig lavere på popularitetsdimensjonen enn mobbergruppen og kontrollgruppen

Hypotese 6:

Offergruppen skårer gjennomsnittlig lavere på sosialitetsdimensjonen enn mobbergruppen og kontrollgruppen

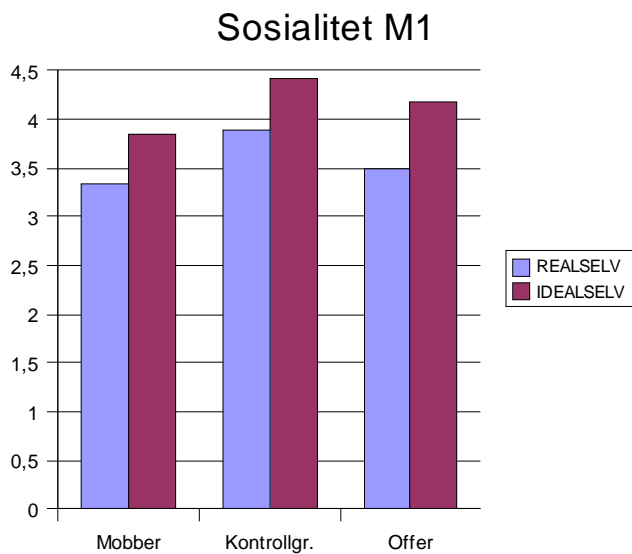
I hypotese 5 og 6 har oppgaven predikert at ofrene i undersøkelsen vil skåre lavere enn mobber- og kontrollgruppen på popularitetsdimensjonen og sosialitetsdimensjonen.



Det er spesielt forventet at offergruppens realselvskåre vil skille seg fra de andre gruppenes skåre.

Ut i fra tabellene og popularitetsfiguren kan en se at offergruppen i undersøkelsen ikke skiller seg betydelig fra de andre gruppene når det kommer til popularitetsdimensjonen. Et lite unntak er det likevel i følge tabellene M2 og M3 (se tabellene s.92-93) der ofrene som har blitt utsatt for erting og sosial isolering har en signifikant lavere popularitetskåre for realselvbildet. Dette kommer som sagt ikke som noen overraskelse siden ertede og utestengte barn trolig sjelden er blant de populære på skolen. Verdt å merke seg er også popularitetsdimensjonens eneste signifikante diskrepans som man kan finne hos offergruppen i M3 kategorien. Med en gjennomsnittlig realskåre på 3,19, en idealskåre på 4,35 får de av ofrene som utsettes for utestenging og sosial isolering en tydelig diskrepans på -1,16. Dette var også å forvente siden det ikke hersker tvil om at denne typen for mobbing spesielt er rettet mot offerets sosiale vesen og skaper en sosial og interaksjonell skade.

Når det kommer til sosialitetsdimensjonen ser vi ut i fra tabellene og sosialitetsfiguren at det kun er små forskjeller mellom de ulike gruppene i undersøkelsen. Både



mobbergruppen og offergruppen skårer gjennomsnittelig lavere enn kontrollgruppen på både realselv og idealselv gjennom de forskjellige kategoriene. Offergruppen i undersøkelsen skårer nesten stabilt signifikant lavere enn kontrollgruppen på sosialitetsdimensjonen, med et unntak av ofrene i M4 kategorien.

Det ser her ut som at de av ofrene som opplever fysisk mobbing regner seg selv for å være litt mer sosiale enn ofrene i de andre kategoriene, men siden denne kategorien kun omfatter 4 forsøkssubjekter blir tallene for usikre til å kunne komme med en passende forklaring på fenomenet. Samtidig må det påpekes at også denne offergruppen skårer lavere enn kontrollgruppen innen sosialitetsdimensjonen, men at forskjellen ikke er signifikant på et 5 % nivå.

Innen sosialitetsdimensjonen kan man også finne visse likheter med popularitetsdimensjonen i forhold til M3-offergruppen Ofrene som utestenges regner seg selv for signifikant mindre sosiale enn kontrollgruppen, og har også her en tydelig og signifikant diskrepans mellom reelt og ideelt selvbildeskåre. Det litt oppsiktsvekkende er at denne tendensen også er gjeldende for mobbergruppen, som ikke har noen utpreget diskrepans mellom selvbildeskårene, men som signifikant ser på seg selv som mindre sosiale og har klart lavere idealer knyttet opp imot sosialitetsdimensjonen enn kontrollgruppen.

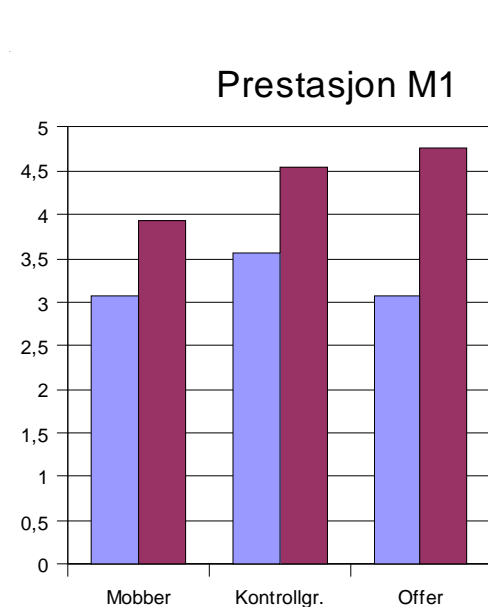
Ut i fra de resultater som kommer frem i tabellene og som blir presentert i teksten ovenfor ser det ut som at de prediksjonene som ble fremsatt i hypotese 5 og 6 kun har blitt delvis innfridd. Offergruppen skårer signifikant lavere på realselvbildet i M2 og

M3 kategorien innenfor popularitetsdimensjonen, men skiller seg ikke vesentlig fra kontrollgruppen ellers. I forhold til sosialitetsdimensjonen skårer undersøkelsens offergruppe signifikant lavere på realselvbildet enn kontrollgruppen, men det samme gjelder også for mobbergruppen.

Hypotese 7:

Både mobberne og ofrene vil skåre omtrent gjennomsnittlig eller lavere innen prestasjonsdimensjonen.

I hypotese 7 har oppgaven predikert at mobber- og offergruppens skårer vil ligge rundt kontrollgruppens skåre eller lavere når det kommer til forsøkssubjektenes evaluering



av seg selv. I forhold til ideelt selvbilde ble det forventet at mobberne fortsatt vil skåre lavere enn kontrollgruppen, mens offergruppens skåre vil ligge på gjennomsnittet eller høyere.

Med utgangspunkt i prestasjonsfiguren og selvbildetabellene ser vi at både mobber- og offergruppen skårer lavere på reell selvbildeskåre enn gjennomsnittet vi finner hos kontrollgruppen.

Hvis man ser videre på tabellene ser man at denne lave skåren på realselvet kun er signifikant innen M1 kategorien, men både ofrenes og mobbernes skårer ligger konstant lavere enn kontrollgruppen gjennom samtlige kategorier (se tabellene s. 92-93). I forhold til skåre for ideelt selvbilde kan vi se av samtlige av tabellene at mobbergruppen skårer signifikant lavere på prestasjon innen samtlige kategorier, mens ofrene skårer gjennomsnittlig eller høyere enn kontrollgruppen.

Også for hypotese 7 kan man derfor konkludere med at de prediksjoner som tidligere har blitt framsatt og som er basert på teoretisk grunnlag, har blitt bekreftet i oppgavens dataanalyse.

Drøfting av undersøkelsens funn

Gjennom forskjellige presentasjoner av undersøkelsens resultater og hypotesetesting er det nå mulig å vise til visse tendenser i selvbildet blant mobbesituasjonens aktører som skiller dem fra hverandre. Som forventet skåret mobbergruppene gjennomsnittlig høyt på aggresjons- og dominansdimensjonene og lavere på foreldredimensjonen. Offergruppens skårer var mer fordelt og de ulike gruppene skilte seg fra hverandre i større grad enn det som kom frem hos mobberne. Resultatene tyder også på at ofrene i undersøkelsen regner seg selv for å være mindre populære, sosiale og skoleflinke enn kontrollgruppen.

Vi må også huske på i denne belyningsprosessen at vi opererer med hvordan forsøkssubjektene føler at de er, ikke med faktiske data som måler prestasjon, popularitet eller aggresjon. Vi kan få et innblikk i hvordan de ideelt sett ønsker å være og vi kan regne ut en diskrepansskåre mellom selvbildene for å se om noen av gruppene opplever en større avstand enn normalt mellom den de føler at de er og den de ønsker å være. Samtidig eksisterer det flere studier som har hatt som hovedmål å kartlegge psykologiske og sosiale trekk hos mobbere og ofre, og flere av disse studiene har kommet med tilsvarende resultater som de som er presentert i denne oppgaven (Roland:1999:41).

I forhold til popularitet og sosialitetsdimensjonene har en rekke tidligere undersøkelser prøvd å estimere hvor populære og sosiale mobberne og ofrene er i en klassekontekst. Tidligere i oppgaven har undersøkelsen og resultatene til finske Salmivalli blitt presentert, der ofrene og mobberen ble regnet som mindre populære enn kontrollgruppen. Mobberne var likevel betydelig mer populære enn ofrene (Thompson m.fl.:2002:34). Olweus slår også fast at ofrene er mindre populære enn de av elevene

som ikke er involvert i mobbing (Olweus:1974) Björkqvists undersøkelse fra 1982 viser at ofrene for mobbing føler seg mindre attraktive enn andre elever, mens mobberne ikke føler seg noe mindre attraktive enn de som ikke er involvert i mobbesituasjonen (Björkqvist:1982). I en undersøkelse gjort av Hasenlager og van Lieshout fra 1992 ble det gjort funn som tydet på at ofrene var mer utsatt for sosial utestenging, de ble i mindre grad valgt som bestevenn, var mer tilbakeholdne og mindre sosiale (referert i Roland:1999:41)

Samtlige av disse undersøkelsene indikerer at ofrene er mindre populære og sosiale enn både de ikke involverte og mobberne, mens mobberen ligger tett opptil eller litt under gjennomsnittet. Det er uansett vanskelig å trekke kausale slutninger i forholdt til de presenterte funn, siden det er en mulighet for at gjennom å bli et offer kan det skje en erosjon av personens popularitet og sosialitet. Det kan også tenkes at det å være upopulær og mindre sosial øker risikoen for å bli et offer for mobbing. Samtidig er det ganske sikkert at det å bli mobbet ikke øker populariteten hos offeret, noe som igjen vil gå ut over offerets sosialitet.

Opgavens undersøkelse og hypoteser har også indikert at mobberne ser på seg selv som betydelig mer dominante og at de også har høyere idealer knyttet til dominans enn ofrene og kontrollgruppen. Den nå ofte gjengitte undersøkelsen til finske Kai Björkqvist (1982) konkluderer også med samme resultat, der mobberne skårer høyere enn de andre gruppene på både reelt, ideelt og normativt selvbilde. Det normative selvbilde indikerer hos Björkqvist at mobberne også føler at signifikante andre ønsker dem mer dominante, at de opplever det å være dominat som en forventet norm. Det virker derfor som at mobberne som gruppe kan kjennetegnes som mer dominante enn ofrene og de som ikke er involvert i mobbingen. Hvis de også har høyere idealer i forhold til dominans kan dette trolig være en kausal årsak til hvorfor de dominerer og undertrykker andre elever. Skal vi her følge Higgins selvdiskrepansteori (Higgins:1986, 1987, 1989) vil dette forholdet mellom å se på seg selv som dominant og samtidig ha høyere idealer for å bli mer dominant føre til en motivasjon for å minske avstanden mellom reelt og ideelt selvbilde. Higgins mener at hvis en person

skårer dårligere på en prøve enn det personen forventet vil det her skapes en motivasjon for å forbedre sine prestasjoner. Denne motivasjonen vil kun oppstå hvis personen i utgangspunktet ser på skoleflinkhet som en verdifull egenskap. Personen kan da for eksempel prøve å minske diskrepansen gjennom å lese mer (Higgins:1987:176). Hvis vi nå tar Higgins eksempel over på den dominante mobberer som ideelt sett ønsker seg mer dominant og som samtidig ser på dominans som en høyt verdsatt egenskap, ser jeg ingen grunn til at ikke også mobberer skulle bli motivert gjennom sine idealer rundt dominans til å mobbe og undertrykke andre.

I forholdt til prestasjonsdimensjonen tyder undersøkelsens resultater på at ofrene og mobberne ser på seg selv som mindre skoleflinke enn kontrollgruppen. Mobbergruppene skårer også lavere på ideelt selvbilde innen denne dimensjonen, mens ofrene har like høye eller høyere idealer enn kontrollgruppen knyttet til prestasjon. Resultatene fra Björkqvists undersøkelse (1982) indikerer også at både ofrene og mobberne ser på seg selv som mindre intelligente enn de andre elevene, men at ofrene også her har høye prestasjonsidealene. Olweus (1974) har også kommet opp til tilsvarende resultater, der både ofrene karaktermessig ligger under gjennomsnittet, mens mobberne ligger omtrent eller litt under gjennomsnittet. Det har også blitt funnet resultater som tilsier at barn med lærevansker i større grad var utsatt for mobbing på skolen enn barn uten slike vansker (Roland:1999:36).

I likehet med popularitet og sosialitetsdimensjonen er det vanskelig å trekke kausale slutninger til dette forholdet mellom mobbing og prestasjoner på skolen. Det er mulig at det å være lite flink på skolen øker risikoen for å bli mobbet av andre elever, men samtidig er det ikke vanskelig å tenke seg at personer som blir mobbet opplever sin situasjon trykkende og grunnet angst og depresjon gjør det dårligere på skolen (Thompson m.fl.:2002:76, Larsson:2002:134, Roland:1999:36). I følge tabellene (se s.92-93) kunne man se at mobbergruppen skåret lavere på realselv og idealselv enn kontrollgruppegjennomsnittet i forbindelse med prestasjon, men uten at dette ga noen nevneverdig diskrepans. Tvert imot hadde mobberer mindre avstand mellom reelt og ideelt selvbilde enn hos de andre gruppene. Det kan derfor se ut til at mobberne er noe

mindre skoleflinke enn de andre elevene, men at skoleprestasjoner ikke er en spesielt verdsett egenskap, grunnet deres lave skårer på ideelt selvbilde. Tidligere i oppgaven har det blitt nevnt hvordan noen forskere (Staub:1989, Sanders og Phye:2004) har tatt utgangspunkt i at mobberne ikke klarer å danne seg et positivt selvbilde gjennom skoleprestasjoner og annen sosial kompetanse og at de heller derfor bygger sitt selvbilde rundt dominans og aggressive verdier. Hvis undersøkelsens resultater er legitime kan noe av denne tankegangen være aktuell, men man bør revurdere tanken om at mobberne ikke klarer å prestere bra på skolen. Når mobberne ikke danner seg et selvbilde gjennom skoleprestasjoner er det ikke nødvendigvis fordi de ikke mestrer skolen, men fordi deres idealer er knyttet opp i mot helt andre dimensjoner.

Når det kommer til forhold til foreldre og aggresjon finnes det flere undersøkelser som fokuserer på disse to dimensjonenes forhold til hverandre. Olweus skriver at et fremtredende kjennetegn for mobberne som gruppe er deres aggressivitet ovenfor kamerater, foreldre, lærere og andre voksne. Olweus postulerer også at dett er et relativt stabilt trekk hos mobberne og at slike trekk henger sammen med forhold til hjemmet (2003:36-40). I oppgavens undersøkelse mente mobberne at de hadde et gjennomsnittlig dårligere forhold til sine foreldre enn de andre gruppene, og samtidig fikk mobberne en signifikant høyere aggresjonsskåre enn kontrollgruppegjennomsnittet. Mobbergruppen hadde også en betydelig lavere skåre for ideelt selvbilde enn de andre gruppene i foreldredimensjonen.

Tidligere i oppgaven har det aggressive menneskets oppvekstmiljø vært diskutert, der særlig foreldrenes oppdragelsesmetode har blitt belyst som en plausibel årsak til utvikling av aggressive tendenser hos barn. Ukritisk kan man her da tillate seg å forklare mobbernes høye aggresjonsskåre med de lave skårene innen forhold til foreldre og samtidig begrunne mobberens lave idealskåre innen foreldredimensjonen med den lave realskåren. Mobberne opplever ikke tilstanden i hjemmet som positivt og har heller ikke noe ideal om at tilstanden skal forbedre seg. Samtidig vet vi ikke hvorfor mobberne har så lave realskåre innen foreldredimensjonen, selvfølgelig kan dette være i tråd med postulatet fra Olweus (2003:40) om at hjemmet preges av

mangel på varme og engasjement, men det sier verken resultatene eller ordlyden i spørsmålene i undersøkelsen noe om.

Når det kommer til offergruppene i undersøkelsen har vi sett at de skårer omtrent likt eller høyere på aggresjonsdimensjonen enn kontrollgruppen. Ofrene skårer også noe lavere enn kontrollgruppegjennomsnittet på <forhold til foreldre dimensjonen>, men uten at dette nødvendigvis trenger å ha sammenheng på lik linje med mobberne. Ofrenes høyre aggresjonsskårer kan være et direkte resultat av den situasjon de befinner seg i, mens deres lave skårer på forhold til foreldrene kan indirekte være et resultat over at offeret ikke føler at det strekker til sosialt i forhold til foreldrenes ønsker og håp (Larsson:2002). Mobbingen skader derfor ikke bare offeret, men også ofte de som offeret har en nær relasjon til. Mobbede barn kan lage splittelser, forårsake stress i hjemmet grunnet humørsvinginger, aggresjon og nekte å hjelpe til i hjemmets gjøremål (Tattum:1997:4). Det er kanskje derfor ikke så rart om barn som sliter med mobbing og emosjonelle problemer også opplever vanskeligheter i hjemmet grunnet den situasjon de ellers befinner seg i. Ofrene i undersøkelsen har også en høyere idealskåre på foreldredimensjonen som også kan være med på å indikere at det ikke er foreldrenes holdninger og hjemmemiljø som er problematisk, men heller at de sliter med konsekvensene av å være offer. Ordlyden i spørsmålene til foreldredimensjonen var også mye knyttet til om forsøkssubjektene klarte å gjøre foreldrene sine stolte eller skuffet og kan derfor i ofrenes tilfelle heller peke på offerets følelse av sosial utilstrekkelighet enn på et problematisk hjemmemiljø. Det virker derfor som at ofrene opplever noen uroligheter i hjemmet grunnet deres status som offer, men at de ellers har et positivt syn på hjem og foreldre. Dette vil igjen føre til en viss grad av diskrepans, siden opplevelsen av hvordan situasjonen er skiller seg betydelig fra hvordan ofrene ideelt skulle ønske at den var.

I forhold til kausalitet vil det alltid være et problem i sammenhengen mellom mobbing og selvbilde. Det er vanskelig å si om disse selvbildetrekkene var tilstede før mobbingen begynte, men samtidig er det ikke vanskelig å se at disse trekk kan være skapt eller forsterket av situasjonen.

Flere ganger i løpet av undersøkelsen har vi vært inne på en slik <høna-og-egget> problematikk i forhold til om mobbing fører til visse trekk eller om det er visse trekk som øker sjansen for å bli mobbet. Det er tydelig at de forskjellige rollene som mobbesituasjonene krever kan kjennetegnes ved rolletypiske trekk og tendenser, men det er usikkert om disse trekk er et resultat av situasjonen eller omvendt. Det er trolig for sent å si noe om dette hvis mobbingen har begynt og etableringen av rollene allerede har funnet sted. Tidlig i oppgaven ble det problematisert hvordan feltet ikke har noen klar definisjon av mobbing, ofre og mobbere og at dette er essensielt for mobbediskursens videre utvikling. Det er også tydelig at mobbefeltet trenger flere longitudinale studier for å kunne komme frem til problemets rot. Dette er ikke minst viktig for å kunne kartlegge om det finnes noen presituasjonelle trekk som er med på å øke sjansen for at noen utvikler seg til å bli mobbere, mens andre blir ofre. Longitudinale studier kan kanskje svare på om det eksisterer visse trekk i selvbilde som forsterker sjansen for å bli mobbet eller begynne å mobbe andre. Samtidig byr det ikke på problemer å tenke seg at eventuelle presituasjonelle trekk kan forsterkes gjennom mobbingen både hos offeret og mobberen, samt at nye trekk kan utvikles.

Konklusjon

De presenterte resultater indikerer at det eksisterer selvbildemessige forskjeller mellom de ulike gruppene som er innblandet i mobbesituasjonen. I følge resultatene kan det tyde på at det også eksisterer slike forskjeller innad i gruppene basert på hva slags mobbing som foregår. Oppgaven har forsøkt på en oversiktlig måte å legge frem funn fra undersøkelsen og sammenlignet dem med tidligere funn fra andre undersøkelser og studier. Undersøkelsens utvalg er for lite til å kunne generalisere og til å trekke omfattende slutninger, men samtidig skiller ikke undersøkelsens resultater seg fra andre anerkjente og etablerte forskeres resultater.

Hva ligger i begrepet mobbing, hvilke definisjoner brukes og hva omfatter fenomenet?

På bakgrunn av andres definisjoner og tidligere teori på feltet, definerte jeg i slutten av første kapittel mobbing som: Mobbing er intensjonell, gjentatt og sosial aggresjon rettet mot et eller flere ofre som ikke har mulighet til å forsvare seg i eller utenfor situasjonen.

Mobbing som begrep og fenomen består av forskjellige aspekter som er med på å beskrive konteksten rundt situasjonen. Disse aspektene har tidligere i oppgaven blitt nevnt som: handling og intensjon for å skade, asymmetrisk styrkeforhold, tidsaspektet, aggresjon, og de kontekstuelle roller som situasjonen krever. De forskjellige definisjoner som oppgaven har presentert har også tatt utgangspunkt i et eller flere av disse aspektene.

Det virker som flere av definisjonene er skapt for å kunne dekke akkurat den litterære kontekst mobbebegrepet benyttes innenfor, uten at det har blitt lagt vekt på å finne en universell definisjon. Det kan også tenkes grunnet mobbingens kompleksitet at det vil være vanskelig å finne frem til en universell definisjon det kan dannes konsensus rundt, og feltet er kanskje tjent med flere åpne definisjoner enn en streng bestemmelse

for hva som er mobbing og ikke. Det er kanskje derfor Dan Olweus sin definisjon av mobbing som opplevelse av ”negative handlinger” er den mest brukte siden den åpner for en bredere tolkning av fenomenet.

Hvilke trekk er å finne hos de ulike aktørene i mobbesituasjonen og hvordan går dette sammen med tendensen til å mobbe eller bli mobbet?

Ut i fra oppgavens undersøkelse og andre presenterte studier virker det som mobberne ser på seg selv som mer dominante og aggressive enn de andre gruppene, samtidig som de har høyere idealer knyttet opp til disse to dimensjonene av selvbildet. Det ser også ut som at mobberne opplever mer urolighet og mindre varme i hjemmet, og har lavere idealer knyttet til foreldredimensjonen. Mobberne er og ser på seg selv som omtrent gjennomsnittlig skoleflinke, men har heller ikke her høye idealer knyttet til dette. Ut i fra undersøkelsen virker det ikke som mobberne er preget av noen spesiell form for selvbilediskrepans i forhold til de andre gruppene, men kan heller kjennetegnes på de høye real- og idealskårene innen dominans og aggresjon.

Mobbeofrene i denne undersøkelsen og i andre studier regner seg selv for å være mindre populære og sosiale enn de andre gruppene, men har høye idealer til disse dimensjonene. Noe som tyder på at deres lave realskårer er ufrivillige og kan være smertefulle for ofrene. I likhet med mobberne ser ofrene på sitt forhold til foreldre og sine skoleprestasjoner som dårligere enn kontrollgruppens, men har også her høyere idealer knyttet til disse dimensjonene. De lave skårene for reelt selvbilde sammen med de høye idealene fører til at mobbeofrene opplever en større grad av selvbilediskrepans enn de andre gruppene, noe som hvis vi skal følge Higgins kan føre til emosjonelle problemer som angst og depresjon. Hvis dette er tilfelle ser det ut som at mobbing fører til utvikling av selvbilediskrepans hos ofrene.

Som presentert tidligere er det vanskelig å si noe om kausalitet mellom begrepene mobber / offer og de aktuelle selvbildeskårene, og dette burde følges opp i form av longitudinale studier som kan kartlegge presituasjonelle trekk hos aktørene.

Har ulike aspekter i selvbildet noen innvirkning på hvilken type mobbing man utfører eller utsettes for, og skiller aktørene i en type mobbing seg fra aktørene i en annen?

På bakgrunn av resultatene virker det som om det eksisterer forskjeller mellom mobbergruppene basert på hvilken type mobbing som utføres, men grunnet gjengangere mellom mobbegruppene i undersøkelsen produseres det en kunstig likhet, og det blir vanskeligere å kartlegge eventuelle forskjeller mellom gruppene. Det har heller ikke lyktes å finne andre studier som tar for seg akkurat dette området i adferdsforskningen så det er vanskelig å se på resultatene i et komparativt perspektiv.

Ut av undersøkelsens resultater kan en se at de mobberne som mobbet gjennom å isolere og utestenge ser på seg selv som mindre dominante og aggressive enn de andre mobbergruppene. I kontrast skåret gruppen av forsøkssubjekter som mobbet gjennom å slå, sparke og/eller dytte høyere på dominans- og aggresjonsdimensjonen enn de andre mobbergruppene.

Offergruppen som ble mobbet gjennom sosial utestenging skåret lavere på popularitet og sosialitet enn de andre offergruppene. Ofrene for slik mobbing hadde også høyere idealer knyttet til disse dimensjonene enn de andre offergruppene. Ofrene for fysisk mobbing så på seg selv som mer aggressive enn de andre offergruppene, men siden

undersøkelsen her kun omfattet noen få forsøkssubjekter innen denne kategorien gir ikke dette funnet noe godt grunnlag for bastante konklusjoner. Ut i fra resultatene kan det derfor se ut som at det ikke bare eksisterer forskjeller mellom offer- og mobbergruppen, men også mellom de forskjellige offer- og mobbergruppene basert på hvilken mobbetype som utføres.

Som sagt virker det som at offergruppene i undersøkelsen generelt var mer preget av selvbilediskrepans enn de andre gruppene. Skal vi følge Higgins teori om selvbilediskrepans vil en stor nok avstand mellom reelt og ideelt selvbilde kunne forårsake angst, depresjon, missfornøydhet og skuffelse over seg selv og sin situasjon. Diskrepansen til ofrene var ofte signifikant forskjellig fra kontrollgruppens, men dette kan ikke alene konstantere at offergruppen opplever dissonans og lidelse på det nivået Higgins proklamerer.

I forhold til mobberne i undersøkelsen kan vi se at det tidligere presenterte utsagnet fra Erling Roland om at: at *"det synes som om plagere opplever en større avstand mellom den de er og den de ønsker å være – på visse områder"* stemmer delvis i forhold til de selvbiledimensjonene oppgaven fokuserer på. For mobberne opplever en større avstand mellom reelt og ideelt selvbilde innen enkelte dimensjoner, som forhold til foreldre og dominans. Samtidig er det ikke diskrepansen som kjenner mobberne som gruppe, men de høye skårene innen enkelte av dimensjonene.

Popularitet, sosialitet, godt forhold til foreldre og gode skoleprestasjoner er høyt verdsette egenskaper i vårt samfunn, men det ser ikke ut som at mobbergruppen i undersøkelsen deler disse idealene. Mobbernes høye skårer rundt dominans, med en negativ diskrepansskåre indikerer at de ikke bare ser på dominans som en positiv egenskap, de ønsker seg også mer dominante.

Det er vanskelig å komme med noen bestemt grense for hvor stor diskrepansen skal være før den blir en lidelse for personen som opplever den, men en avstand mellom selvene konstanterer diskrepansens tilstedeværelse og et ønske om å endre egenskaper hos seg selv som person. Hvis mobberne har et tillært reaksjonsmønster hjemmefra, som baserer seg på aggresjon og dominans, kan det tenkes at de gjennom mobbing prøver å leve opp til sine idealer og det de regner med er den forventede norm. Ofrene som gruppe er i forhold til de andre gruppene i undersøkelsen mer preget av selvbilediskrepans, noe som kan være et resultat av den mobbingen de opplever. Man kan da spørre seg selv om mobberne minsker sin egen diskrepans gjennom indirekte å øke ofrenes?

Litteraturliste

Aronson E., Wilson T. D. og Akert R. M. 1999: Social Psychology - Third Edition: Longman. New York

Bandura A. 1973: Aggression: a social learning analysis: NJ. Prentice-Hall. Englewood Cliffs

Baumrind D. 1971: Current patterns of parental authority: i Developmental psychology monograph 4:1:2. Berkeley California

Befring E. 2002: Forskningsmetode, etikk og statistikk: Det Norske Samlaget. Oslo

Berkowitz L. 1986: A survey of social psychology: Rinehart and Winston. Holt

Besag V. E. 1989: Bullies and victims in schools: A guide to understanding and management: Open University Press. Philadelphia

Birkemo A. 1987: Selvbegrepsutvikling og angst hos ungdom, del I og II: Pedagogisk forskningsinstitutt. Oslo

Björkqvist K., Ekman K. og Lagerspetz K. 1982: Bullies and victims: Their ego picture, ideal ego picture and normative ego picture: Scandinavian Journal of Psychology (23), s.307-313

Einarsen S., Raknes B. I., Matthiesen S. B. og Helleøy O. H. 2000: Mobbing og harde personkonflikter: Helsefarlig samspill på arbeidsplassen: Sigma Forlag

Festinger L. 1957: A theory of cognitive dissonance: Stanford University Press 1962, Stanford, California

French J. R. og Raven B. 1959: The basis of social power: I Cartwright Dorwin (red.)
Studies in social power: 1959: Ann Arbor. University of Michigan Press

Heinemann, P. P. 1973: Mobbing: Gruppevold blant barn og voksne: Gyldendal Norsk
Forlag. Oslo

Higgins E. T. 1987: Self-discrepancy: A theory relating self and affect: Psychological
Review (94) s.319-340

Higgins E. T. 1989: Self-discrepancy theory: What patterns of self-beliefs cause
people to suffer?: Berkowitz, Leonard (red.) Advances in experimental social
psychology (22) s.93-136 Academic Press. New York

Higgins E. T., Bond, Klein R. og Strauman T. 1986: Self-discrepancy and emotional
vulnerability: How magnitude, accessibility, and type of discrepancy influence affect:
Journal of personality and social psychology (51) s.5-15

Higgins E. T., Klein R. L. og Strauman T. 1987: Self-discrepancies: Distinguishing
among self-states, self-state conflicts and emotional vulnerabilities: 1987: I Yardley K.
og Honess T. (red.): Self & identity: Psychosocial perspectives: John Wiley & Sons.
Chichester

James W. 1890: The principles of psychology: Macmilliam. London

Kleven T. A. 2002: Ikke-eksperimentelle design: Lund T, Kleven T. A., Kvernbekk T.,
Christophersen K.A.: Innføring i forskningsmetodologi: 2002: S. 219 - 265 Unipub
AS. Oslo

Kleven T. A. 2002: Begrepsoperasjonalisering: Lund T, Kleven T. A., Kvernbekk T.,
Christophersen K.A.: Innføring i forskningsmetodologi: 2002: S. 141 - 185 Unipub
AS. Oslo

Larsson E. 2002: Mobningens psykologi: Gyldendalske Boghandel, Nordis Forlag A/S, København

Leer-Salvesen P. og Eidhamar L. G. 2000: Nesten som deg selv. Barn og etikk: Høyskoleforlaget. Kristiansand

Lorentz K. 1968: Den såkalte ondskap: Om aggresjon hos mennesker og dyr: J. W. Cappelens Forlag A/S. Oslo

Lund T, Kleven T. A., Kvernbekk T., Christophersen K. A. 2002: Innføring i forskningsmetodologi: Unipub AS. Oslo

Mead G. H. 1967: Mind, self & Society: from the standpoint of a social behaviorist: The University of Chicago Press. Chicago og London

Messick S.: 1995: Validity of psychological assessment, Validation of inferences from Persons' responses and performances as scientific inquiry score meaning: i American Psychologist Vol. 50 No 9 s.741-749

Milgram S. 1963: Behavioral study of obedience: Journal of Abnormal and Social Psychology (67) s.371-378

Nordland E., Vegum, Aasta, Balke E. 1952: Innføring i psykologien: Aschehoug. Oslo

Nygård R. 2000: Aktør eller brikke?: Om menneskers selvforståelse – andre opplag: Ad Notam Gyldendal. Oslo

Pervin L. A. og John O. P. 2001: Personality: Theory and research: John Wiley & son, Inc. New York

Olweus D. 1974: Hakkekyllinger og skolebøller: forskning om skolemobbing: Cappelen's Forlag A/S. Oslo

Olweus D. 1978: Aggression in the schools: Bullies and whipping boys: Hemisphere Press Washington D.C.

Olweus D. 1985: 80000 elever innblandet i mobbing: Norsk skoleblad (2) s.18-23. Oslo

Olweus D. 2003: Mobbing i skolen, hva vi vet og hva vi kan gjøre, 9 opplag: Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo

Randall P. 1997: Pre-school children: experiences of being parented and the routes to bullying: Tattum D. og Herbert G.: Bullying, Home, school and community: 1997: David Fulton Publishers. London

Randall P. 2001: Bullying in adulthood, assessing the bullies and their victims: Brunner-Routledge. Hove

Rigby K. 2002: New perspectives on bullying: Jessica Kingsley Publishers. London Philadelphia

Rivers I. og Smith P.K. 1994: Types of bullying behaviour and their correlates: Aggressive Behaviour (20), s.359-368.

Rogers C. 1951: Client-centered therapy: its current practice, implications, and theory: Constable. London

Roland E. 1989: Bullying: an international perspective: David Fulton Publishers. London

Roland E. 1999: School Influences on bullying: Rebell Forlag. Stavanger

Roland E. og Vaaland G. S.1996: Mobbing i skolen: En lærerveiledning: Kirke-,
utdannings- og forskningsdepartementet

Roland E. og Idsøe, T. 2001: Aggression and Bullying: Aggressive Behavior (27)
s.446-462

Sanders C. og Phye G.D. 2004: Bullying: implications for the classroom: Elsevier.
Amsterdam

Shaffer H. R. 2002: Social utvikling: Hans Reitzels Forlag. København

Smith P. K. og Sharp, S. 1994: School bullying: Insights and perspectives: Routledge.
London

Smith P. K. og Thompson D. 1991: Practical approaches to Bulling: David Fulton
Publisher. London

Staub E. 1989: The Roots of evil: The origins of genocide and other group violence:
Cambridge University Press. Cambridge

Staub E. 2003: The psychology of good and evil: why children, adults, and groups
help and harm others: Cambridge University Press. Cambridge

Storr A. 1968: Human aggression: Allen Lane The Penguin Press. London

Tattum D. og Herbert G. 1997: Bullying, Home, school and community: David Fulton
Publishers. London

Thomsen D., Arora T. og Sharp S. 2002: Bullying, Effective strategies for long-term improvement: RoutledgeFalmer. New York

Andre henvisninger og vedlegg

Cappelens Engelsk – Norsk og Norsk – Engelsk ordbok, 1996: J.W. Cappelens forlag A/S. Oslo

Forskning.no: <http://www.forskning.no/Artikler/2004/mars/1078132757.69> (sist besøkt 9. Juni 2006)

Fremmedord skolebok, 2004: Kunnskapsforlaget, H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) A/S og Gyldendal ASA. Oslo

Statistikk fra Landsforeningen mot Mobbing: <http://www.lmm.no/mparb.htm> (sist besøkt 9. Juni 2006)

Spørreskjema for elever i 8 og 9 trinn.

- **Alle besvarelsene vil være anonyme, du skal ikke skrive navn på spørreskjemaet. Etter fullført besvarelse skal undersøkelsen puttes i omslagsarket så verken lærer eller medelever får se hva du har svart.**
- Undersøkelsen vil være underlagt personopplysningsloven, og ingen opplysninger som kan identifiseres på enkeltelev vil bli lagret eller kunne fremgå av rapporten eller på annen måte.
- For at resultatene av undersøkelsen skal kunne bli så gode som mulig, er det ønskelig at alle elevene på det aktuelle klassetrinn deltar.

Les nøye setningene på de følgende sidene og svarene som kommer etter.

Hvis du vil svare ja på et spørsmål, setter du kryss i ruten nærmest ja. Slik:

Er jeg slik?	Ja	X					Nei
--------------	----	---	--	--	--	--	-----

Hvis svaret ditt er nesten ja, setter du kryss i ruten bortenfor ja, Slik:

Er jeg slik?	Ja		X				Nei
--------------	----	--	---	--	--	--	-----

Hvis du vil svare nei, setter du kryss i ruten nærmest nei, Slik:

Er jeg slik?	Ja					X	Nei
--------------	----	--	--	--	--	---	-----

Hvis svaret ditt er nesten nei, setter du kryss i ruten foran, Slik:

Er jeg slik?	Ja				X		Nei
--------------	----	--	--	--	---	--	-----

Hvis svaret ditt er ”både – og”, hvis du er usikker eller ikke vet hva du skal svare, setter du kryss i ruten i midten, Slik:

Er jeg slik?	Ja			X			Nei
--------------	----	--	--	---	--	--	-----

Se godt på eksemplet, så skjønner du hva du skal gjøre:

Trude er ofte redd når hun går til skolen:

Er jeg slik?	Ja	X					Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja					X	Nei

Takk for at du vil delta og svare!

Jeg er: Gutt ○ **Jente** ○

Karl er alltid i godt humør

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Arne er populær blant kameratene

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Lise liker seg ute blant folk

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Karin er ofte ensom og alene

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Åse synes det er greit å kommentere når andre gjør feil

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Hans er flittig på skolen

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Steinar gir fort opp

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Lars føler seg vanligvis trygg og sikker sammen med andre

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Ellen har lett for å få venner

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Martin synes det er greit å noen ganger le av folk som gjør feil

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Berit har sjelden noe å si i klassen

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Gudrun klarer å gjøre foreldrene sine stolte

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Nils kommer vanligvis godt overens med andre

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Johanne vet alltid hvordan hun skal oppføre seg sammen med andre

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Tom er åpen og spontan

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Lise blir lett flau og forvirret

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Kristian føler seg ofte deprimert

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Tor er flink til det meste

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Frida er tiltrekkende

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Hanne er sjenert og tilbakeholdende

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Truls blir lett sint

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Jens gjør det vanligvis bra på prøver

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Peder føler at det er mye han ikke forstår

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Geir liker å rette på folks uvaner og feil

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Mona er full av liv og har godt humør

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Rune opplever ofte at foreldrene er skuffet over han

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Inger blir lett påvirket av andre

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Tor er populær blant mange på skolen

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Anne blir ofte sint på andre

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Espen får store og vanskelige krav hjemme

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Kari pleier å kommentere (rette på folk) når andre gjør feil eller dummer seg ut

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Fredrik er sjefen i klassen

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Cecilie havner noen ganger i slåsskamp

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Kim råder over skolegården

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Linn får ofte viljen sin blant vennene

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Alexander er smart

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Sindre dominerer ofte på skolen og i fritiden

Er jeg slik?	Ja						Nei
Ønsker jeg å være slik?	Ja						Nei

Mobbing

Vi kaller det mobbing eller plaging når en eller flere elever (sammen) er uvennlige eller ubehagelige med en elev, som ikke så lett kan forsvare seg. Dette kan være ved at eleven blir sparket, slått eller dyttet. Det er også mobbing når elever blir mye ertet eller utestengt fra de andre.

Hvor ofte <u>har du</u> dette skoleåret	Aldri	Av og til	Omtrent hver uke	Omtrent hver dag
a) Mobbet / plaget andre elever på skolen?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
b) Mobbet / plaget andre elever på skolen ved å erte dem?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
c) Mobbet / plaget andre elever på skolen ved å isolere / stenge dem ute?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
d) Mobbet / plaget andre elever på skolen ved å slå, sparke eller dytte dem?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
e) Observert / stått og sett på andre elever bli mobbet / plaget?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Hvor ofte har du dette skoleåret <u>blitt</u>	Aldri	Av og til	Omtrent hver uke	Omtrent hver dag
a) Mobbet / plaget på skolen?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
b) Mobbet / plaget på skolen ved at du har blitt ertet?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
c) Mobbet / plaget på skolen ved at du ikke lengre har fått være med de andre, blitt isolert / utestengt fra de andre?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
d) Mobbet / plaget på skolen dette skoleåret ved at du har blitt slått, sparket eller dyttet?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>